

**Ensin oli *manipuljatsija*, välissä *news management* ja lopulta
*suurta yleisöä vedettiin nenästä***

Miten välikielen kautta kääntäminen vaikuttaa viestin välittymiseen,
tutkimus kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta

Katariina Halonen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (venäjä)
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2013

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (venäjä)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

HALONEN, KATARIINA: Ensin oli manipuljatsija, välissä news management ja lopulta suurta yleisöä vedettiin nenästä. Miten välikielen kautta kääntäminen vaikuttaa viestin välittymiseen, tutkimus kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta

Pro gradu –tutkielma, 87 sivua, 7 liitesivua + venäjänkielinen lyhennelmä, 12 sivua.

Toukokuu 2013.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan välikielen kautta kääntämistä ja sen vaikutusta tekstin sisältämän viestin välittymiseen. Viestin välittymistä tarkastellaan kotouttavan ja vieraannuttavan käännösstrategian näkökulmasta.

Kääntäminen on monikielistä viestintää, jossa liikutaan eri kielten ja kulttuurien välillä. Tässä tutkimuksessa kääntämisen prosessia verrataan yksinkertaistettuun viestinnän prosessiin ja löydetään niille yhtymäkohdat. Viestinnän kaaviosta muokataan omat versionsa kuvaamaan niin perinteistä käännösprosessia, jossa on mukana kaksi kieltä ja kulttuuria, kuin myös välikielen kautta kääntämisen prosessia, jolloin mukana on kolme kieltä ja kulttuuria. Tällöin on helppo huomata kuinka pitkän matkan viesti kulkee ennen kuin se päättyy alkuperäisen tekstin kirjoittajalta lopulliselle lukijalle.

Tutkimuksen aineistona käytetään venäläisen toimittajan Anna Politkovskajan artikkeleita ja niiden käännöksiä englanniksi sekä pääasiassa englanninkielisten käännösten pohjalta tehtyjä suomenkielisiä käännöksiä. Käännöksistä tutkitaan erityisesti käännösprosessin aikana tehtyjä poistoja, lisäyksiä, leksikaalisia muutoksia ja rakenteen muutoksia. Tehtyjä muutoksia arvioidaan kotouttamisen ja vieraannuttamisen käännösstrategioiden näkökulmasta: kotouttamisen nähdään parantavan viestin välittymistä ja vieraannuttamisen heikentävän.

Aineistossa havaittiin huomattavasti enemmän piirteitä kotouttavasta käännösstrategiasta, jolloin alkuperäisen viestin voisi ajatella välittyvän hyvin käännösten lukijoille. Kuitenkin aineistosta löytyi useita keinoja, joilla tekstistä oli tehty alkuperäistä tekstiä yksinkertaisempaa ja ilmaisultaan laimeampaa. Tämä viittaa siihen, ettei alkuperäisen tekstin viesti kuitenkaan välittynyt käännöksissä täydellisesti.

Avainsanat: kotouttaminen, monikielinen viestintä, vieraannuttaminen, viestin välittyminen, välikielen kautta kääntäminen

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimusongelma	1
1.2	Työn rakenne	3
2	MONIKIELISTÄ VIESTINTÄÄ KULTTUURIEN VÄLILLÄ	4
2.1	Kääntäminen viestintätapahtumana ja kotouttaminen ja vieraannuttaminen viestintästrategioina	4
2.2	Välikielen kautta kääntäminen ja viestintäprosessi	9
2.2.1	Mikä välikielen kautta kääntäminen	10
2.2.2	Välikielen kautta kääntäminen Suomessa	12
2.2.3	Viestin välittyminen välikielen kautta kääntämisessä	13
3	MONIVAIHEINEN KÄÄNNÖSPROSESSI	15
3.1	Ingon analyysi-, siirto- ja muotoiluvaihe	15
3.1.1	Analyysivaihe	16
3.1.2	Siirtovaihe	19
3.1.3	Muotoiluvaihe	20
3.2	Ingon mallin muunnos välikielen kautta kääntämiseen	22
4	KIPUA JA KRITIIKKIÄ, MUTTA MYÖS TOIVOA – 19 ARTIKKELIA	24
4.1	Aineiston esittely	24
4.2	Aineiston korpuspohjainen käsittely	27
4.2.1	Poistot	31
4.2.2	Lisäykset	49
4.2.3	Leksikaaliset muutokset	63
4.2.4	Rakenteen muutokset	71
5	PÄÄTELMIÄ	82
6	LÄHTEET	86
7	LIITTEET	88
	Liite 1: Kuka Anna Politkovskaja	88

Liite 2: Venäjänkielisen alkuperäisteoksen kansikuva.....	90
Liite 3: Englanninkielisen teoksen kansikuva	91
Liite 4: Suomenkielisen teoksen kansikuva	92
Liite 5: Tutkimuksen materiaalina käytetyt artikkelit	93
РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	I

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tutkimusongelma

Tässä tutkielmassa tarkastellaan käännösprosessia, jossa teksti on ensin käännetty yhdestä kielestä toiselle kielelle ja siitä vielä kolmannelle kielelle, eli *välikielen kautta kääntämistä*. Tutkimuksen aineistona käytetään venäläisen toimittajan Anna Politkovskajan artikkeleita ja niiden englanninkielisiä käännöksiä, jotka on käännetty venäjämästä, sekä suomenkielisiä käännöksiä, jotka on käännetty pääasiassa englanninkielisten käännösten pohjalta.

Aineistoa tutkitaan sähköisen tekstikorpuksen avulla. Korpus on tallennettu Tampereen yliopiston mustikka-palvelimelle, missä tekstejä voi tarkastella tutkimustarkoituksessa. Korpukseen voi tehdä erilaisia hakuja ja saada lyhyitä konteksteja ja tilastoja teksteistä. Korpukseen pääsy on rajoitettu.

Tutkimuksessa perehdytään siihen kuinka teksti muuttuu välikielen kautta kääntämisen aikana. Mitä tapahtuu tekstille, joka on alkujaan kirjoitettu yhteen kulttuuriin sopivaksi, kun se ensin käännetään ja sopeutetaan toiseen kulttuuriin ja sitä kautta vielä kolmanteen? Kuinka hyvin tällöin voi välittää alkuperäisen tekstin kirjoittajan ajatukset ja kielen sävyt, kun itse asiassa kääntää toisen kääntäjän näkemystä lähdetekstistä. Välittyykö alkuperäinen viesti välikielen kautta käännettyssä tekstissä? Muutosta tarkastellaan neljän kääntämisen keinon: poiston, lisäyksen, leksikaalisen muutoksen ja rakenteen muutoksen kautta. Kuinka paljon kutakin näistä ilmenee ja kuinka ne vaikuttavat alkuperäisen venäjänkielisen viestin välittymiseen. Tätä tutkitaan kotouttamisen ja vieraannuttamisen käännösstrategioiden kautta.

Ollessani yhteydessä suomentajaan hän vahvisti tiedon, että suomennos on käännetty pääasiassa englanninkielisen käännöksen pohjalta, mutta myös alkuperäistä venäjänkielistä tekstiä on käytetty. Hän kertoi myös heti alkuun, että kääntämisessä oli ollut kova kiire ja pääasia oli ollut saada se mahdollisimman pian valmiiksi. Hän ei ollut

erityisen innokas palaamaan vuosien takaiseen käännösprosessiin, joten hylkäsin orastavan ajatukseni tutkimuksen kääntäjä-näkökulmasta ja keskityin itse tekstin tutkimiseen.

Anna Politkovskajan artikkeleiden pariin päädyin mielenkiinnosta hänen työtään ja hänen käsittelemiään vaikeita tapahtumia, kuten Čečenian sotaa kohtaan. Suomenkielisen teoksen lähdeteksiksi on mainittu sekä venäjänkielinen *Za čto? (Minkä takia?)* että siitä tehty englanninkielinen valikoima *Nothing But the Truth*. Näiden molempien mainitseminen lähdeteksiksi herätti mielenkiinnon ja lisäksi välikielen kautta kääntäminen oli itselleni ennestään varsin vieras kääntämisen muoto.

Anna Stepanovna Politkovskaja opiskeli journalismia ja toimi pitkään päivälehti *Novaja Gazeta* (*Новая Газета*) kolumnistina ja erityiskirjeenvaihtajana, matkustaen useita kertoja taistelualueille ja pakolaisleireille. Hänet tunnetaan ennen kaikkea raportoinnistaan Tšetšenian sodista ja hänen murhansa 7.10.2006 nosti hänet koko maailman tietoisuuteen. (Lisätietoa kts. Liite 1)

Välikielen kautta kääntämistä on tutkinut aikaisemmin Gideon Toury, joka on tarkastellut kirjallisuuden kääntämistä hepreaksi. Saksankielistä kirjallisuutta haluttiin kääntää hepreaksi, mutta aina ei kiinnitetty huomiota siihen, oliko lähdeteksti alkujaan saksankielinen. Käännettäviksi hyväksyttiin myös saksankielisiä käännöksiä, jos niillä oli vakiintunut asema saksalaisessa kulttuurissa. Näin ollen saksalainen kulttuuri toimi välittäjänä. (Toury: 135)

Tutkija Martin Ringmar työstää myös parhaillaan väitöskirjaansa Lundin yliopistossa Ruotsissa islantilaisen Halldór Laxnessin romaanin "*Salka Valka*" kolmesta välikielen kautta tehdystä käännöksestä, kahdesta uudelleen käännöksestä ja yhdestä käännöksestä, joka on käännetty kääntäjän äidinkielestä toiseen kieleen.

Hyung-jin Lee on tutkinut runouden kääntämistä välikielen kautta aineistonaan Pablo Nerudan *Veinte poemas de amor y una canción desesperada* (Twenty Poems of Love and a Song of Despair), joka on käännetty koreaksi englanninkielisestä käännöksestä.

Tutkimus osoittaa, että välikielen kautta kääntäminen on tuottanut tahattomia ja välillä tarpeettomia tekstuaalisia muutoksia, samalla kun se on myös luonut uuden runollisen ulottuvuuden. (Hyung-jin 2008: 71)

1.2 Työn rakenne

Toisessa luvussa perehdytään kääntämiseen monikielisenä viestintänä ja etsitään yhtymäkohdat viestinnän ja kääntämisen peruskaavioiden välillä. Luvun toisessa osassa, 2.2, tarkastellaan lähemmin välikielen kautta kääntämistä, kuinka se eroaa vain kahden kielen välillä toimimisesta, millaisissa tilanteissa sitä on käytetty ja käytetään. Seuraavaksi luvussa 3 paneudutaan syvemmälle itse käänösprosessiin ja sen eri vaiheisiin, sekä luodaan kaavio välikielen kautta kääntämiselle. Luvussa 4 perehdytään tutkimusaineistoon ja sieltä löytyneisiin muutoksiin teksteissä. Luvussa 5 tehdään päätelmiä tutkimuksen teorian ja aineiston pohjalta.

2 MONIKIELISTÄ VIESTINTÄÄ KULTTUURIEN VÄLILLÄ

Kääntämisellä on aina tarkoitus ja tilaus. Viestin vastaanottajalla on tarve ymmärtää mitä jossain lukee, mutta hän ei osaa kieltä, jolla viesti on välitetty. Tai viestin lähettäjällä on tarve viestittää jotain vieraskielisille lukijoille, mutta hän ei osaa heidän kieltään. Kääntäminen on siis jollain kielellä ilmaistun viestin tai sanoman välittämistä toisella kielellä. (Jänis 2006: 11–12) Eli monikielistä viestintää.

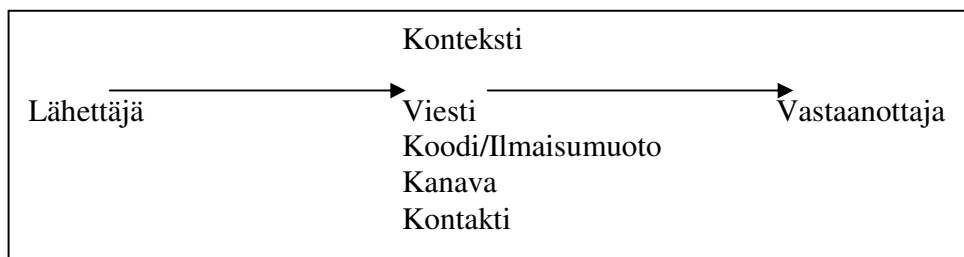
2.1 Kääntäminen viestintätapahtumana ja kotouttaminen ja vieraannuttaminen viestintästrategioina

Kääntäminen on monimutkaisempi prosessi kuin vain yhden kielen sanojen korvaamista toisen kielen sanoilla. Käännettäessä tulee ottaa huomioon niin tekstin merkitys että sisältö ja tilanteesta riippuen myös sen ulkomuoto, esimerkiksi runoja käännettäessä. Pohjimmiltaan kääntämisessä on kysymys viestin välittämisestä, viestinnästä toimijoihin, sisältöineen ja konteksteineen.

Viestinnässä lähettäjä haluaa sanoa/kirjoittaa/tiedottaa/ilmaista jotain toisille/toiselle, tämä on viestinnän tarkoitus. Viesti tulee muotoilla lähettäjän ja vastaanottajan suhteen mukaan ja sen mukaan, mitä kanavaa pitkin se välitetään. Tältä pohjalta valitaan viestin kieli ja ilmaisumuoto. Viestiminen tapahtuu aina tietyssä ajassa ja paikassa, kontekstissa. Lopullisen viestin muotoilu riippuu aina näistä kaikista tekijöistä ja viestinnän tarkoitus määrittää niiden painotuksen. (Jänis 2006: 13)

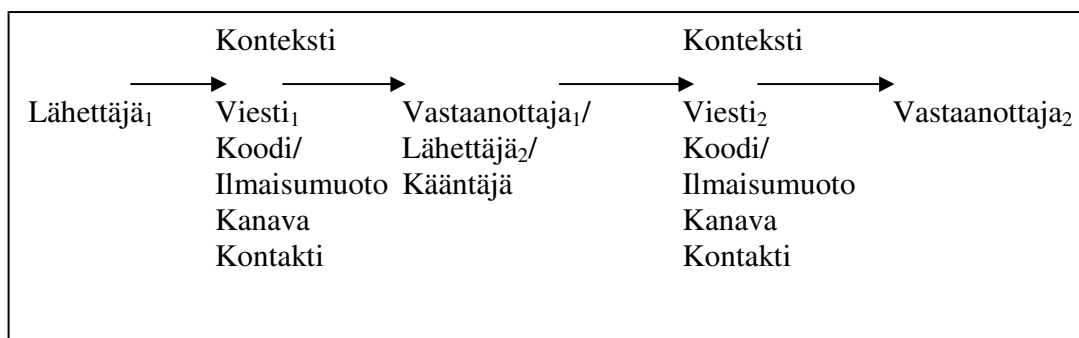
Marja Jänis on kuvannut viestintätapahtumaa Roman Jakobsonin kehittelemän yksinkertaistetun mallin avulla:

Kuva 1. Viestinnän peruskaavio (Jänis 2006:13)

Tavallisimmassa käänösprosessissa Lähettäjä₁ laatii Viestin₁, joka voi olla laadittu alun perin ainoastaan samankielisille lukijoille tai jo kääntämistä varten. Kääntäjä on Vastaanottaja₁, mutta myös Lähettäjä₂, sillä hän vastaanottaa viestin sekä tekee siitä toiskielisen Viestin₂ toisessa kulttuurissa eläville lukijoille, jotka ovat Vastaanottaja₂. Prosessi näyttää siis tältä:

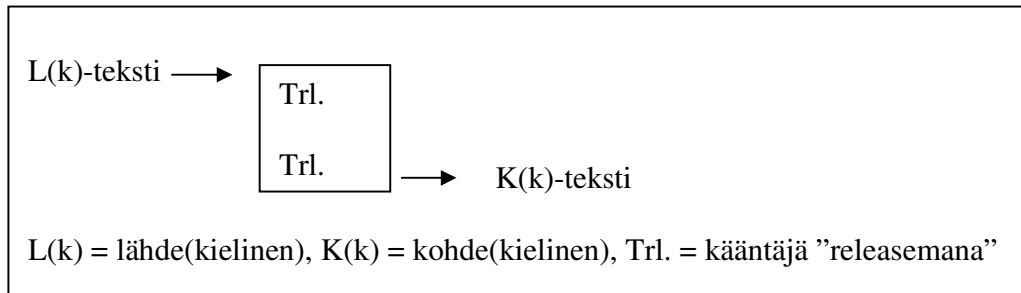

Kuva 2. Viestintätapahtuma tavallisessa käänösprosessissa.

Kääntäjä tekee viestiin ne muutokset, joita kielen vaihtaminen ja kulttuurista toiseen siirtyminen edellyttävät. Sen jälkeen viesti lähetetään uusille vastaanottajille. Oletuksena on, että $Viesti_2 = Viesti_1$ siinä määrin kuin se on tarpeellista ja mahdollista. Viestintäkaavion avulla tarkasteltuna kääntämisessä vaihtuu aina kieli, mutta kanava, ilmaisumuoto ja kontakti voivat joko vaihtua tai pysyä samana. (Jänis 2006: 17)

Käännöstieteessä tästä prosessista puhutaan kaksivaiheiteoriassa, jonka mukaan kääntäminen on *kaksivaiheinen viestintätapahtuma*. Siinä kääntäjä vastaanottaa lähdekielisen tekstin, lähdetekstin eli alkuperäisen tekstin, josta käännetään, ja muotoilee

sen uudelleen kohdekieliseksi tekstiksi, kohdetekstiksi eli tekstiksi, joka on käänös alkuperäisestä tekstistä, pyrkien saavuttamaan tämän *transkoodauksen* välityksellä kohdekielisen vastaanottajan. Tämän teorian mukaan se, mitä kääntäjässä itsessään tapahtuu, jää vain hänen itsensä tiedoksi. (Reiss & Vermeer 1986: 25–26) Reiss ja Vermeer ovat tehneet teoriasta seuraavanlaisen graafisen esityksen:

Kuva 3. Kaksivaiheinen viestintätapahtuma

Reissin ja Vermeerin mukaan myös kaksivaiheteorian kannattajan Levýn mielestä "Kääntäminen on viestimistä. Tarkasti sanoen kääntäjä purkaa alkuperäistekstiin sisältyvän sanoman ja muotoilee sen uudestaan omalle kielelle" (Reiss & Vermeer 1986: 27).

Kuten graafisesta esityksestäkin näkee, tämä teoria yksinkertaistaa kääntämistä huomattavasti kaiken sen tiedon valossa, mitä kääntämisestä on nykyään saatavilla. Teoriassa ei huomioida kulttuurien merkitystä tai sitä, että lähdetekstillä ja käänöksellä voi olla hyvinkin erilaiset funktiot. Teoriaa onkin kritisoitu siitä, että se keskittyy tarkastelemaan vain kieltä. Reiss ja Vermeer toteavat, että jos teoriaa kehiteltäisiin tästä loogisesti eteenpäin, pitäisi automaattisen, ts. konekääntämisen, olla mahdollista kunhan vain kyseiset kielijärjestelmät tunnettaisiin riittävän hyvin (Reiss & Vermeer 1986: 27). Erilaiset käänösohjelmat ovatkin kehittyneet vuosien saatossa, mutta voidaan myös todeta, ettei kone ole voinut korvata ihmistä käänöstyössä. Sen sijaan tietokoneavusteinen kääntäminen on lisääntynyt, mutta ihmistä tarvitaan vielä viimeistelemään ja tarkistamaan teksti.

Yhdistämällä viestinnän ja kääntämisen kaksivaiheteorian kaaviot pääsemme tilanteeseen, jossa Viesti₁ ja lähdeteksti ovat samassa roolissa, kuin myös Viesti₂ ja Kohdeteksti. Lisäksi viestinnän tarkoitus ja käännösteorian *skopos* vastaavat toisiaan. Reiss ja Vermeer asettavat käännösteorian ylimmäksi säännöksi skopossäännön: *Toiminnan määrää sen tarkoitus (toiminta on tarkoituksensa funktio)*. Skopossäännön alasäännöksi he muotoilevat seuraavan säännön: *Skopos on kuvattavissa vastaanottajasta riippuvaksi muuttujaksi (sosiologinen sääntö)*. (Reiss & Vermeer 1986: 58)

Lisäksi viestinnän oletus, että Viesti₁ = Viesti₂ siinä määrin kuin on tarpeellista ja mahdollista, vastaa hyvin pitkältä käännöstieteen käsitystä lähdetekstin ja kohdetekstin *ekvivalenssista*. Reissin ja Vermeerin mukaan ekvivalenssilla ymmärretään lähdetekstin (tai sen osan) ja kohdetekstin (tai sen osan) välistä suhdetta. Heidän mukaansa se voidaan määritellä kääntämisen kannalta seuraavasti:

”Ekvivalenssi soveltuu käytettäväksi kuvaamaan kohde- ja lähdetekstin välistä suhdetta silloin, kun nämä tekstit omassa kulttuurissaan täyttävät tai voivat täyttää samanarvoisesti saman viestintätehtävän.” (Reiss & Vermeer 1986: 70, 76)

Ekvivalenssiin liittyen kääntämisen teoriassa on olemassa myös yhtäläisyyden vaatimus, jota kuvaa kaava *lähdekielinen tekstimerkitys = kohdekielinen tekstimerkitys*. Tällaista yhtäläisyyden vaatimusta ei käytännössä useinkaan voida toteuttaa, minkä vuoksi se kääntämisen teoriassa usein lievennetään muotoon: ”kohdekielisen tekstimerkityksen on oltava ekvivalentti lähdekieliseen tekstimerkitykseen nähden”. (Reiss, Vermeer 1986: 20)

Kääntämisen keinoista viestin välittämisessä tässä tutkimuksessa tarkastellaan poistoja, lisäyksiä, leksikaalisia ja rakenteen muutoksia, jotka määritellään tarkemmin aineiston käsittelyn yhteydessä luvussa 4.

Kuten muutkin viestijät, myös kääntäjät valitsevat, välillä tiedostamattaankin, millaista strategiaa he käyttävät viestiessään. Valittu strategia vaikuttaa siihen, millä keinoin viestiä pyritään välittämään vastaanottajille.

Kotouttamisella tarkoitetaan strategiaa, jolla käännöksestä pyritään tekemään kohdekieliselle lukijalle mahdollisimman tuttu ja läpinäkyvä, helposti luettava. Se tarkoittaa vieraan kielen ja kulttuurin piirteiden häivyttämistä ja mahdollisuuksien mukaan niiden korvaamista kohdekielisillä ”vastineilla”. Kotouttamista tarvitaan, jotta käännöksestä saadaan sujuva kohdekielinen teksti. (Venuti 2008: 14–16) Kotoutettaessa tekstiä lähtökulttuurin ilmiöitä korvataan kohdekulttuurin ilmiöillä (Yang, 2010: 77). Suomen ja venäjän välillä esimerkkinä kotouttamisesta voisi olla venäläisen datšan muuttaminen kesämökiksi tai venäläisen pakkasukon, ded Moroz, vaihtaminen joulupukiksi. Kotouttamisen keinoja ovat mm. lisäykset ja selitykset, joko rivien välissä tai alaviitteissä.

Vieraannuttaminen taas tarkoittaa kielellisten ja kulttuuristen erojen esille tuomista ja painottamista, ikään kuin lukijan lähettämistä ulkomaille vieraiden ilmiöiden pariin (Venuti 2008: 15). Tällaisia vieraannuttavia tekijöitä suomen ja venäjän välillä toimiessa voivat olla esimerkiksi suomeksi käännettyyn kaunokirjalliseen tekstiin jätetyt monimutkaiset venäläisten organisaatioiden tai virastojen nimet, jotka on vain käännetty alkuperäisestä. Tällöin lukija huomaa heti tapahtumien sijoittuvan omasta kulttuurista poikkeavaan ympäristöön. Suomesta venäjään päin käännettäessä samanlaisen vaikutuksen tekee esimerkiksi mustanmakkaran jättäminen tekstiin. Tällaiset vieraat ainekset eivät itsessään, pelkällä olemassaolollaan tuo lisäarvoa käännökseen, vaan niiden arvo on riippuvainen kulloisestakin tilanteesta vastaanottavassa kulttuurissa. Vieraannuttamisessa vieraan tekstin erot suhteessa kohdekieleen saavat merkityksen sekoittamalla kohdekielessä vallitsevia kulttuurisia koodeja. Luodakseen halutun reaktion vieraannuttamisen täytyy rikkoa kohdekielen ja kulttuurin vallitsevia tapoja, poiketa niistä tarpeeksi paljon saadakseen aikaan vieraan lukukokemuksen. Tähän voi päästä esimerkiksi kääntämällä tekstin kohdekulttuurin kirjallisen kaanonin ulkopuolella tai käyttämällä marginaalista diskurssia. (Venuti 2008: 15–16)

Venutia on pidetty vieraannuttamisen puolestapuhujana. Hän on perustellut näkemystään sillä, että sujuvaan eli kotoutettuun, helposti ymmärrettävään ja tunnistettavaan käännökseen pyrkiminen tekee kääntäjän työstä näkymätöntä, sillä tekstistä pyritään häivyttämään kaikki käännöksen merkit, aivan kuin se ei olisikaan käännös. (Venuti 2008: 5) Toisaalta kääntäjän on huomioitava aina tekstin luettavuus: vaikka soveltaa pääasiassa vieraannuttavaa käännösstrategiaa, ei tekstistä saa tulla kohdekieliselle lukijalle liian vierasta. Tämä saattaa johtaa huomattaviin ymmärrysvaikeuksiin ja pahimmassa tapauksessa tekstiä ei tällöin edes haluta lukea loppuun, mikä olisi merkki epäonnistuneesta käännöksestä.

Kotouttamisen ja vieraannuttamisen suhteesta, toki jonkin verran yksinkertaistaen, voidaan todeta, että kotouttaminen helpottaa viestin kulkemista ja sen perillemenoa. Lukijan on helpompi ymmärtää ja lukea hänen kulttuuriinsa ja kieleen sopeutettua tekstiä.

Jo näiden kahden käännösstrategian tarkastelun pohjalta on helppo huomata, että kääntäminen on paljon monimutkaisempaa toimintaa kuin vain sanojen vaihtamista toiselle kielelle. Myös Reiss ja Vermeer ovat kirjoittaneet kääntämisen olevan ”enemmän kuin kaksivaiheista viestintää, johon liittyy transkoodaus: siitä tulee kulttuuritransfer” (Reiss, Vermeer 1986: 22). Käännettäessä liikutaan siis vahvasti ei ainoastaan eri kielten vaan myös eri kulttuurien välillä. Siitä muotoutuu huomattavasti monimutkaisempaa ja moniulotteisempaa viestintää.

Käännösteoriat ovat keskittyneet lähde- ja kohdekielen väliseen toimintaan, viestintään, jossa on lähdeteksti eli alkuperäinen teksti ja siitä tehty käännös eli kohdeteksti. Seuraavaksi tarkasteluun otetaan kuitenkin *välikielen kautta kääntäminen*, jolloin tekstien välinen suhde ei ole näin yksinkertainen.

2.2 Välikielen kautta kääntäminen ja viestintäprosessi

Kääntämiseen liittyy monta muutakin seikkaa kuin vain tekstin merkityssisällön yksinkertainen välittäminen. Käännökseen vaikuttaa ratkaisevasti myös se, miten kääntäjä vastaanottajana tulkitsee lähdetekstin kuin myös kääntäjän tekstille valitsema

funktio ja kulttuurietäisyys, mikä tarkoittaa teoksen ja sen kääntämisen välistä ajan ja/tai paikan etäisyyttä. (Reiss, Vermeer 1986: 33) Välikielen kautta käännettäessä tämä tehdään kahteen kertaan. Teksti on ensin käännetty yhdelle kielelle, josta se käännetään vielä kolmannelle kielelle.

2.2.1 Mikä välikielen kautta kääntäminen

Välikielen kautta kääntäminen on määritelty kääntämiseksi, joka perustuu sellaiseen lähdetekstiin (tai teksteihin), jotka ovat käännöksiä jollekin muulle kuin lähde- tai kohdekielille. Välikielen kautta kääntämistä on tutkittu suhteellisen vähän, vaikka sillä on ollut merkittävä rooli kirjallisuuden historiassa. On jopa sanottu, että kirjallisuudessa se on niin yleistä, ettei sitä juurikaan edes huomioida kirjallisuuden tutkimuksessa. (Ringmar: 1, 3) Kuvaavana esimerkkinä voisi toimia monista kielistä toiseen ja moneen kertaan käännetty Raamattu, jonka varsinaisia alkukieliä olivat heprea, aramea ja kreikka, sittemmin yleistyivät latinan ja saksankieliset versiot ja esimerkiksi suomenkielisen Raamatun lähtötekstinä on pitkälti käytetty saksankielistä versiota (Riikonen ym. 2007: 26). Ringmarin mukaan välikielen kautta kääntämisen tärkeys ”tosielämässä” ei kuitenkaan ole heijastunut tieteellisenä kiinnostuksena sitä kohtaan. Tämä vaikutus näkyy esimerkiksi siinä, ettei ilmiöllä ole vakiintunutta nimitystä, vaan käännoistieteessä löytyy mm. seuraavanlaisia nimityksiä: *indirect translation, relay translation, chain translation, double translation, secondary translation, Weiterübersetzung, Ü. aus zweiter Hand, mediated translation, retranslation*. (Ringmar: 2) Myös suomeksi ilmiölle on useampia nimityksiä, kuten *epäsuora kääntäminen, välikäännös, toisen kielen kautta tapahtuva käänno*s ja *välikielen kautta kääntäminen*. Tässä tutkimuksessa käytän nimitystä *välikielen kautta kääntäminen*, sillä se kuvaa mielestäni selkeinten kyseessä olevaa prosessia.

Ringmarin mukaan tähän kääntämisen muotoon voidaan olettaa liittyvän kääntämisen ja kielten välistä hierarkia-asettelua: usein lähde- ja kohdekieli ovat pieniä, dominoinnin kohteena olevia kieliä, kun taas niiden välissä oleva välittäjä kieli on dominoiva kieli. (Ringmar: 5–6)

Ringmar esittää myös syitä välikielen kautta kääntämiselle. Välikäännös, eli lähdetekstistä tehty ensimmäinen käännös, voidaan valita lähdetekstiksi sen arvostuksen vuoksi. Perusteluna voi olla myös se, että on ollut vaikeaa tai mahdotonta hankkia alkuperäistä tekstiä, mitä hän tosin pitää harvinaisena ongelmana nykyään. Selvin syy lienee kuitenkin lähdekielen osaamisen puute. Puute voi olla *absoluuttinen*, jolloin yksikään kääntäjä ei osaa lähdekieltä, tai *suhteellinen*, jolloin yksikään saatavilla oleva kääntäjä ei osaa lähdekieltä. (Ringmar: 6) Esimerkiksi tilanteissa, jolloin harvinaisella kielellä kirjoittavan kirjailijan teos täytyy saada pian käännettyä monille kielille, kuten Nobel-voiton yhteydessä, käytetään englanninkielistä käännöstä usein lähdetekstinä. Puute on tällöin usein *absoluuttinen*. Esimerkiksi vuonna 2006 kirjallisuuden Nobel-palkinnon voittaneen turkkilaisen Orhan Pamukin teos Valkoinen linna (alkuperäisteos Beyaz kale) käännettiin suomeksi englanninkielisestä laitoksesta The white castle (Oulun yliopiston kirjaston Oula-kokoelmatietokanta).

Euroopan unioni on ollut pitkään tyypillinen esimerkki välikielen kautta kääntämisestä. Euroopan komission käännöstoimessa työskentelee noin 2500 työntekijää. Koska jokaisen jäsenmaan viralliset kielet ovat myös Euroopan unionin virallisia kieliä, käännösten tarve on suuri ja se on vain kasvamaan päin. Komission sisäiseen viestintään tarkoitetut tekstit käännetään ainoastaan yhdelle tai useammalle seuraavista kolmesta kielestä: englanti, ranska ja saksa, tosin useimmiten juuri englanniksi. Nykyään englanti toimii yhä useammin lähdekielenä, vuonna 2010 yli 1 200 000 sivua, kun esimerkiksi ranskan kohdalla sivumäärä jäi alle 200 000. Aikaisemmin tekstejä laadittiin alkujaankin saman verran englanniksi ja ranskaksi, kuten vielä vuonna 1997, ja ranskaksi laadituista, kuin myös muilla kielillä laadituista teksteistä, tehtiin englanninkielinen välikäännös ja siitä taas käännökset kaikille virallisille kielille. Nytemmin alkuteksti on yhä useammin kirjoitettu englanniksi, joten välikäännös jää tekemättä. (Kääntäminen ja monikielisyys 2010: 7–8) Toisaalta kun henkilöt, joiden äidinkieli on muu kuin englanti, laativat tekstejä englanniksi, teettää myös lähdetekstien hiominen ja selkeyttäminen työtä käännöstoimessa. Lisäksi Euroopan unionissa törmätään samanlaisiin monikielisiin tilanteisiin tulkkauksen parissa: puhutaan *reletulkkauksesta*, jolloin alkuperäinen puheenvuoro tulkataan ensin englanniksi ja siitä muille kielille.

Nykyisin myös audiovisuaalisen kääntämisen saralla tavataan välikielen kautta kääntämistä, kun ohjelman tai elokuvan tekstitys on ensin tehty englanniksi, jonka pohjalta tehdään tekstityksiä muille kielille. Välikielen kautta kääntämisestä on tullut jopa yleinen tapa, erityisesti käännettäessä kielistä, joita harvemmin osataan, esimerkkeinä japani tai persia. (Diaz Cintas & Remael 2007: 32)

2.2.2 Välikielen kautta kääntäminen Suomessa

Välikielen kautta kääntäminen Suomessa juontaa juurensa Ruotsin vallan aikaan, jolloin hartaus- ja katekismuskirjallisuutta käännettiin suomeksi. Hartauskirjoiksi laskettavia suomenkielisiä kirjoja oli ilmestynyt 1500-luvulla vain kaksi kappaletta: Mikael Agricolan ja Jacobus Petri Finnon rukouskirjat. 1600-luvulla suomenkielisten hartaus- ja rukouskirjojen uusia nimekkeitä ilmestyi kahdeksan, 1700-luvulla jo viitisenkymmentä. Valtaosa näistä oli käännetty ruotsista tai saksasta. (Riikonen ym. 2007: 66)

Suuri osa 1600- ja 1700-luvuilla suomeksi julkaistusta kirjallisuudesta oli käännetty ruotsista riippumatta alkuteoksen kielestä. 1600-luvulla vain yksi teos, alkujaan latinankielinen Johann Gerhardin Pyhät tutkistelemuxet, suomennettiin saksasta. Ruotsin kielen suosiminen välittäjäkielenä jatkui yhä selvemmin 1700-luvulla. Silloin jopa kaksi kolmasosaa julkaistujen käännösten alkuperäisteoksista oli kirjoitettu saksaksi, tai tanskaksi tai englanniksi, mutta ne suomennettiin ruotsinnoksista. Ruotsin kielellä oli siis keskeinen asema Suomen varhaisimmassa käännöshistoriassa ja toisaalta monia teoksia luettiin ruotsinkielisinä käänöksinä eikä alkuperäiskielellä. (Riikonen ym. 2007: 66)

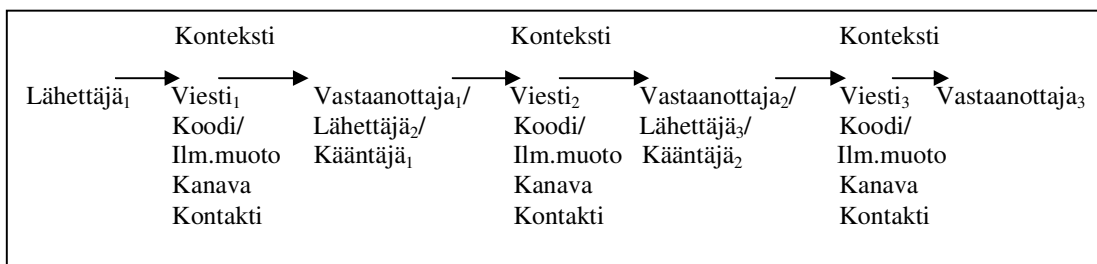
1800-luvulla suomeksi käännettyjen teosten alkukieli oli yleensä joku pohjoismainen kieli tai saksa, sillä suomalaisilla kirjakaupoilla oli yhteyksiä ruotsalaisiin ja saksalaisiin kauppiaisiin. Lisäksi syynä oli suomentajien kielitaito, näitä kieliä suomalaiset kääntäjät osasivat. Voidaan sanoa, että tuohon aikaan kaikki kaunokirjallinen suomennettava tuli näiden kielten kautta. Ainoat saksan tai pohjoismaisen kielialueen ulkopuolelta tulevat käännökset tämän vuosisadan alkupuolella, Defoen Robinpoika Kruise ja Dumas'n Wilhelm Tell ja Ruunulinna suomennettiin saksan tai ruotsin, välikielen, kautta. (Riikonen ym. 2007: 107)

Lähestyttäessä 1800-luvun puoliväliä Suomessa alettiin kiinnittää huomiota käännösten kielen sujuvuuteen ja alettiin pyrkiä vapaampaan ja sujuvampaan suomennokseen. Alkutekstin kielen orjallinen noudattaminen ei ollut enää ainoa hyvän käännöksen kriteeri. Samaan aikaan ryhdyttiin myös peräämään uskollisuutta alkuteokselle ja nimenomaan sen 'hengelle' ja 'ajatukselle', ei kielelle sinänsä. Ensimmäistä kertaa nousi esille vaatimus, että teos tulisi suomentaa suoraan alkukielestä. Kuitenkin toisen kielen kautta tehdyt käännökset ovat yleisiä vielä tänäkin päivänä. Näin esimerkiksi tapauksissa, jolloin alkukieli on harvinainen tai meillä vähän tunnettu. (Riikonen ym. 2007: 122–124)

2.2.3 Viestin välittyminen välikielen kautta kääntämisessä

Jos muokataan aiemmin esittämäni viestinnän peruskaaviota kuvaamaan tilannetta välikielen kautta kääntämisessä, se näyttäisi tältä:

Kuva 4. Viestinnän kaavakuva välikielen kautta kääntämisessä.

Käännettäessä välikielen kautta teksti on siis jo kaksi kertaa vastaanotettu, tulkittu ja lähetetty kun se saapuu lopulliselle vastaanottajalle. Viesti₂ on ensimmäinen käännös, välikäännös, ja Viesti₃ on välikielen kautta kääntämisen lopullinen tulos, kohdekielinen käännös. Viesti on siis kulkenut pitkän matkan ja kokenut jo useamman tulkinnan. On siis hyvin oletettavaa, että se on jonkin verran muuttunut matkan varrella.

Reiss ja Vermeer korostavat kielen ja kulttuurin keskinäistä riippuvuutta (Reiss & Vermeer: 7). Kääntäjän on heidän mukaansa tunnettava sekä kohde- että lähdekulttuuri, hänen on oltava bikulttuurinen (Reiss & Vermeer 1986: 18). Näin ollen, jos kääntäjä kääntää välikielen kautta, hänen olisi hyvä tuntea prosessin kaikki kolme kieltä ja

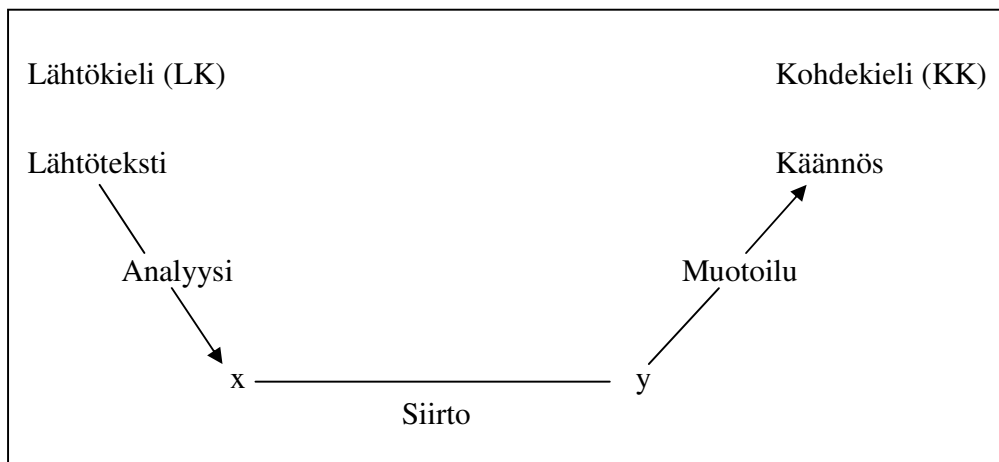
kulttuuria. Välikäännöksen kääntäjä kun ei välttämättä ole huomionnut työssään sitä, että hän tekee välikäännöksen. Toisaalta kääntäjä ei aina ole tästä edes tietoinen.

Kääntäminen on siis ennen kaikkea monikielistä viestintää, jossa kääntäjän tulee tuntea hyvin niin kielet kuin kulttuuritkin, joiden parissa hän työskentelee. Seuraavaksi paneudutaan tarkemmin itse käännösprosessiin, sen eri vaiheisiin ja lopulta siihen, miltä näyttää välikielen kautta kääntämisen prosessi.

3 MONIVAIHEINEN KÄÄNNÖSPROSESSI

3.1 Ingon analyysi-, siirto- ja muotoiluvaihe

Rune Ingon mukaan käänntösprosessissa voidaan erottaa kolme vaihetta: **analyysi, siirto ja uudelleenstrukturointi l. muotoilu**. Graafisesti se voidaan esittää näin:

Kuva 5. Käänntösprosessi (Ingo 1990: 108)

Kuten Ingonkin mainitsee, kyseessä on yksinkertaistettu kuvaus käänntösprosessista. Usein analyysi, siirto ja muotoilu koskevat lyhyempiä tekstin jaksoja kerrallaan, kuten virkkeitä tai lauseita, ja muotoiluvaiheessa kääntäjä saattaa palata analyysiin varmistaakseen esimerkiksi lopullisen kohdekielisen version merkityksen. Käänntösprosessin kulku saattaa tällöin näyttää esimerkiksi tältä: analyysi-siirto-muotoilu-analyysi(-siirto)-muotoilu. Oleellista on kuitenkin se, ettei mikään työvaihe jää huomiotta ja jokainen niistä käydään kunnolla läpi. (Ingo 1990: 108–109)

Prosessin vaiheista siirto on vaikeimmin tutkittavissa. Kyse on siitä, mitä tapahtuu kääntäjän aivoissa hänen siirtäessään informaatiota kielisysteemistä toiseen. Koska vaihe on niin vaikeasti tutkittava, käänntösprosessia on kuvattu myös kaksivaiheisena prosessina, jossa on analyysi- ja synteessivaihe. Siirto on kuitenkin kaikelle kääntämiselle niin olennainen ja tärkeä vaihe, että sitä on aiheellista pitää käänntösprosessin itsenäisenä vaiheena, vaikkei sitä pystyittäisikään tarkasti kuvaamaan. (Ingo 1990: 108–109)

Myös Reiss ja Vermeer kirjoittivat kaksivaihteorian kohdalla tästä, että ”..se, mitä kääntäjässä itsessään tapahtuu, jää vain hänen itsensä tiedoksi”. (Reiss & Vermeer 1986: 25–26)

3.1.1 Analyysivaihe

Ingon mukaan analyysivaiheessa lähdeteksti tulee käydä läpi tarkasti ja tutkia sitä monesta eri näkökulmasta. Hänen mukaansa ainakin seuraavat viisi analyysitapaa kuuluvat tähän vaiheeseen.

Alustavassa tekstianalyysissä lähdeteksti luetaan huolellisesti läpi useaan kertaan ja näin ikään kuin aktivoidaan alitajuisesti siirto- ja muotoiluvalmiutta. Alustavan tekstianalyysin tavoitteena on myös se, että varsinaisessa käänös-vaiheessa teksti on kääntäjälle jo tuttu. Kääntäjän on hyödyllistä tuntea koko teksti ennen kuin hän alkaa kääntää. (Ingo 1990: 110–111) Toisaalta on myös sanottu, että esim. kaunokirjallisuuden kääntäjän olisi hyvä tehdä ensimmäinen käänösversio silloin kun lukee alkuperäisteosta ensimmäistä kertaa, ettei vahingossakaan esimerkiksi lisäile tekstiin seikkoja, jotka saattaisivat paljastaa liikaa loppuratkaisusta. Lähdetekstiin tutustuminen auttaa kääntäjää asettumaan kulloiseenkin rooliinsa (Ingo 1990: 111).

Kieliopillinen analyysi on vaihe, jonka tavoitteena on tunnistaa lähdetekstin muodostimet ja selvittää niiden väliset suhteet. Se on luonteeltaan sekä morfologinen että syntaktinen. Oleellista on selvittää tekstin muodostimet pienimmistä, so. morfeemeista, asti ja niin myös muodostimien välisten syntaktisten suhteiden osoittaminen. Tämä on edellytys huolelliselle käänöstyölle ja takaa, etteivät merkitykset pääse vääristymään käänösprosessin aikana.

Yksinkertaisin kieliopillisen analyysin muoto on kieliopin mukainen lauseenjäsennys, jossa lauseista tunnistetaan subjekti, predikaatti, objekti jne. ja päästään selville mikä sana määrittää mitäkin. Tästä analyysistä on apua mm silloin, kun lähtötekstin kieli sisältää pitkiä virkkeitä ja on rakenteeltaan mutkikas. Toisaalta lauseenjäsennys perustuu vain kielen pintarakenteisiin ja se lähtee siitä, että sivulause käännetään sivulauseella,

attribuutti attribuutilla jne. Generatiivisen kieliopin mukaan kielet poikkeavat toisistaan kaikkein eniten juuri tällä pintarakennetasolla ja mitä lähemmäs kielten syvärakennetta päästään, sitä huomattavimmiksi käyvät kielten rakenteen yhteiset piirteet. Lähestytään siis kielten ns. universaaleja. Siirryttäessä lähemmäs syvärakennetta päästään vaiheeseen, jolloin LK ja KK ovat rakenteellisesti paljon lähempänä toisiaan kuin pintarakenteessa. Tämä näkyy myös kuvasta 5 (s.13), jossa siirtovaiheen LK:n analysoitu teksti (x) on paljon lähempänä KK:n saman tason lopullista muotoilua vailla olevaa tekstiä (y) kuin pintatason lähtöteksti ja käänös.

Semanttisen analyysin avulla kääntäjä löytää tekstistä merkitykset, joita yleensä kantavat ennen kaikkea yksittäiset ilmaukset, sanat ja morfeemit. Kääntäjähän ensisijaisesti siirtää merkityksiä kielestä toiseen. (Ingo 1990: 141–142).

Tyylialyysi hyödyntää muiden (alustavan, kieliopillisen, semanttisen ja pragmaattisen) analyysivaiheiden tuloksia. Vaikka tyylin säilyttämisen merkitys on vaihdellut, on se edelleen pääroolissa esimerkiksi esteettis-poeettisissa teksteissä, toisin kuin puhtaasti informatiivista tekstiä käännettäessä. Sama asia kun voidaan ilmaista eri tavoin. Usein erotetaan esimerkiksi kaunokirjallinen tyyli ja asiatyyli. Tyyli on myös jokaiselle henkilökohtaista ja tyypillistä kieltä, toisaalta jokainen käyttää kieltä eri tavalla elämän eri tilanteissa. Pauli Saukkonen on luokitellut kolme eri päätyyliä:

- 1) taiteellinen tyyli,
- 2) tieteellis-teoreettinen tyyli ja
- 3) tiedotustyyli.

Kääntäjän tehtävänä on selvittää mihin tyyliin käännettävä teksti kuuluu ja mitä keinoja kirjoittaja on käyttänyt tyyliä toteuttaessaan. Tähän liittyvät ääntämys, oikeinkirjoitus, välimerkkien käyttö, typografiset ratkaisut, morfologiset ja syntaktiset ilmiöt, sananvalintakysymykset, tekstin jäsentelytapa ja sen sisällön valinta. (Ingo 1990: 179–183)

Pragmaattisen analyysin tarkoitus on taata käänöksen toimivuus sen viestintätilanteessa uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössä. Kuten eivät kielet, eivät

myöskään yhteiskunnat ja kulttuurit ole toistensa peilikuvia. Kääntäjän tulee siis pohtia ja tasoittaa sekä kielellis-konventionaalisia eroja että kulttuuri- ja sivistyseroja. Lähtöteksti on aina kirjoitettu ”...tietyissä tarkoituksessa tietynä aikana tietyissä paikassa tietyille vastaanottajajoukolla” (Ingo 1990: 188). Vastaanottajat ovat tällöin olleet kirjoittajan kanssa samassa kulttuuriympäristössä eläviä aikalaisia. Tällöin lähettäjän (tekstin kirjoittaja) ja vastaanottajan elinympäristö, tiedot, elämäntapa, asenteet, uskonto- ja moraalikäsitteet ym. tavat ja tottumukset, kuin myös kielenkäyttötottumukset, ovat olleet perusolemukseltaan samanlaisia. Tekstiä käännettäessä näissä tekijöissä tapahtuu enemmän tai vähemmän muutoksia. Kääntäjän tulee ottaa huomioon kuinka kaukana käännöksen lukijat ovat lähdetekstistä ja -kulttuurista, niin ajallisesti kuin maantieteellisestikin. Tällöin tekstin tarkoitus eli funktio nousee tärkeään rooliin.

Perinteisesti on erotettu kolme tekstin perusfunktiota:

- 1) informatiivinen funktio, jolloin kieli välittää ensisijaisesti tietoja ja lähtökohta on tiedotettavassa asiassa, jolloin tekstin sävy on objektiivisen neutraali. Tällaisia tekstejä ovat esimerkiksi reportaasit, uutiset ja asiatekstit. Tarkoituksen toteuttaminen helpottuu kääntäjän pyrkiessä selkeyteen, täsmällisyyteen ja yksiselitteisyyteen.
- 2) ekspressiivinen funktio, jolloin kieli välittää tiedon lisäksi myös tunteita. Käännöksen lukija tulisi tällöin saada tuntemaan samoin kuin lähdetekstin lukija. Tämän funktion toteuttaminen on tärkeää erityisesti kaunokirjallisuuden kääntämisessä, mutta sillä on merkittävä rooli myös uskonnollisessa kirjallisuudessa ja propagandakielessä.
- 3) imperatiivinen funktio, jolloin kieli välittää myös toiminta- ja käyttäytymismalleja. Tällöin sanoman vastaanottaja on toiminnan lähtökohtana. Tässä tarkoituksessa kirjoitetaan ja käännetään esimerkiksi uskonnollista kirjallisuutta, oppikirjoja ja ruoka- ja käyttöohjeita.

Kääntäjän tulee työskennellessään selvittää itselleen tekstin funktio ja tekstijaksojen funktio käännettävässä tekstissä. Tämän perusteella hän valitsee käännösvastineensa.

Pragmaattisia vaikeuksia syntyy kun tekstissä käsitellään tai mainitaan ilmiö, jota ei löydy kohdekielisestä kulttuurista ollenkaan. (Ingo 1990: 187–190, 192) Näitä kutsutaan myös reaalioksi ja kulttuurisidonnaiseksi ainekseksi, kuten suomalainen vappusima tai piparkakut. Näille ei suoraan löydy nimeä esimerkiksi venäjän kielestä, koska niitä ei ole venäläisessä kulttuurissa. Pragmaattisessa analyysissä kääntäjän tulee lisäksi kiinnittää huomiota kielellisen tason käytänteiden eroihin, joita ovat esimerkiksi tervehtimiset, sinuttelu/teitittely ja erilaiset vakiintuneet käyttövälineet. (Ingo 1990: 193-194)

3.1.2 Siirtovaihe

Siirtovaihe on käännösprosessin kannalta ratkaisevan tärkeä. Se tapahtuu kääntäjän aivoissa, minkä takia sen tutkiminen on käännösprosessin vaiheista haastavinta. Kuitenkin sen tärkeyden takia Ingo pitää sitä itsenäisenä prosessin vaiheena ja ehdottomasti tarkemman käsittelyn arvoisena. (Ingo 1990: 195)

Siirtovaiheessa tarkkaan analysoitu tekstimateriaali (x kuvassa 5 s.13) siirretään lähtökielestä kohdekieleen. Tässä vaiheessa ei välttämättä vielä synny kirjoitettua tekstiä, vaan teksti niin sanotusti kulkee kääntäjän aivoissa. Siirto tapahtuu ydinlausetasolla, tai sitä lähellä olevalla etärakennetasolla. Tässä on se etu, että kielet ovat lähempänä toisiaan syvemmillä tasoilla kuin pinnassa. Tällä tasolla myös lähtötekstin muodostimien väliset suhteet ovat yksinkertaisemmat ja selvemmat, sillä tekstin lausemaisuuksien aste on korkea: kaikkia tekstiä tiivistäviä ja määrittekasaumia synnyttäviä transformaatioita ei ole vielä sovellettu. Näin ollen etärakennetasolla tapahtuva siirto varmistaa sen, että käännöksessä välittyy lähtötekstin informaatio tarkasti ja ilman vääristymiä, jotka yleensä ovat seurausta tekstin mutkikkaan syntaktisen rakenteen aiheuttamista virhetulkinnoista ja huolimattomuuksista. Kääntäjä etsii käännösvälineet huolellisen tekstin analysoinnin pohjalta, kuten edellä on kerrottu, mikä luo erinomaiset edellytykset hyvän käännöksen synnylle. Siirron tulos (y kuvassa 5 s.13) on näin ollen semanttisen tarkka, mutta muotonsa puolesta lopullista hiontaa vaativa kohdekielinen väline lähtökielen etärakennetaso-tekstijaksolle. Kääntäminen etenee yleensä jakso jaksolta ja tämä käännöksen ns. raakakopio toimii kääntäjän aivoissa lähtökohtana muotoiluvaiheelle. (Ingo 1990: 195–196)

Kääntäessään eli siirtäessään sanomaa kielestä toiseen ja muotoillessaan sen sujuvaksi kohdekieliseksi tekstiksi, kääntäjä kohtaa monenlaisia haasteita ja pulmia. Usein ne johtuvat siitä, että kääntäjän täytyy poiketa lähtökielen ratkaisuksista, jotta saisi kohdekielestä sujuvaa ja tarkoituksenmukaista. Näin ollen tekstissä tapahtuu käännettäessä muutoksia ja ne voivat olla muodollisia, semanttisia tai pragmaattisia, tai näiden yhdistelmiä. (Ingo 1990: 198-199)

3.1.3 Muotoiluvaihe

Käännösprosessin kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa, muotoiluvaiheessa, teksti saa konkreettisen ja lopullisen muotonsa. Tässä vaiheessa edellisen siirtovaiheen tuottamat käännöksen ”raakakopiot” muotoillaan sujuvaksi kohdekieliseksi tekstiksi, joka vastaa myös tyyliltään mahdollisimman pitkälle alkuperäistekstiä. (Ingo 1990: 250–251)

Käännöksen syntyyn voidaan soveltaa tekstilingvististä tekstin syntymallia. Sen mukaan tekstin syntymisen lähtökohtana on se tieto, joka tekstin kirjoittajalla on siitä ilmiöstä, josta hän aikoo kertoa. Tätä asiatietoa voisi havainnollistaa esimerkiksi käsitekartalla, joka sisältää tekstin perustiedot ja ne toteutuvat ydin- eli peruslauseina. Näiden tietojen pohjalta kirjoittaja valitsee ja järjestää tekstin tarkoituksensa mukaiseksi käyttäen erilaisia kytkentöjä ja ryhmittelyä sekä rinnastusta, alistusta tai upotusta informaation välityskeinona. Tätä kutsutaan tekstistrategiaksi. (Ingo 1990: 251–253)

Kääntämiseen sovellettaessa tämä malli toimii siten, että luettuaan ja analysoituaan käännettävän tekstin kääntäjällä on aivoissaan lähtötekstin välittämä informaatio, jota voisi kuvata samalla käsitekartalla kuin tekstilingvistisen tekstin syntymallisissa kuvailtua asiatietoa, joka on tekstin syntymisen lähtökohtana. Kääntäjän tilanne eroaa kuitenkin lähtötekstin kirjoittajan tilanteesta siinä, että hänen tulee noudattaa lähtötekstin kirjoittajan tekstistrategiaa. Jos kääntäjä esimerkiksi kytkisi tekstin osia toisiinsa oman mielensä mukaan, kyseessä ei enää olisi lähtötekstin käännös, vaan kokonaan toinen teksti. Alkuperäisestä tekstistrategiasta on lupa ja jopa velvollisuus poiketa silloin, kun lähtökielen mukainen versio tuottaisi pragmaattisesti huonon tai semanttisesti epäselvän käännöksen tai käännöksen, joka olisi lause- ja virkerakenteeltaan tai koko jakson ja

tekstin hahmotukseltaan kohdekielelle vieras. Eri kielten lauseet ja virkkeet kun eivät ole toistensa peilikuvia. (Ingo 1990: 251–256) Kääntäjän suurimmat vaikeudet liittyvätkin kielten erityispiirteisiin ja niiden toisistaan poikkeaviin tapoihin kuvata eri asioita (Komissarov 2011: 35). Kielten eroja voi havaita esimerkiksi seuraavasta yksinkertaisesta lauseesta: Nikolain auto on pihalla. Nikolay's car is on the yard. Машина Николая во дворе. Esimerkistä voidaan havaita kielten genetiivirakenteiden erot, suomessa ja englannissa omistaja tulee ensin ja omistettava asia sen jälkeen, venäjän kielessä taas toisinpäin. Muutos tapahtuu siis sanajärjestyksessä. Järjestyttä muuttaa myös se, käytetäänkö kielessä prepositioita, kuten englannissa ja venäjässä, vai sijapäätteitä, kuten suomessa.

Kääntäjän tulee ottaa huomioon myös kielten informaatorakenteiden erot. Tämä tarkoittaa sitä, miten uusi ja vanha eli ennestään tuttu tieto sijoitetaan lauseisiin. Yleinen tapa on mainita tuttu ensin ja uusi tieto sen jälkeen. Kuitenkin esimerkiksi kielissä, joissa substantiiveilla on artikkelit, sanojen järjestys ei ole ainoa keino painottaa asioita ja sanajärjestys voi näin ollen vaihdella. (Ingo 1990: 260)

Näitä muutoksia voidaan tarkastella Ingon kuvaaman esimerkin kautta:

Lähdetekstin lause, joka käännetään: Flickan i den stora bilen är lärarinna.

Ydinlauseet ovat: a) Flickan är lärarinna. b) Flickan är i bilen. c) Bilen är stor.

Lauseen voi ryhmitellä seuraavilla tavoilla:

- a) Flickan (flickan är i bilen (bilen är stor)) är lärarinna.
- b) Flickan [flickan är i bilen (bilen är stor)] är lärarinna.
- c) Flickan
är lärarinna.

flickan är i bilen

bilen är stor

Lauseesta saadaan seuraavanlainen välirakenne:

Flickan, som är/sitter i bilen, som är stor, är lärarinna.

Siirto: Tyttö, joka on/istuu autossa, joka on iso, on opettajatar.

Muotoilu: Isossa autossa oleva/istuva tyttö on opettajatar.

(Ingo 1990: 272–273)

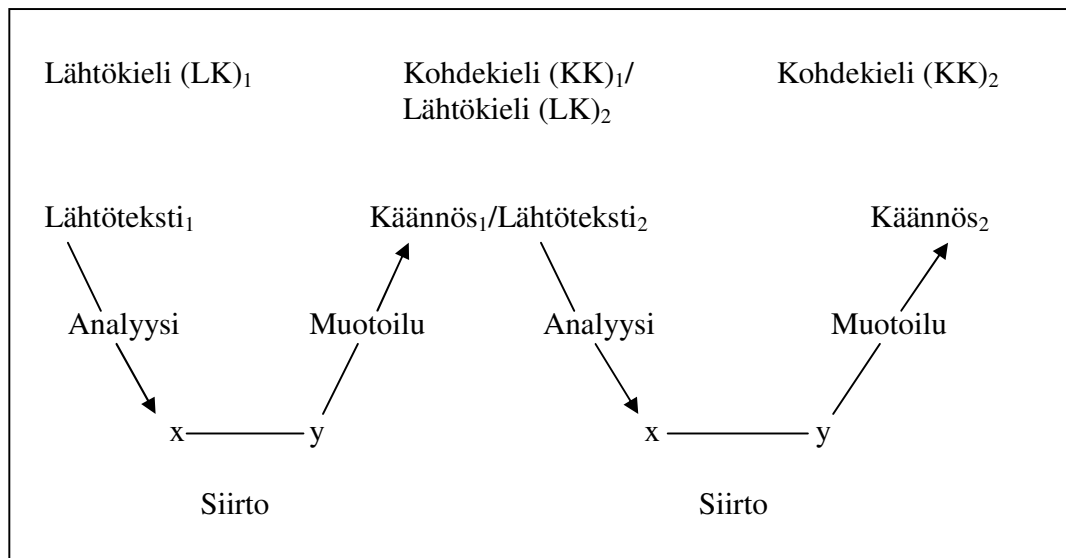
Pyrittäessä dynaamiseen vastaavuuteen, jolloin käännöksellä pyritään saavuttamaan sen lukijoissa samanlainen reaktio ja ymmärrys kuin lähdekielen lukijoissa heidän lukiessaan lähdetekstiä, kääntäjän tulee pyrkiä löytämään lähtökielen sanomalle tarkka ja luonnollinen vastine, joka sopii kohdekieleen ja -kulttuuriin. Käännöksen vastaanottajan tulee kokea käännöksen kieli omakseen, idiomaattiseksi äidinkielekseen, eikä käännöskieleksi. Toisin oli silloin, kun kääntämisen päämääränä oli muodollinen vastaavuus. Tällöin kääntäminen tapahtui lähtökielen ehdoilla: pyrittiin sanasanaiseen kääntämiseen, jolloin lähtökielen verbi korvattiin kohdekielen verbillä, substantiivi substantiivilla jne. Myös välimerkkien käyttö ja virkejako oli lähtötekstille alisteista. (Ingo 1990: 261–261) Tämän käsityksen mukaan käännöksen tuli näyttää käännökseltä.

Muotoiluvaiheessa kääntäjä käyttää hyväkseen analyysivaiheen tuloksia, kuten hän teki siirtovaiheessakin. Muotoilun kannalta tärkeitä analyysin vaiheita ovat tyylianalyysi, kieliopillisen analyysin kytkentäanalyysi ja pragmaattinen analyysi. Tässä vaiheessa pyritään luomaan moitteettomasti toimivaa idiomaattista kohdekielistä tekstiä, joka on mahdollisimman uskollista lähdetekstille. Kääntäjän tulee kiinnittää huomiota analyysivaiheiden kautta lähdekieleen ja samalla omien kieli- ja kulttuurikäytänteiden värittämään kohdekieleen. (Ingo 1990: 264–265)

Kun käännösprosessissa on näin monta vaihetta, miten käy kun lähdeteksti itsessään on jo käännös, tällaisen prosessin tuotos? Tarkastellaan seuraavaksi miltä välikielen kautta kääntämisen prosessi näyttää Ingon käännösprosessikuvauksesta johdettuna.

3.2 Ingon mallin muunnos välikielen kautta kääntämiseen

Tämän tutkimuksen kohteena on välikielen kautta kääntäminen, jossa käännösprosessia mutkistaa vielä toinen käännösvaihe, toinen käännösprosessi. Jatkamalla Ingon graafista esitystä käännösprosessista päästään seuraavaan kuvaan käännösprosessista välikielen kautta kääntämisessä:

Kuva 6. Käännösprosessi välikielen kautta kääntämisessä.

Kuten kuvasta näkyy, alkuperäinen lähtöteksti eli lähtöteksti₁ ja välikielen kautta kääntämisen tapauksessa lopullinen käänös eli käänös₂ ovat jo graafisestikin kuvattuna huomattavan kaukana toisistaan. Välikielen kautta kääntämisessä käänöksestä, käänös₁, tulee seuraavan käänöksen lähtöteksti, lähtöteksti₂, ja tällöin ensimmäisen käänöksen kohdekieli, KK₁, onkin seuraavan käänöksen, käänös₂, lähtökieli, LK₂.

Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksen aineistoa, eli välikielen kautta kääntämisen tuloksena syntyneitä käänöksiä. Viestin välittymistä tutkitaan neljän eri käänöskeinon; poistojen, lisäysten, leksikaalisten muutosten ja rakenteen muutosten; kautta.

4 KIPUA JA KRITIIKKIÄ, MUTTA MYÖS TOIVOA – 19 ARTIKKELIA

4.1 Aineiston esittely

Tutkimukseni aineistona käytän Anna Politkovskajan artikkeleita, jotka olen valinnut alkuperäisestä venäjänkielisestä kokoelmateoksesta ja sen englannin- ja suomenkielisistä käännöksistä.

Venäjänkielinen alkuperäisteos *Za čto?*, kaikkiaan 989 sivua, sisältää 252 Politkovskajan artikkelia ja lisäksi siihen on koottu ulkomaisen lehdistön reaktioita Politkovskajan kuoleman jälkeen; kansalaisten ja virallisten tahojen suruvalitteluja ja reaktioita sekä Politkovskajan kollegoiden, sukulaisten ja läheisten kirjoituksia.

Englanninkielinen ja suomenkielinen versio ovat huomattavasti suppeampia, englanninkielinen 458 sivua ja suomenkielinen 424 sivua. Kummassakin on 82 artikkelia. Käännösteosten rakenne ja artikkelien järjestys ovat aivan samat. Lisäksi niiden loppuun on lisätty lista teoksissa mainituista henkilöistä ja organisaatioista selityksineen, sekä vielä oma lista muista lukijalle vieraiksi ajatelluista asioista.

Kaikkiaan teosten tarkoitus tuntuu olevan erilainen: alkuperäisestä venäjänkielisestä teoksesta huomaa jo takakannen tekstiä lukiessa, että se on Politkovskajan sukulaisten ja läheisten kunnianosoitus urhealle toimittajalle ja hänen työnsä, sekä tärkeä ponnistus sen kokoamisessa mukana olleille. Kirjan takakannessa lukeekin: ”Me, sukulaiset, läheiset ja kollegat, olemme koonneet tämän kirjan Anna Politkovskajan muistoksi. Meillä on raskasta ilman sinua.” (Politkovskaja 2007: takakansi, oma käännös) Alkuperäisteoksessa on esitelty Politkovskajan työtä. Lisäksi loppuun kootut lehdistön reaktiot, eri tahojen suruvalittelut ja läheisten kirjoitukset tekevät siitä vielä enemmän kuin vain artikkelikokoelman, jonka tarkoitus on välittää tietoa. Siitä välittyvät vahvasti ihmisten tuntemukset, suru ja ikävä, sekä se, kuinka tärkeä henkilö hän oli Venäjällä

puhuttaessa ihmisoikeuksista ja sananvapaudesta. Teoksen sivuille kirjoittaneet ovat saaneet purkaa sinne tunteensa ja jakaa kokemansa muiden kanssa.

Toisaalta on luonnollista, että venäjänkielinen teos on kokoajilleen, ja epäilemättä myös lukijoilleen, monin tavoin henkilökohtaisempi kuin englannin- tai suomenkielinen käännös. Politkovskaja oli venäläinen ja kirjoitti pääasiassa venäläisille asioista, joita tapahtui heidän lähellään. Tšetšenia on hyvinkin kaukana jo Suomesta, saati sitten Iso-Britanniasta katsottuna. Näin ollen ei ole yllätys, että käännökset tuntuvat luettaessa objektiivisemmilta ja alkuperäisteoksen jälkeen jopa tunteettomilta esityksiltä, joissa vain välitetään tietoa lukijoille. Käännösten tehtävä onkin etupäässä tuoda tietoa ulkomaisille lukijoilleen. Käännöksiin on otettu mukaan artikkeleita lähinnä niistä tapahtumista, jotka ylittivät uutiskynnyksen lännessä: Tšetšenian sodat, Moskovan teatterikaappaus ja Beslanin koulukaappaus, jolloin niiden voidaan ajatella tuovan taustatietoa näihin lukijoille jo ennestään tuttuihin tapahtumiin. Pois on jätetty mm. kaikki artikkelit Venäjän armeijasta ja muita Kaukasian alueita, Dagestania, Ingušetiaa, Kabardino-Balkariaa, koskevat artikkelit. Käännettäviksi eivät myöskään ole päätyneet artikkelit vanhainkodista Groznyissa, eversti Budanovin oikeusjuttua käsittelevät artikkelit, kapteeni Ulmanin joukkoja vastaan nostettuja oikeusjuttuja käsittelevät artikkelit, eikä suurin osa Venäjää käsittelevistä, otsikon ”Mirnaya strana”, Sopuisa maa (oma käännös), alla olevista artikkeleista. Onneksi mukaan on kuitenkin otettu myös Politkovskajan artikkeleita kevyemmistä aiheista, kuten hänen kokemuksistaan matkoilla muualla maailmassa ja lisäksi artikkeleita, joissa hän arvostelee länttä mm. suhtautumisessa Tšetšenian tilanteeseen.

Päätökset siitä, mitä tekstejä käännetään ja mitä ei, on tehty englanninkieliseen versioon ja ilmeisesti niitä ei ole sen tarkemmin mietitty käännettäessä teosta suomeksi. Suomenkielisen teoksen takakannessa sanotaan: ”Teos sisältää tärkeimmät Anna Politkovskajan Novaja Gazetaan vuosina 1999 – 2006 kirjoittamat artikkelit.” Herääkin kysymys kuka oikeastaan on määrittänyt nämä ”tärkeimmät” artikkelit? Jos käännöksissä kerrotaan vain niistä asioista, joista länsimaiden media on muutenkin puhunut, eikö se kavenna näkemystämme ja rajaa tietämystämme?

Aivan ensimmäinen asia, jonka huomaa aineistoa tarkastellessa on teoksen erikielisten versioiden erilaiset nimet ja kansikuvat. Teosten nimissä venäjänkielinen *Za čto?* poikkeaa huomattavasti käännösten nimistä *Nothing But the Truth* ja *Mitään salaamatta*. Henkilökohtaisuus kuvastuu alkuperäisteoksen nimestä, jolla kuin kysytään miksi Anna Politkovskaja murhattiin, miksi hän ei ole enää keskuudessamme. Käännösten nimet taas viittaavat hänen työhönsä oikeuksien puolustajana ja tutkivana journalistina, jolle ei kelvannut muu kuin totuus.

Teosten kansikuvista voi löytää suoraan kulttuurisiakin eroja. Venäjänkielisen alkuperäisteoksen kansikuvassa (liite 2) on hymyilevä Anna Politkovskaja ja takana näkyvät dramaattiset kuin räjähdysten nostattamat tulipilvet. Teoksen nimi *Za čto?* on kirjoitettu valkoisilla kirjaimilla ja se erottuu selkeämmin kuin Politkovskajan nimi, joka on kirjoitettu punaisilla kirjaimilla. Vaikka värillisen kuvan takana näkyvätkin uhkaavat räjähdysten jäljet, itse Politkovskajasta kanteen on valittu hymyilevä kuva. Tällaisena hänen läheisensä hänet varmasti haluavat muistaa, vaarallisesta ja vakavasta työstä huolimatta.

Englanninkielisen version kansi (liite 3) on dramaattisen punainen ja se on täytetty nimekkäiden henkilöiden arvioilla Politkovskajan työn tärkeydestä ja hänen merkityksestään. Lisäksi kannen yläreunassa mainitaan muut Politkovskajan englanniksi käännetty teokset. Kansi toimii sikäläiseen tapaan mainoksena teokselle ja sen kirjoittajalle, se pyrkii houkuttelemaan lukijoita. Politkovskajan kuva on jätetty kokonaan pois.

Suomenkielisen version kansikuva (liite 4) on värejä myöten mukautettu suomalaiseen makuun. Värit ovat huomattavasti hillitymmät: mustaa ja vaaleita sävyjä ja itse Anna Politkovskajasta on valittu vakavampi kuva kuin alkuperäisteoksessa. Kansi henkii asiallisuutta ja vakavuutta, jollaisena hänet työnsä puolesta varmasti lännessä paljolti nähtiin. Sen sijaan hänen toisenlainen puolensa, joka kuvastuu mm. hänen muista kuin sotia ja ihmisoikeusrikkomuksia käsittelevistä kirjoituksistaan jotka ovat vähemmän tunnettuja lännessä, ei tule esille.

Muutokset kansikuvissa ovat todennäköisesti kustantajan tekemiä muutoksia ensisijaisesti myynnin edistämiseksi. Näin ollen ne olisivat osa kotouttavaa strategiaa, vaikkakaan eivät itse kääntäjien tekemiä ratkaisuja.

4.2 Aineiston korpuspohjainen käsittely

Ensin listasin aiheet, joita käännettyissä artikkeleissa käsiteltiin: Tšetšenia ja sota, Venäjän kritisointi, muun maailman kritisointi ja muu aihe. Tämän jälkeen valitsin jokaisesta aihepiiristä artikkeleita siten, että kaikkiin lopullisiin kolmeen ryhmään, jotka ovat 1. Tšetšenia ja sota; 2. Venäjän ja muun maailman kritisointi ja 3. muu aihe, tuli lähtökielen mukaan suunnilleen yhtä paljon tekstiä. Tutkimukseen saatiin näin mukaan artikkeleita eri aihepiireistä, myös suomalaiselle lukijalle vieraammista aiheista. Lisäksi nämä teemat kattavat käännosteoksissa mukana olevat artikkelit. On tärkeää ottaa mukaan tekstejä eri aihepiireistä, sillä näin pääsee tarkastelemaan kielenkäyttöä laajemmin, eikä ainoastaan esimerkiksi sodasta raportoivissa teksteissä. Lopullinen aineisto koostuu 19 artikkelista. (Liite 5)

Ensin siirsin tutkittaviksi valitut artikkelit sähköiseen muotoon ja kävin ne läpi. Merkitsin teksteihin poistot, lisäykset, leksikaaliset muutokset ja rakenteen muutokset.

Poistot

Poistoissa eli poisjätöissä kysymys voi olla joko todellisesta *semanttisesta poisjätöstä* tai *implisiittistämisestä*. Joko poistetaan semanttisia komponentteja tai annetaan lähtötekstissä selvin sanoin ilmaistun merkityksineen itsestään selvänä käydä ilmi pelkästä tekstiyhteydestä. Poistot ovat yleensä lopputuloksen kannalta kohtalokkaampia muutoksia kuin lisäykset, sillä niiden voidaan nähdä köyhdyttävän tekstiä ja häiritsevän sanoman perille menoa (Ingo 1990: 294). Poistot ovat tässä tutkimuksessa lähdetekstin kohtia, joita ei ole mainittu käännoksissa missään muodossa.

Lisäykset

Lisäykset ovat poisjätöjen ohella helpoimmin havaittavia käännettäessä tapahtuvia muutoksia. Usein ne ovat tarpeellisia lähtö- ja kohdetekstien poikkeavien kieli- ja

kulttuuriympäristöjen takia. Käännettäessä pyritään mahdollisimman identtisen semanttisen sisällön siirtämiseen kohdekieleen, jolloin hänen mukaansa lisäyksiä on kahta päätyyppiä: *semanttinen lisäys* ja *eksplisiittistäminen*. *Semanttinen lisäys* on kyseessä silloin, kun käännökseen lisätään olennaisia merkityskomponentteja. *Eksplisiittistäminen* taas tarkoittaa tilanteita, jolloin käännöksessä tehdään selväsanaiseksi, eksplisiittiseksi, sellaisia merkitysaineiksia, jotka ovat lähtötekstissä mukana vain implisiittisesti, eli ns. rivien välissä. (Ingo: 293–294) Tässä tutkimuksessa lisäyksiin on laskettu kummankinlaiset tapaukset.

Leksikaaliset muutokset

Käännösvastineet, tässä tutkimuksessa puhutaan leksikaalisista muutoksista, ovat yhden kielen ilmaisun toiskielisiä ilmauksia. Leksikaaliset muutokset voivat olla useimmissa tilanteissa käytettyjä vakiovastineita tai tiettyä käännöstä varten luotuja osittaisia tai tilapäisiä vastineita. (Jänis 2006: 85) Erikielisten vastineiden merkitykset ovat samat, tai tarkoitukseen sopien tarpeeksi lähellä toisiaan. Vastinesuhteiden pohtiminen käännöstieteessä on liitetty *ekvivalenssiin* ja itse käsitteen *käännösvastine* merkityksestä ollaan montaa mieltä. Vastineita on sanottu olevan hyviä, keskinkertaisia, huonoja ja jopa virheellisiä. (Ingo 1990: 99-100) Oman erikoisryhmänsä muodostavat jokaisen kielen *uniikkiaineokset*, kielen tyypillisimmät piirteet ja ilmiöt, kuten suomen kielen henkilöviitteettömät ilmaukset, jotka ovat hyvin tyypillisiä supisuomelle, mutta esimerkiksi käännössuomesta niitä löytyy jo paljon vähemmän (Mauranen & Jantunen 2005: 38, 66, 68). Nämä ovat kielten ominaispiirteitä, joille ei yleensä ole olemassa suoria vastineita muissa kielissä. Tämän tutkimuksen puitteissa näihin ei kuitenkaan pystytä paneutumaan sen tarkemmin. Tässä tutkimuksessa leksikaalisella muutoksella tarkoitetaan kohdekielen sanaa tai ilmausta, jota on käytetty näissä teksteissä lähtökielen sanan tai ilmauksen vastineena.

Rakenteen muutokset

Rakenteen muutokset ovat käännettäessä hyvin yleisiä, sillä usein kielet eroavat toisistaan monin sellaisin tavoin, että se vaikuttaa jatkuvasti kääntäjän työhön. Lähtötekstin kieliopillisen analyysin on tarkoitus tasoittaa lähde- ja kohdekielen rakenteellisia eroja

palauttamalla käännösprosessin siirtovaihe etärakennetasolle. (Ingo 1990: 198) Tällöin esimerkiksi tekstin merkityssuhteet erottuvat selkeästi. Tässä tutkimuksessa rakenteen muutoksiin lasketaan ennen kaikkea lauseiden ja virkkeiden muutokset, muutokset niin sanajärjestyksessä kuin laajemmin lausejärjestyksessäkin.

Tekstit kopioitiin vain tutkimustarkoituksiin, eikä niitä ole levitetty laajemmalle yleisölle. Seuraavaksi alkuteksti ja käännökset kohdistettiin manuaalisesti ja tekstit vietiin mustikka.uta.fi-palvelimelle tekstikorpuksen, missä aineisto ei ole yleisön saatavilla. Kun aineisto on sähköisessä muodossa, siitä on helpompi tehdä erilaisia hakuja ja saada kvantitatiivista tutkimustietoa.

Ensin ajateltuna poistojen, lisäysten, leksikaalisten muutosten ja rakenteen muutosten etsiminen tekstistä tuntuu melko yksinkertaiselta tehtävältä. Tekstejä läpikäydessäni huomasin kuitenkin, ettei se aina ole niin helppoa. Missä kulkee esimerkiksi leksikaalisen muutoksen ja virheen raja, miten määritellä kuinka paljon samanlainen merkityksen tulee olla? Esimerkiksi seuraavassa tapauksessa:

- 1) ”Тренеры ее шахматизма — те методы, которыми действуют воюющие стороны в Чечне по отношению к гражданскому населению.”
- 2) “She has been trained to be a suicide bomber not in foreign training camps but by the brutality shown by the warring sides towards the civilian population...”
- 3) “Häntä ei ole koulutettu itsemurhapommittajaksi ulkomaisilla harjoitusleireillä. Hänen kouluttajanaan ovat olleet raakuudet, joita sotivat osapuolet kohdistavat Tsetsenian siviiliväestöön.”

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Tässä tapauksessa jokainen varmasti ymmärtää mistä ”metodeista” on kyse, voidaanko sanoja *brutality* ja *raakuudet* pitää tällöin toisiaan vastaavina? Otin ohjenuorakseni sen, että kun sanojen tai koko ilmauksen, lauseen merkitys pysyy huomattavan samana, kyse

ei ole virheestä. Tällöinhän kääntäjä on kuitenkin ymmärtänyt merkityksen oikein, vaikka ilmaisee sen täysin eri sanoilla.

Tämän tapauksen kautta voi myös tarkastella käännettäessä tapahtuvia muutoksia. Aina kun tekstejä käännetään kielestä toiseen, tapahtuu muutoksia. Ne ovat välttämättömiä ja suurin osa niistä liittyy kielten rakenteellisiin eroihin: jotta tekstistä saadaan sujuvaa kohdekielellä, siihen täytyy tehdä muutoksia. Muutoksia täytyy tehdä venäjän ja suomen välillä esimerkiksi venäjän verbiaspektien takia: se, mikä venäjäksi saadaan sanottua yhdellä verbillä, täytyy usein selittää suomeksi. Näin esimerkiksi lause Она прочитала книгу вчера. (Ona pročitala knigu vtšera) taipuisi suomeksi muotoon Tyttö luki eilen kirjan loppuun. Siis myös kielten suvullisuus/suvuttomuus aiheuttaa muutoksia.

Korpuksessa aineistosta voidaan tehdä erilaisia hakuja ja siitä saadaan numeerisia tietoja. Tämän tutkimuksen aineisto on seuraavanlainen kielittäin jaoteltuna:

	Sanamäärä	Merkkimäärä	Artikkelit
Koko korpus	107 850	623 836	19
venäjä	33 413	190 210	19
englanti	43 508	209 841	19
suomi	30 929	223 785	19

Taulukko 1. Aineiston numeeriset tiedot kielittäin.

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin käännöksiin tehtyjä muutoksia, eli poistoja, lisäyksiä, leksikaalisia muutoksia ja rakenteen muutoksia. Tarkastelen juuri näitä muutoksia, koska suurin osa niistä on yleisimpien kääntämisen keinojen joukossa (Jänis 2006: 32) ja näin ollen ne ovat hyvin tyypillisiä kaikille käännöksille. Niin englanninnoksia kuin suomennoksiakin on verrattu venäjänkieliseen tekstiin, vaikka suomenkielinen versio on tehty pääasiassa englanninkielisen käännöksen pohjalta. Näin ensinnäkin siksi, että myös venäjänkielinen teos on mainittu sen lähdetekstinä. Toiseksi, tutkimukseni tarkoituksena on selvittää miten teksti on muuttunut alkuperäisestä välikielen kautta kääntämisen aikana. Lisäksi aineistosta löytyy tapauksia, joissa muutos on vain suomenkielisessä

versiossa. Tällöin sitä täytyy tarkastella juuri suhteessa venäjänkieliseen tekstiin. Kaikkiaan englannin- ja suomenkielisen käännöksen keskinäiseltä vertailulta ei voi kokonaan välttyä, koska ne ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Näin ollen kaikki kolme versiota kulkevat pääasiassa rinnakkain koko tutkimuksen ajan ja niidenkin esimerkkien yhteydessä, joita esiintyy ainoastaan toisessa käännöksessä, esittelen vertailun vuoksi myös toisenkielisen version.

Lisäksi jokaisen muutoksen kohdalla käyn läpi onko kyseessä kotouttava vai vieraannuttava käännösstrategia. Se, onko kyseessä kotouttaminen vai vieraannuttaminen, on toki aina riippuvaista lähde- ja kohdekulttuurista. Yhdelle kielelle ja kulttuurille vieraat rakenteet ja asiat ovat tuttuja ja tavallisia toiselle. Tämän tutkimuksen kannalta tulee ottaa huomioon, että tutkimuksen tekijällä on oman taustansa; suomalaisuuden, suomen ja venäjän kielen ja kulttuurin yliopisto-opintojen sekä Venäjällä opiskeluaikana vietettyjen yhteensä reilun kahden vuoden ansiosta syvällisempi tuntemus suomalaisesta ja venäläisestä kulttuurista ja kielestä, kuin anglosaksista kulttuuria ja englannin kieltä kohtaan. Tutkimuksen pääkohteena on lisäksi välikielen kautta kääntämisen lopputulos, eli ennen kaikkea suomenkielinen käännös. Näin ollen vain englanninkielisessä käännöksessä ilmenneitä muutoksia ei käydä läpi sen tarkemmin, joskin ne mainitaan. Pääasiassa kotouttamista ja vieraannuttamista tarkastellaan venäjän ja suomen kielen ja kulttuurin välillä.

4.2.1 Poistot

Poistot ovat yksi mielenkiintoisimpia tutkimuksen kohteita. Periaatteessahan jokaisen kääntäjän ohjenuorana tulisi olla, ettei tekstistä saa hävitä mitään käännösprosessissa. Toki asioita voidaan sanoa eri tavoin ja vaihtaa kappaleiden paikkaa, mutta kaiken lähdetekstin sisällön pitäisi löytyä myös käännöksestä.

Englanninkielisistä artikkeleista löytyi poistoja kaikkiaan 144 ja suomenkielisistä 162. Poistot jaottelin seuraaviin kategorioihin: poistot otsikoissa, nimien poistot, ilmaisun

vahvistusten poistot ja tarkennusten sekä lisäysten poistot. Lisäksi oman ryhmänsä muodostavat poistot, jotka löytyvät vain englannin- tai suomenkielisestä käännöksestä.

Otsikoihin tehtyjä poistoja löytyi melkein jokaisesta pääotsikosta ja usein alkuperäisen tekstin väliotsikot oli jätetty kokonaan pois käännöksistä. Näitä poistoja löytyi kaikkiaan kaksitoista. Alkuperäisten venäjänkielisten artikkeleiden otsikot ovat usein hyvinkin pitkiä, mutta käännöksiin niitä on lyhennetty huomattavasti, kuten seuraavissa tapauksissa:

- 4) *чечня - часть россии, а чеченцы - нет. россияне, более всего пострадавшие от террористов, более всего страдают от федеральных войск*
- 5) *CHECHNYA BELONGS TO RUSSIA, BUT WE DON'T WANT THE CHECHENS*
- 6) *TSETSENIA KUULUU VENÄJÄLLE, MUTTA TSETSEENEJÄ EMME HUOLI*
(Tšetšenia kuuluu Venäjälle_31_01_2000)
- 7) *цена кресла генсека оон – чечня. москве дали шанс построить еще одну потемкинскую деревню и продолжать войну в том же духе*
- 8) *CHECHNYA IS THE PRICE YOU PAY TO BE SECRETARY-GENERAL OF THE UN*
- 9) *TSETSENIA ON HINTA JONKA JOUTUU MAKSAMAAN YK: N PÄÄSIHTEERIN PAIKASTA*
(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Vaikka poistot on tehty, otsikoiden pääsisältö välittyi myös käännösten lukijoille. Käännösten otsikoihin on tehty hieman tulkintaa ensimmäisessä esimerkissä lisäämällä verbit want ja huolia. Jos otsikoiden loppuosatkin olisi haluttu laittaa käännösten otsikoihin, niiden sisältöä olisi täytynyt jonkin verran selittää: miksi Tšetšeniassa kansalaiset kärsivät eniten federaation omien joukkojen toimista ja jälkimmäisessä

loppuosa on luultavasti ollut yhteydessä tuon ajan uutisointiin Venäjällä, joten taustoja olisi täytynyt tuoda esiin. Otsikon tehtävä on kuitenkin herättää lukijan mielenkiinto, jos se on liian tuntematon, siinä on liikaa viittauksia lukijalle vieraisiin asioihin, se ei enää herätä mielenkiintoa. Yksi mielenkiintoisimmista tapauksista otsikoihin liittyen on seuraava:

10) *бомжьи одуванчики, десять лет без своей крыши над головой: русские бабушки, бежавшие из чечни, живут в москве как изгои*

11) *HOMELESS OLD LADIES*

12) *KODITTOMAT MUMMOT*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Kuten aikaisemmissakin esimerkeissä, myös tässä alkuperäistä ilmausta on yksinkertaistettu huomattavasti ja käännösversiot jäävät pintapuolisiksi alkuperäiseen verrattuna. Täysin huomiotta käännöksissä on jäänyt otsikon mielenkiintoinen ja tunteita herättävä alku. Ensinnäkin siellä on sana *одуванчик*, joka tarkoittaa voikukkaa. Venäjän kielessä on myös leikkimielinen sanonta *божий одуванчик*, joka tarkoittaa ukkeliä tai söpöä mummelia. Ensi katsomalla siltä otsikon alku näyttääkin, mutta tarkemmin katsottuna ensimmäinen sana *бомжьи* onkin jotain aivan muuta. Tästä sanonnasta on tehty otsikkoon uusi muoto *бомжьи одуванчики*, jossa ensimmäinen puhekielinen sana *бомж* on lyhenne ilmaisusta *лицо, без определенного места жительства* eli henkilö, jolla ei ole vakituista asuinpaikkaa, irtolainen. Näin ollen ilmaus muuttuikin söpöstä hyvin surulliseksi. Artikkelin mummoillakaan ei ole omaa pysyvää asuinpaikkaa, vaan he asuvat perheenjäsenten tai sukulaisten luona, tai jos niitä ei ole, yöpyvät kerrostalon rappujen siivousta vastaan ulko-oven vahdin työhuoneessa. Suoraan suomennettuna alkuperäinen otsikko kuuluisi tähän tapaan: irtolais-kukkaset, kymmenen vuotta ilman omaa kattoa pään päällä: venäläiset Tšetšeniasta paenneet mummot elävät hylkiöinä Moskovassa. Tähän verrattuna otsikko *Kodittomat mummot* kertoo hyvin vähän artikkelin sisällöstä. Otsikko on myös hyvä esimerkki Politkovskajan monipuolisesta ja rikkaasta kielenkäytöstä. Tässä tapauksessa voi nähdä käytetyn kotouttavaa käännösstrategiaa, sillä otsikosta on poistettu paljon venäjän kieleen ja venäläiseen kulttuuriinkin liittyviä

tekijöitä: ensinnäkin kääntäjälle haastava muunnos sanonnasta, ja toisekseen Tšetšeniasta tulevat pakolaiset, vanhuksetkin, ovat tuttu asia venäläisille, kun taas länsimaiselle lukijalle se saattaa tuntua hyvinkin karulta.

Nimien poistoja ei ollut aineistossa huomattavaa määrää, vain kuusi kappaletta, mutta pidän niitä mainitsemisen arvoisena, sillä siinä voi nähdä eri kulttuurien eron. Venäläisessä kulttuurissa ihmisiä puhutellaan useimmiten nimeltä, niin puhutussa kuin kirjoitetussakin kielessä. Kun on asiaa vieruskaverille, repliikki aloitetaan sanomalla tämän nimi. Niin myös sähköpostiviestit, ja joskus jopa tekstiviestitkin, aloitetaan tervehtimällä toista nimeltä. Näin on myös epävirallisemmissa yhteyksissä. Sen sijaan Suomessa nimen käyttö ei ole niin jokapäiväistä ja tavallista kaikissa tilanteissa. Myös englanniksi on tavallisempaa kutsua ihmisiä nimeltä, eikä välttää sanomasta toisen nimeä, kuten Suomessa. Seuraavassa esimerkki, jossa venäläiseen tapaan painotetaan nimellä sitä henkilöä, josta juuri tässä on kyse. Käännöksistä nimi, kuten myös tarkennus *koditon*, on jätetty kokonaan pois. Toisaalta nimen poisjättäminen on saattanut myös tehdä tekstistä sujuvamman:

13) *Расплата с Таусией Иосифовной — самая выгодная для нее. Бездомная Таусия Иосифовна работает за ночлег в каморке для консьержек.*

14) *Her remuneration is exactly what she needs, a place to sleep, a little room for the concierges.*

15) *Korvauksena työstään hän saa juuri sen, mitä tarvitsee: yösjän pienessä ovenvartijan kopissa.*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Kaikkiaan nimien poistot ovat merkki kotouttavasta käännösstrategiasta. Ensinnäkin venäläisten isännimet ovat vieraita monille länsimaisille lukijoille ja, kuten yllä olevassa esimerkkitapauksessa, jos henkilöön pystyi viittaamaan pronomiinilla, se tekee lauseesta sujuvamman ja helppolukuisemman, mikä on yksi kotouttamisen päätavoitteista.

Ilmausta vahvistavien sanojen poistoja löytyi 37. Yleensä ne olivat lyhyitä, muutaman tai jopa yhdenkin sanan poistoja, joiden ei heti ajattelisi olevan kaikkein merkittävimpiä. Kuitenkin niiden merkitys oli usein syventävä ja todellakin ilmausta vahvistava. Ne tekivät alkuperäisestä tekstistä elävämmän. Seuraavassa esimerkissä vahvistus lisää tunnetta siitä, että Taisijalla on juuri tässä maailmassa jossain olemassa tytär, mutta maailma on kuitenkin niin suuri, ja asuessaan eri paikoissa he eivät voi olla lähellä toisiaan. Alkuperäinen teksti on sävyltään dramaattisempi.

16) *Еще на свете у Таисии Иосифовны есть дочь — тоже пенсионерка, живущая в Норильске, куда старушек не берут, — туда нельзя было ехать из Грозного.*

17) *Taisiya has a daughter who is herself a pensioner. She lives in Norilsk, but the city authorities refuse to allow old women to move there. Taisiya couldn't go there directly when she left Grozny.*

18) *Taisijalla on tytär, joka on itsekin eläkeläinen. Hän asuu Norilskissa, mutta kaupungin viranomaiset eivät anna vanhojen naisten muuttaa sinne. Taisija ei voinut mennä sinne suoraan Groznyista lähdettyään.*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Tässä esimerkissä on lisäksi huomionarvoista venäjän kielen sana *еще*, joka kuuluu diskurssisanoihin. Näillä sanoilla korostetaan ilmaisujen tiettyjen elementtien tärkeyttä, subjektin (epä)varmuutta, ironiaa, epäilyä jne. Venäjäksi tällaisia sanoja ovat mm. *же*, *мол*, ja *вед*. Jokaisessa kielessä on omat keinonsa näiden vivahteiden ilmaisemiseen, siksi juuri tämä tietty keino on poistettu käännöksistä. Näissä käännöksissä ei ole havaittavissa sen korvausta.

Seuraavassa taas poistettu ilmaus korostaa sankarin löytymisen pakkoa, sillä muuta tietä ei ole:

19) *Но мы обязаны найти такого героя. Потому что другой дороги нет — остальные пути к выживанию мы себе уже отрезали.*

- 20) *We need, nevertheless, to find such a hero, because we have already burned every other bridge.*
- 21) *Sellainen on kuitenkin löydettävä, sillä kaikki muut sillat olemme jo polttaneet.*
(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Saman vahvistusten painottavan ja korostavan merkityksen voi havaita seuraavista esimerkeistä:

- 22) *Главное, что ее, страсти, в спектакле столько, что время от времени — и это можно воочию наблюдать — некоторые пары тихо встают, уходят из зала и не возвращаются.*
- 23) *There is such heat generated by the show that from time to time you see couples quietly sneaking out of the auditorium and the theatre.*
- 24) *Esityksestä tihkuu niin paljon intohimoa, että toisinaan voi nähdä pariskuntien livahtavan vaivihkaa ulos salista ja teatterista.*
(Intohimoa varpaisillaan_30_03_2000)
- 25) *Третья сторона необходима как воздух — ей предстоит развести на время противоборствующие стороны (а сегодня это отнюдь не боевики и федералы, как уверяет официальная кремлевская пропаганда, а федералы и гражданское население), утихомирить страсти, насколько это возможно, и повести дело к смягчению позиций.*
- 26) *Third-party involvement is imperative. It is needed to temporarily separate the parties to the conflict, and today these parties are not by any means the resistance fighters and federal forces, as official Kremlin propaganda would have us believe. The conflict is between the federals and the civilian population. Intervention is needed to cool passions as far as possible, and to move towards a softening of positions.*
- 27) *Mukaan on saatava välttämättä kolmas osapuoli erottamaan konfliktin osapuolet väliaikaisesti toisistaan, eivätkä osapuolina tosiaankaan ole*

kapinalliset ja federaalit, kuten Kremlin propaganda antaa ymmärtää. Nykytilantees-sa vastakkain ovat federaalit ja siviiliväestö. Kolmannen osapuolen tehtävänä on myös mahdollisuuksien mukaan rauhoittaa mielialoja ja auttaa löytämään yhteisymmärrys.

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

28) *Итак, картина все яснее: нам досталась собака с серьезными психически-ми проблемами.*

29) *Clearly we had acquired a dog with serious psychological problems.*

30) *Olimme siis saaneet koiran, jolla oli vakavia psyykkisiä ongelmia.*

(Sairas koira_09_2005)

Myös näistä tapauksista voi löytää kotouttamisen piirteitä. Venäjällä on tapana käyttää vahvempia ja kuvailevampia ilmauksia, erityisesti Suomeen verrattuna, joten vahvistusten poistaminen tekee tekstistä lukijalle tutumman oloista.

31) *Сам Борис Абрамыч, выяснилось, тут нравственно выздоравливает: ходит как миленький на родительские собрания в школу.*

32) *Boris Berezovsky himself, I found, is also recuperating morally here. Like anyone else, he attends parents' meetings at school.*

33) *Minulle nimittäin paljastui, että uusi ympäristö on tehnyt hyvää myös Boris Berezovskin moraalille. Hän osallistuu koulun vanhempainiltoihin kuin kuka tahansa isä.*

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Tässä esimerkissä poisjätetty ilmaus *как миленький* tarkoittaa sananmukaisesti kiltisti, hyvällä, suosiolla ja sen poisjättäminen tekee lauseesta huomattavasti latteamman. Kun otetaan vielä huomioon, että kyseessä on juuri Boris Berezovski, joka asuu maanpaossa Lontoossa ja jota syytetään Venäjällä mm. rahanpesusta ja laittomasta yritystoiminnasta niin se, että hän käy juuri *kiltisti* vanhempainilloissa, saakin painokkaamman merkityksen. Toisaalta, kohdekielinen lukija ei välttämättä tunne miehen taustaa, joten

ilmauksen poisjättäminen ei ainakaan anna aihetta lisäkysymyksille, mitä voi myös pitää kotouttamisen merkinä. Kotouttamisen strategiaa puoltaa myös isännimen Abramyt's poisjättäminen käännöksistä. Nimi on vieläpä puhekielisessä muodossa, mikä tuo mukaan ironiaa.

Seuraavanlaisia tapauksia löytyi useampia, joissa Politkovskaja ikään kuin itse puhuttelee lukijaa. Kaikista näistä oli hänen 'oma äänensä' jätetty pois käännettäessä, kuten seuraava ”*muistutan*”:

34) *Австралия, напомню, родилась не от хорошей жизни и не для хорошей жизни.*

35) *Australia was born in tears and did not hold out the prospect of an easy life.*

36) *Australialla oli surullinen alku, eikä se tarjonnut lupausta helposta elämästä.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Poistettu muistuttaminen on tuonut myös venäjänkieliseen tekstiin oletuksen, että Australian siirtomaamenneisyys on lukijalle tuttu asia. Tämä oletus ei ole välittynyt käännöksiin, vaan niissä selitetään asia lukijalle, joka ikään kuin ei tiedä asiasta entuudestaan mitään. Käännöksissä teksti on yleisempään ja toteavampaan sävyyn kirjoitettu, siitä on tullut neutraalimpaa.

Tarkennusten ja erilaisten pieniksi lisäyksiksi luokiteltavien poistojen ryhmä muodostui kaikkein suurimmaksi, niitä löytyi 62. Mukana on joitain pieniä tarkennuksia, joiden kääntämättä jättämisellä ei ole merkitystä viestin välittämiselle, kuten seuraavassa:

37) *Так чеченка вышла на первый план борьбы. Она радикализировалась быстрее, чем мужчины, — те остались за ее спиной, даже если продолжают быть уверены, что хоть на шаг, но впереди.*

38) *This is how Chechen women were propelled into the foreground of the struggle. They were radicalized more quickly than the men hiding behind*

them, even if the men continue to believe they still have at least some measure of authority.

- 39) *Näin tsetseeninaiset astuivat kamppailun eturintamaan. Naiset radikalisoituivat nopeammin kuin heidän takanaan piilottelevat miehet, vaikka miehet yhä uskovatkin olevansa naisia edellä - edes askeleen verran.*
(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Seuraavassa käännöksistä on poistettu tarkennus, jolla selitetään sitä mitä tarkoittaa ”tätä nykyä” ja painotetaan Kofi Annanin roolia. Käännökset ovat sävyiltään neutraalimpia:

- 40) *А что сейчас в Чечне, поменянной Кофи Аннаном на кресло?*
41) *Meanwhile, what is going on in Chechnya?*
42) *Entä mitä kuuluu tätä nykyä Tsetseniaan?*
(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Seuraavassa tapauksessa taas poistetulla tekstillä olisi ollut merkitystä, se olisi selittänyt tilannetta lukijalle:

- 43) *И вот когда результат стал очевиден, а этапы рассмотрения в Страсбурге дела Читаева не были неожиданностью для наших властей, поскольку на всех заседаниях, и последнем, 30 июня, присутствовал официальный представитель правительства, - но когда до окончательного вердикта оставалось еще время, уголовное дело против Адама (против Арби бесполезно - он далеко) реанимировали.*
44) *Every stage of the deliberations in Strasbourg has been followed by the Russian authorities; indeed an official government representative has been present at every hearing, including the last one on 30 June. While they still had time, before the final verdict, the regime resuscitated their criminal case against Adam, Arbi being beyond their reach.*
45) *Venäjän viranomaiset ovat seuranneet Strasbourgin käsittelyn jokaista vaihetta, ja itse asiassa hallituksen virallinen edustaja on ollut läsnä joka*

ikisessä istunnossa. Niin myös viimeisimmässä, 30. kesäkuuta. Kun lopulliseen päätökseen oli vielä aikaa, Venäjän viranomaiset herättivät henkiin rikosjuttunsa Adamia vastaan (Arbi oli heidän ulottumattomissaan). (Venäjän federaation panttivanki_08_09_2005)

Käännökset ovat tässäkin tapauksessa pyrkineet neutraaliuteen, Politkovskajan ilmaisun terävintä kärkeä on hiottu tasaisemmaksi. Pyrkimystä neutraaliuteen voidaan pitää kotouttamisen ilmentymänä, sillä se on tapa tehdä tekstistä helpommin muiden tekstien joukkoon sopivaa. Se ei erotu liiaksi joukosta.

Myös seuraavassa esimerkissä on kaksi kohtaa, jotka olisivat tuoneet oman lisänsä tekstiin. Ensimmäinen on Politkovskajan oma lisäys tekstiin. Sen kohdalla voi toki myös olla, että tapauksen on ajateltu lännessä saaneen niin paljon huomiota, että se on kaikille tuttu. Jälkimmäinen poisto sen sijaan korostaa sitä, että kyseessä oli siis perjantai-ilta, eikä asia ollut niin merkityksellinen, että olisi ollut tarvetta häiritä pääministerin perjantai-iltaa. Englannissa poliisit voivat tosiaan tehdä itsenäisiä päätöksiä soittelematta pääministerille.

46) Меня умилил протест министра иностранных дел РФ господина Иванова по поводу того, что английский полицейский в пятницу ночью отпустил Закаева из аэропорта Хитроу. (Имеются в виду обстоятельства прибытия Ахмеда Закаева в Лондон. - А. П.). Это демонстрирует, насколько они профессионально непригодны. В МИДе не понимают, что и как тут работает. Английский полицейский в пятницу ночью не спрашивал премьер-министра, что делать с Закаевым.

47) I couldn' t help smiling at the protest by the Russian Minister of Foreign Affairs, Mr Ivanov, over the fact that an English policeman released Zakayev from Heathrow Airport on Friday night. It demonstrates how professionally incompetent they are – they just don't understand how things work here. The English policeman did not ask the Prime Minister what to do about Zakayev.

48) *Minua huvitti, kun Venäjän ulkoministeri Ivanov esitti vastalauseensa siitä, että englantilaispoliisi vapautti Zakajevin Heathrow'n lentokentältä perjantaiyönä. Se osoittaa, miten ammattitaidottomia he ovat. He eivät ymmärrä lainkaan, miten asiat täällä toimivat. Ei se poliisi kysynyt pääministeriltä, mitä tehdä Zakajeville.*

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Myös näissä tapauksissa poistetun kohdan olisi ajatellut olevan hyödyllinen käännösten lukijoille:

49) *Работать в подполье мне не привыкать. У меня на такой образ жизни вы-работалась привычка. Все годы второй войны, начиная с 1999 года, именно так приходилось работать на Северном Кавказе.*

50) *You don't get used to this, but you learn to live with it. It is exactly the way I have had to work throughout the Second War in the North Caucasus.*

51) *Tähän ei totu, mutta sen kanssa oppii elämään. Juuri näin minun on täytynyt työskennellä Pohjois-Kaukasiassa koko toisen Tsetsenian sodan ajan.*

(Mihin olen syylistynyt_26_10_2006)

Toisaalta tässä tapauksessa voidaan ajatella, että vuosiluvun poisjättäminen on korvattu suomennoksessa lisäämällä tieto, että kyseessä on toinen Tšetšenian sota. Tämä on varmasti tutumpi ilmaus ulkomaalaiselle lukijalle, entä vuonna 1999 alkanut toinen sota Pohjois-Kaukasiassa, vaikka sekään ei mielestäni täysin perustelee vuosiluvun kääntämättä jättämistä. Artikkelissa puhutaan salailuista ja tavoista toimia tietyiltä tahoilta salassa saadakseen tietoja ihmisiltä Pohjois-Kaukasiassa. Jos vuosiluku olisi näkyvissä, jokainen pystyisi siitä helposti laskemaan kauanko sitä on jatkunut. Tämä tekisi asian ymmärrettävämmäksi ja olisi helpompaa samaistua vuosia jatkuneeseen piiloleikkiin. Nämäkin kohdat kallistuvat kotouttamisen puolelle, vuosiluvun poistaminen tekee tekstistä luettavamman, kuin myös aikaisemmat kaksi pientä poistoa.

Aineistosta löytyi myös seuraava kappale, josta on käännöksiin poistettu useampia kohtia. Näistä huomattavin on lopun poisto, joka on paitsi niistä pisin, siinä myös Anna Politkovskajalle ominaiseen tyyliin sanotaan suoraan mitä mieltä ollaan Kofi Annanin toiminnasta YK:n pääsihteerinä ja tavoitteesta päästä toiselle kaudelle:

52) *Далее — речь о Кофи Аннани. Так можно ли на него надеяться? Именно этот вопрос был задан дипломатам Совбеза. И уже тогда, в конце апреля, они говорили о сценарии, воплощенном в эти дни в Москве: Кофи Аннан абсолютно глух к положению с правами человека в Чечне (а значит, и к докладу HRW). Кстати, то были не просто дипломаты третьего звена, а работающие под непосредственным руководством Кофи Аннана, и они уверяли, что ему сегодня все равно, кто и как страдает на крошечном пятачке планеты, раз этот пятачок располагается на территории Российской Федерации. Ему важно другое: остаться на второй срок генсекретарства. Любой ценой. В нашем случае цена — Чечня. И генсекретарь будет молчаливо "благословлять" войну на Северном Кавказе до тех пор, пока Россия поможет сохранять ему кресло. Ну а уж как удобен такой "креслолюбивый" Кофи Аннан для России, думаю, сомнений нет ни у кого.*

53) *So then we turned to Kofi Annan. Could we pin our hopes on him? Back then, in late April, Security Council diplomats already foresaw events taking the turn we have seen in Moscow in the last few days: Kofi Annan, they felt, turns a blind eye to the human rights situation in Chechnya and, accordingly, also to the Human Rights Watch report. These, incidentally, were high-ranking diplomats working immediately under Kofi Annan, and they assured me that today he does not want to focus on the suffering in a tiny spot on the planet which is situated on the territory of the Russian Federation. After all, his prospects of getting a second term as Secretary-General are nil without Russia's help.*

54) Siirrytään siis Kofi Annaniin. Voisimmeko panna toivomme häneen? Tämän kysymyksen esitimme turvallisuusneuvoston diplomaateille. Silloin, huhtikuun lopussa, he aavistivat jo sen, mitä olemme saaneet viime päivinä Moskovassa todistaa: Kofi Annan sulkee silmänsä Tsetsenian ihmisoikeustilanteelta ja samalla HRW:n raportilta. Nämä olivat sivumennen sanoen korkea-arvoisia diplo-maatteja, jotka työskentelevät suoraan Kofi Annanin alaisuudessa. He vakuuttivat minulle, ettei hän tahdo tällä hetkellä keskittyä kärsimyksiin pienellä maapläntillä, joka sijaitsee Venäjän federaation alueella. Täytyy muistaa, että ilman Venäjän tukea Annanin on turha edes haaveilla toisesta kaudesta YK: n pääsihteerinä.

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Englanninkieliseen käännökseen on tehty kaikki kolme poistoa, mutta suomenkieliseen vain kaksi viimeisintä. On siis selvää, että kääntäjä on käyttänyt lähdetekstinään myös alkuperäistä venäjänkielistä tekstiä, sillä muualta tämä englanninkielisestä väliversiosta poistettu lause ”Tämän kysymyksen esitimme turvallisuusneuvoston diplomaateille” ei olisi voinut ilmestyä suomenkieliseen käännökseen. Viimeinen monen rivin poisto on käännöksissä kuitattu mainitsemalla Venäjän tuen tärkeys Annanille. Sen sijaan siitä, kuinka pääsihteerin ”antaa siunauksensa” sodalle Pohjois-Kaukasuksella ja tällaisen pääsihteerin hyödyllisyys Venäjälle on jätetty kokonaan ilmaisematta. Politkovskajan kieli ja ilmaisu ovat tässä suoraa ja anteeksiantamatonta ja käännösten ilmaisu on pehmeämpää, jolloin kaikkea alkuperäisessä tekstissä ilmaistua ei ole välitetty kohdetekstiin ja kohdekieliselle lukijalle. Käännöksistä poistetut kohdat olisivat siis tuoneet jotain lisää niihin. Jälleen käännöksissä on turvauduttu neutraalimpaan ilmaisuun ja, kuten poistojen kanssa useimmiten, tämä viittaa kotouttamiseen.

Poistetuista tarkennuksista löytyi tapauksia, joissa oli jätetty kääntämättä sellaisia kohtia, jotka liittyvät suoraan venäläiseen kulttuuriin tai kieleen. Tällaiset kohdat saattavat tuntua vierailta kohdekieliselle lukijalle, mutta se ei automaattisesti tarkoita, etteikö sellaisia voisi tai tulisi kääntää. Seuraavassa poisjätetty alkuperäisen tekstin sisältö olisi vieras lukijalle, joka ei elänyt Neuvostoliitossa:

55) У нас господствует такая политкорректность, что она дошла до абсурда, – и шутника арестовали. И хотя парламент отказался принять закон о "хейт-спич" (спич ненависти – 70-я статья, если по-советски сказать) - отказался потому, что наши комики восстали, сказав, что, если нельзя шутить, они останутся без работы...

56) Political correctness here has reached absurd heights; he was arrested. At least Parliament threw out a law on hate speech because comedians rebelled and said that if they couldn't make jokes they would be out of a job.

57) Poliittinen korrektius on mennyt täällä älyttömyksiin, ja niinpä mies pidätettiin. Parlamentti sentään hylkäsi vihapuhetta koskevan lain, koska koomikot nousivat kapinaan. He sanoivat joutuvansa työttömiksi, jos eivät enää voi laskea leikkiä.

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Jos kohta olisi käännetty, se olisi täytynyt selittää lukijalle auki tekstissä tai alaviitteessä. Tässä astutaan myös kääntäjän kulttuurintuntemuksen puolelle, tietääkö hän mistä tässä lakipykälässä on kyse, tai mistä tieto löytyy. Lisäksi on pohdittava jätetäänkö se käännökseen vai poistetaanko se. Tässä on kyseessä Neuvostoliiton rikoslain pykälä 70: Neuvostovastainen agitaatio ja propaganda, jonka perusteella toisinajattelihoitoa vangittiin ja tuomittiin (mm. Lewin 2008: 242).

Seuraavassa esimerkissä taas käännöksissä puhutaan kyllä meikäläisistä ja käytetään ilmaisua ”on side”. Huomattavaa on kuitenkin se, että venäjäksi *наши, nashi*, tarkoittaa myös poliittista nuorisjärjestöä, joka liitetään vahvasti valtapuolue Yhtenäiseen Venäjään ja presidentti Putiniin. Suomalaisessa mediassa on kyllä puhuttu ”meikäläisistä”, mutta jos asiaa ei tunne sen tarkemmin, tämä viittaus jää käännöksissä huomaamatta:

58) У нас с подачи администрации президента Путина, фактически являющейся главным управляющим звеном страны, это состояние

называется "НАШИ". "Наши" — это те, кто с нами. "Не наши" — если не с нами, то враги.

59) *In Russia the people thus appointed are described by Putin's Presidential Administration, which effectively runs the country, as 'on side'. Anybody not on side is an enemy.*

60) *Venäjää käytännössä johtavalle presidentinhallinnolle tällä tavoin virkoihinsa nimitetyt ovat "meikäläisiä". Kaikki muut ovat vihollisia.*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

Seuraavassa esimerkissä on useampikin kulttuurisidonnainen kohta. Ensinnäkin Lužnikin on selitetty olevan urheilupuisto, mikä tietenkin on selvä asia useimmille venäläisille, muttei välttämättä ulkomaalaiselle lukijalle. Toiseksi on huomattavaa, ettei verbiä poguljat ole käännetty lainkaan:

61) *У нас и в "Лужники" теперь въезжаешь с досмотром, даже если погулять, расслабиться, цветочки понюхать.*

62) *You even get checked nowadays if you want to drive into the Luzhniki Sports Complex in Moscow, just to relax and smell the flowers.*

63) *Moskovassa joutuu nykyään tutkituksi, vaikka ajaisi vain Lužnikin urheilupuistoon haistelemaan kukkia ja rentoutumaan.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Sinänsä viesti välittyy myös kohdekieliselle lukijalle, mutta jotain siitä tuntuu jäävän puuttumaan. Verbi on paljon käytetty Venäjällä ja se sopii erityisen hyvin kuvaamaan sitä, mistä tässäkin esimerkissä on kyse: vietetään aikaa ystävien ja läheisten kanssa, rentoudutaan, kuljeskellaan päämäärättä. Suomessakin kuulee välillä puhuttavan guljailusta, ainakin Venäjä-suuntautuneiden joukossa.

Nämä kaikki kulttuurisidonnaiset poistot ovat kotouttamisen malliesimerkkejä: käännöksistä on todellakin jätetty pois kohdekieliselle lukijalle oletettavasti vieraat ainekset ja tuotu tekstiä lähemmäs lukijaa.

Erityisesti aineistosta nousi esille seuraava huomattava tapaus, jossa kokonainen kappale on jätetty kääntämättä:

64) *"Это — вакуум вокруг. Это — когда от тебя шарахаются чиновники, когда встреча происходит публично, и очень любят поговорить тайно. Опять, как в советские времена, — тогда, правда, так общались представители истеблишмента с иностранной прессой — получили развитие разговоры на пленере, в скверах, в закрытых домах, куда журналист и чиновник приходят разными тропами. Как разведчики-нелегалы. Журналистов такой газеты, как наша — она осталась единственной оппозиционной в демократическом крыле, — не приглашают ни на одну пресс-конференцию или собрание, где предполагается присутствие представителей кремлевской администрации: естественно, чтобы организаторов эти представители не заподозрили в симпатиях к такого рода изданиям, как "Новая газета". Возможно, со стороны это покажется смешным. Но нам очень грустно."*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

Tästä artikkelista oli lisätieto alkuperäisessäkin teoksessa, että se on löydetty Anna Politkovskajan tietokoneelta hänen kuolemansa jälkeen ja artikkeli oli ilmeisesti tarkoitettu ulkomaisille lukijoille. Artikkelin kokonaisuudessaan erittäin suorasanainen ja arvosteleva. Koska kokonainen kappale on jätetty kääntämättä, ja päätös on siis tehty englanninkieliseen versioon. Tästä artikkelista kaikkiaan huokuu kirjoittajan suru ja väsymys vallitsevaan tilaan. Väistämättä tulee mieleen Politkovskajan itsensä kirjoittamat sanat: "Sanotaan, että juuri ne kuolevat, jotka ovat saaneet tarpeekseen" (Naispuolisten itsemurhapommittajien kouluttaja_21_09_2006). Vaikka hän kirjoittikin sen liittyen taistelijoihin ja ammattisotilaisiin, tulee mieleen, että tämä voisi päteä hänen itsensäkin kohdalla. Kokonaisen kappaleen poisto tuntuu todella isolta päätökseltä, varsinkin kun siinä on näin selväsanaisesti tuotu esiin miltä vallitseva tilanne, toimiminen ainoan jäljelle jääneen oppositiohenkisen lehden toimittajana, todella tuntuu nyky-Venäjäällä.

Käännöksistä on tämän poiston seurauksena jäänyt jotain erityisen tärkeää pois, eikä näin mittavaa poistoa voi mielestäni perustella kotouttavalla käännösstrategialla, vaikka se sinnepäin viittaakin.

Aineistosta löytyi sekä sellaisia tapauksia, joissa poisto on tehty vain englanninkieliseen versioon, yhdeksän kappaletta, että sellaisia, joissa poisto on tehty vain suomenkieliseen versioon, kaikkiaan kaksikymmentä.

Vain englanninkielisessä käännöksessä esiintyvistä poistoista, kaikkiaan 9, suurin osa oli tarkennuksia ja lisäyksiä, ja kaikkiaan useimmat poistoista eivät vaikuttaneet viestin välittymiseen.

Vain suomenkielisessä käännöksessä esiintyviä poistoja oli kaikkiaan 20 ja niissä oli eniten tarkennusten ja lisäysten poistoja, 11, ja vahvistusten poistoja, 9. Erityisesti tarkennuksissa ja lisäyksissä on tapauksia, jotka eivät vaikuta itse viestin välittymiseen. Kuten tässä:

65) *С другой стороны, жесток Бувуди бывал так же часто, как и мягок, а многие другие и вовсе мягкими не бывали.*

66) *On the other hand, Buvadi could just as often be kind as cruel, where many others were never kind.*

67) *Siinä missä Buvadi osasi olla julma, hän osasi kuitenkin olla myös lempeä, toisin kuin moni muu.*

(Naispuolisten itsemurhapommittajien kouluttaja_21_09_2006)

Mukana on kuitenkin myös poistoja, joilla olisi ollut merkitystä suomenkielisen käännöksen kannalta, kuten seuraavassa:

68) *Оба пересидели все бомбежки и обстрелы в подвалах. Вплоть до 5 февраля - в тот день был финал их личной драмы: отца, Салмана Бишаева, 1946 года рождения, зверски убили федералы на грозненской*

улице Кисловодской, во дворе дома № 3, при проведении зачистки в поселке Алды (район Черноречья).

69) *They both sat through all the bombing and shelling in cellars, until 5 February when their personal drama came to a head with the brutal killing by federal soldiers of their father, Salman Bishayev. He was 54 and was killed by federal troops in the courtyard of No. 3, Kislovodskaya Street in Grozny during a security sweep in Aldy, Chernorechiye District.*

70) *Sisarukset elivät kellareissa suojassa pommeilta ja tykkituloelta aina helmikuun 5. päivän murhenäytelmään asti. Sinä päivänä federaalit tappoivat julmasti perheen isän, 54-vuotiaan Salman Bisajevin. Surmatyö tapahtui Groznyissa Kislovodskajakatu 3: n pihalla ja liittyi Aldyn kylässä Tsernoretsjen piirissä meneillään olleeseen niin sanottuun puhdistukseen.*
(Vapaus vai kuolema_27_03_2000)

Tässä tapauksessa huomaa selvästi sen, mikä oli tyypillistä koko suomenkieliselle teokselle: ilmaukset tuntuivat laimeilta ja toteavilta, kieli yksinkertaistetulta. Samaa yksinkertaistamista on nähtävissä myös tässä tapauksessa:

71) *Такое может быть очень просто. Юридически проблема престарелых русских беженцев из Чечни выглядит следующим образом: по закону они — внутриперемещенные лица.*

72) *They can behave like that very easily. The legal situation of elderly Russian refugees from Chechnya is as follows: under the law they are 'internally displaced persons'.*

73) *Hyvin helposti. Tsetseniasta paenneet iäkkäät venäläiset ovat juridisesti "maan sisäisiä pakolaisia".*
(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Vaikka poistojen joukossa oli vähemmän merkittäviä tapauksia ja tapauksia, jotka eivät niinkään muuttaneet ilmaisen vaikuttavuutta, huomattavaa kuitenkin oli, että pieniltäkin

tuntuvat poistot saattoivat laimentaa alkuperäistä venäjänkielistä ilmaisua ja sen vaikutusta. Kaikkiaan poistojen huomasi edustavan kotouttavaa käännösstrategiaa.

4.2.2 Lisäykset

Lisäyksiä löytyi englanninkielisistä artikkeleista 264 ja suomenkielisistä 272. Lisäykset on jaettu seuraaviin ryhmiin: kääntäjän omat lisäykset; selitykset, joilla kirjoitettiin auki tekstissä jo rivien välissä sanottua asiaa; tarkennukset, joilla tuotiin faktatietoa ja taustaa käsiteltävään asiaan sekä lisäykset, joita esiintyi vain joko englannin- tai suomenkielisessä käännöksessä.

Niin sanotusti kääntäjän omia lisäyksiä, ns. omasta päästä tulleita, joille ei löytynyt perusteita lähtötekstistä, löytyi 52. Joukossa on tapauksia, joissa lisäykset toivat tekstiin lisää dramatiikkaa, kuten seuraavissa:

74) *Через сутки он прислал по этому адресу человека, который только и сказал...*

75) *A day later he sent someone there who said cryptically...*

76) *Seuraavana päivänä hän lähetti tuohon osoitteeseen miehen, joka lausui salaperäisesti...*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

77) *Я лишь только писала то, чему была свидетелем. И больше ничего.*

78) *I have merely reported what I witnessed, nothing but the truth.*

79) *Olen vain kertonut, mitä olen nähnyt. Vain ja ainoastaan totuuden, mitään salaamatta.*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

80) *Зязиков, Алханов и этот Р. Кадыров, ответственные за антитеррористическую деятельность на своих территориях, выдавшие Путину все гарантии, что "враг не пройдет", — без*

сомнения, уже утром 1 сентября должны были стоять в этой школе (равно как и Масхадов, чьим именем играли звери)...

81) *What should Zyazikov, Alkhanov, and the redoubtable Ramzan Kadyrov – responsible for dealing with terrorism in their territories, who had given Putin every assurance that the enemy would never pass – have done on that first morning of 1 September?*

82) *Mitä Zjazikovin, Alhanovin ja hirmuisen Ramzan Kadyrovin olisi pitänyt tehdä tuona ensimmäisenä aamuna 1. syyskuuta?*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Näille pienille lisäyksille oli erityisen tyypillistä, että ne toistuivat usein samanlaisina myös suomenkielisessä versiossa. Näin myös seuraavassa voi havaita englanninkielisen käännöksen vaikutuksen:

83) *И последнее: о любви.*

84) *Finally, a word about love.*

85) *Lopuksi sananen rakkaudesta.*

(Pimeä raha luo kaaosta Georgiassa_20_09_2004)

Tästä joukosta löytyi myös tapauksia, joissa lisäyksille ei myöskään löydy perusteita lähdetekstistä, ja ne lisäävät tekstin tarinamaisuutta, luettavuutta:

86) *Капитан Кук получил такой заказ от своей власти. И выполнил его. На открытую им далекую землю поплыли корабли с осужденными. Их высаживали там, и выживание становилось их глубоко личным делом.*

87) *Captain Cook was given the commission by his government and duly performed it. Soon convict ships were sailing to the distant land he had discovered, the convicts were disembarked, and their survival was then very much up to them.*

88) *Kapteeni Cook sai hallitukseltaan tehtävän ja täytti sen tunnollisesti. Pian vankilaivat seilasivat kaukaiseen maahan, jonka Cook oli löytänyt. Perillä vangit laskettiin maihin, ja sen jälkeen riippui heistä itsestään, pysyivätkö he hengissä vai eivät.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Samanlaista kerrottavuutta, mutta myös dramatiikkaa tuovat myös seuraavat lisäykset, huomattavimpana lisäys ulkomaisista harjoitusleireistä:

89) *Чеченская женщина сегодня действительно зомби — она зомбирована многолетним непрекращающимся горем, которое рядом с ней. Она зомбирована обстановкой, окружающей ее семью. Тренеры ее шахидизма — те методы, которыми действуют воюющие стороны в Чечне по отношению к гражданскому населению.*

90) *A typical Chechen woman today really is a zombie: she has been turned into one by the grief in which she has been immersed for year after year, by the environment surrounding her family. She has been trained to be a suicide bomber not in foreign training camps but by the brutality shown by the warring sides towards the civilian population in Chechnya.*

91) *Tyyppillinen tsetseeninainen tosiaankin on nykyään zombi. Syynä siihen on suru, jota hän on joutunut kantamaan vuodesta toiseen, sekä olosuhteet, joissa hänen perheensä joutuu elämään. Häntä ei ole koulutettu itsemurhapommittajaksi ulkomaisilla harjoitusleireillä. Hänen kouluttajanaan ovat olleet raakuudet, joita sotivat osapuolet kohdistavat Tsetsenian siviiliväestöön.*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Tämän ryhmän esimerkkien joukosta löytyy myös tapauksia, joissa tekstiin on pitänyt lisätä jotain, että siitä saataisiin kohdekieleen sopivaa, ns. sen sääntöjen mukaista. Näin esimerkiksi tässä tapauksessa, jossa venäjän verbittömään lauseeseen on käännoksissä lisätty *come/tulla*-verbi:

- 92) *Наконец Беслан. Звери минируют детей и выдвигают требования об окончании проклятой войны в Чечне.*
- 93) *Finally we come to Beslan, where brutes planted explosives around small children and demanded an end to the accursed war in Chechnya.*
- 94) *Viimein tulemme Beslaniin, missä pedot virittelivät räjähteitä pikku lasten ympärille ja vaativat loppua Tsetsenian kirotululle sodalle.*
(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Tästä esimerkistä löytyy toinenkin lisäys, *small*, *pikku*, jolla halutaan selvästi vedota lukijoiden tunteisiin, sillä korostetaan sitä kuinka lapset ovat pieniä. Sama tilanne verbien kanssa on myös seuraavassa tapauksessa:

- 95) *Представьте картину: подходит кто-то, идет по улице мимо, а он – за мою спину. Крупная собаченция с мощными лапами.*
- 96) *Imagine the scene: somebody approaches us in the street, and this great big dog with huge paws cowers behind my back.*
- 97) *Kuvitelkaa nyt, miltä näyttää, kun joku lähes-tyy meitä kadulla ja tämä valtava koira suunnattomine käpälineen menee selkäni taakse piiloon.*
(Sairas koira_09_2005)

Näistä kääntäjän omista lisäyksistä on pääteltävissä, että kääntäjä on halunnut omalla tavallaan parannella tekstiä, tehdä siitä vaikuttavampaa ja saada kohdekielisen lukijan todella näiden vääryyttä kärsineiden ja kovia kokeneiden ihmisten puolelle. Joukosta löytyi myös huomattava lisäys otsikossa:

- 98) *принцип датский, тюрьма, где не бьют и уважают заключенных*
- 99) *[Anna Politkovskaya did not only criticise the Putin regime and Russia' s' security forces'; she was not uncritical of the West. Nevertheless, she admired civilised and enlightened attitudes when she encountered them there, and*

hoped they might be transplanted.] THE PRINCIPLE OF DENMARK: A PRISON WHERE THEY DON' T BEAT BUT RESPECT THEIR PRISONERS
100) *[Anna Politkovskaja kritisoi Putinin hallintoa ja Venäjän" turvallisuuselimiä", mutta hän ei suhtautunut kritiikittömästi myöskään länteen. Hän kuitenkin ihasteli sivistyneitä ja valistuneita asenteita, kun niitä sattui länsimaissa kohtaamaan, ja toivoi niiden siirtyvän myös Venäjälle.]*
TANSKAN MALLI: VANKILA, JOSSA VANKEJA EI HAKATA VAAN KUNNIOITETAAN
(Tanskan malli_01_02_2001)

Tämän lisäyksen voi ajatella antavan tausta- ja lisätietoa käännosten lukijoille, jotka eivät välttämättä tienneet paljoakaan Politkovskajan työstä ennen kuin hän murhansa jälkeen nousi maailmalla suureen julkisuuteen. Kuitenkaan tähän lisäykseen ei löydy suoraan perusteita lähdetekstistä. Kyseinen artikkeli aloittaa käännosteoksissa 7. luvun, jonka nimi on Planet Earth: The World Beyond Russia/ Elämää Venäjän ulkopuolella, joten lisäyksellä varmasti halutaan pohjustaa kaikki tulevia artikkeleita. Tässä luvussa on mukana artikkeleita, joissa Politkovskaja kirjoittaa tapaamisistaan Euroopan maiden edustajien ja rivikansalaistenkin kanssa, sekä niiden venäläisten, jotka ovat syystä tai toisesta muuttaneet pysyvästi Venäjän ulkopuolelle. Lähdetekstissä on lisäksi viittaus Shakespeareen: Гамлет, принц датский. Tästä juontaa myös venäjänkielisen otsikon erikoinen sanajärjestys. Englantiin käännettäessä sama viittaus on säilytetty: Shakespearella Hamlet, the prince of Denmark. Suomenkielisestä versiosta tämä puuttuu. Viittaus olisi kuitenkin ollut oleellinen, sillä Hamlet vertaa Tanskaa vankilaan.

Usein tämän ryhmän lisäykset tekivät kuitenkin tekstistä sujuvampaa ja luettavampaa, kohdekieleen sopivampaa, minkä perusteella niitä voi pitää kotouttavan käännostrategian tuloksina.

Lisäyksiä, joilla selitettiin lukijalle tekstissä jo rivien välissä sanottua tietoa, löytyi 77. Venäjänkielisessä tekstissä hyvinkin niukasti ilmaistua asiaa selitettiin ja avattiin käännosten lukijoille enemmän, ja ajoittain tuli jopa tunne, ettei luotettu kohdekielisen

lukijan muuten ymmärtävän mitä halutaan sanoa. Tässä on kyse Ingonkin mainitsemasta *eksplisiittistämisestä*, jossa ns. rivien välissä olevia merkityksiä tehdään selväsanaemmiksi. Venuti on puhunut siitä, kuinka englantiin päin käännettäessä kotouttava käännösstrategia on vallalla ja tämä selittää myös sitä, että poistot ja lisäykset ovat hyvin yleisiä. Seuraavassa tapauksessa on kyse juuri eksplisiittisestä lisäyksestä:

101) *К подобному собственному изгойству — выброшенности дельфина на сушу — я никогда не стремилась.*

102) *I have never sought my present pariah status and it makes me feel like a beached dolphin.*

103) *En ole tietoisesti pyrkinyt nykyiseen paarian asemaani, ja oloni on kuin rantaan ajautuneella delfiinillä.*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Useissa tapauksissa tekstiä lukiessa tuli olo kuin kääntäjä ei olisi luottanut kohdekielisen lukijan ymmärtävän ilman selitystä mistä on kyse, kuten seuraavissa:

104) *Выходил коверный на цирковой "пяточок" — и давай смешить публику. Его задачей было публику ни в коем случае не огорчить. За то, что "коверному" не удавалось рассмешить пришедших на представление господ, публика его освистывала, а хозяин цирка тут же выгонял вон.*

105) *'Koverny', a Russian clown whose job in the olden days was to keep the audience laughing while the circus arena was changed between acts. If he failed to make them laugh, the ladies and gentlemen booed him and the management sacked him.*

106) *Sanalla "kovjornyj" tarkoitetaan venäläistä pelleä, jonka tehtävänä oli aikoinaan naurattaa yleisöä sillä välin, kun sirkusareenaa muuteltiin ohjelmanumeroiden välissä. Ellei hän saanut ihmisiä nauramaan, hänelle buuattiin ja sirkuksen johto antoi hänelle potkut.*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

- 107) Дружно листаем с Эни то самое" Руководство по отбытию". Нет сомнения, она им гордится, как и всей датской пенитенциарной системой. Глава" Свободное время". Глава" Лечение зубов". Потом" Письма". И вот перл:" Если вам трудно писать, вы можете сообщить об этом персоналу, который поможет вам с записью вашего письма на магнитофон...".
- 108) Together, Ani and I leaf through the Guide to Serving... She is clearly proud of it, and indeed of the entire Danish penitentiary system. The chapters are headed, ' Free Time', ' Dental Treatment,' Letters'. Finally we come to the icing on the cake: If you have difficulty reading, please report this to the staff who will help you to record your letter on a tape recorder.'
- 109) Selailen Anin kanssa vangeille tarkoitettua venäjänkielistä opaskirjaa. Hän on siitä silminnähdän ylpeä, kuten koko tanskalaisesta vankilajärjestelmästä. Tässä muutamia otsikoita: "Vapaa-aika", "Hammashoito", "Kirjeet". Ja seuraavaksi varsinainen helmi:" Jos kirjoittaminen tuottaa teille vaikeuksia, pyytäkää henkilökunnalta apua, niin kirjeenne voidaan tallentaa nauhalle."
(Tanskan malli_01_02_2001)

Joissain tapauksissa heräsi ajatus, kuinka paljon kyseessä on rivien välistä löytyvän tiedon välittäminen, vai mennäänkö jo kääntäjän oman tulkinnan puolelle. Näin esimerkiksi seuraavassa:

- 110) Диагноз сегодняшнего официального Тбилиси: американский трудоголический менеджмент в том его виде, как показывают в американском кино: гамбургеры, никакой субординации, все веселы, оптимистичны и жизнелюбивы.
- 111) My diagnosis of today's official Tbilisi is that it has adopted the characteristics of American workaholic management, exactly as portrayed in

American films: hamburgers, no deference, with everybody cheery, optimistic and life-affirming.

112) *Diagnoosini nykypäivän virallisesta Tbilisistä on, että se on omaksunut yhdysvaltalaisen työhullun johtamiskulttuurin juuri sellaisena kuin se esittäytyy amerikkalaisissa elokuvissa: hampurilaisia, ei arvojärjestyksiä, kaikki hyvätuulisia, optimistisia ja elämänhaluisia.*

(Pimeä raha luo kaaosta Georgiassa_20_09_2004)

Toisaalta näissä tapauksissa lisäykset, selittelyn mausta huolimatta, tekivät tekstiä sujuvammaksi. Kyseessä on siis kotouttava käännösstrategia. Suomalaisena lukijana, ja varsinkin samalla alkuperäistä versiota lukien, huomasin kuitenkin paikoin kyllästyvänsä tällaiseen selittelevään tyyliin.

Tarkennuksia, joilla tuotiin faktatietoa ja taustaa käsiteltävään asiaan, löytyi 45. Joukossa oli useita tapauksia, joissa käännöksiin oli lisätty vuosiluku, kuten seuraavissa:

113) *Сначала, в октябре-декабре, семья жила в станице Ассиновской на положении беженцев, в лагере – спасалась от бомбежек.*

114) *Fleeing the bombing, her family lived from October to December 1999 in a refugee camp in the hill village of Assinovskaya.*

115) *Lähdettyään pakoon pommituksia hänen perheensä asui loka-kuusta joulukuuhun 1999 pakolaisleirillä Assinovskajan vuoristo-kylässä.*

(Tšetšenia kuuluu Venäjälle_31_01_2000)

116) *[Моздок] 5 июня в результате взрыва автобуса, отвозившего на военный аэродром Моздока военнослужащих и гражданский персонал авиабазы, погибли 17 человек, еще 16 получили ранения.*

117) *On 15 June 2003, 17 people died and 16 were injured as the result of an explosion on a bus transporting military and civilian personnel to the military air base at Mozdok.*

118) *Kesäkuun 15. päivänä 2003 kuoli 17 ihmistä ja 16 haavoittui, kun sotilasta ja siviilihenkilöstöä Mozdokin lentotukikohtaan kuljettanut bussi räjähti.*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Tälle saattaa olla selityksenä se, että alkujaan artikkelit ovat ilmestyneet *Novaja Gazeta*-lehdessä vain vähän itse tapahtumien jälkeen, jolloin vuosilukua ei ole tarvinnut mainita, sillä lukijat ovat ymmärtäneet raportoinnin koskevan lähiaikojen tapahtumia. Venäläiset lukijat ovat mahdollisesti kuulleet tapahtumista muistakin lähteistä. Nyt vuosia myöhemmin ja muille kuin venäläisille lukijoille on perusteltua tarkentaa ajan ilmauksia. Tässä tapauksessa myös tapahtuman päivämäärä on päässyt käännösprosessin aikana vaihtumaan viidennestä viidenneksitoista.

Samanlainen tilanne on seuraavassa tapauksessa: artikkelin ilmestyessä Putinin sanat ovat vielä olleet ihmisten muistissa, mutta käännösteosten lukijat ovat jo kauempana, eivät ainoastaan maantieteellisesti, vaan myös ajallisesti kyseisestä lehdistötilaisuudesta. Siitä löytyy siis perusteet lisäykselle:

119) *Номер один – Ирак: будет там война или не будет? Но, отвечая в общем, скажу, что отношение все равно сильно изменилось в худшую для России сторону. Тут сыграли свою роль и такие серьезные вещи, как арест Закаева, и такие мимолетные, как высказывания Путина в Брюсселе на пресс-конференции об обрезании.*

120) *Number 1 is Iraq and whether there is going to be a war there. But, more generally I would say attitudes have changed radically, and not in Russia's favour. Serious matters such as the arrest of Zakayev have played a role in this, but also ephemeral things like Putin's ill-judged remarks at a press conference in Brussels about circumcising a journalist who asked him about Chechnya.*

121) *Tärkein) on Irak ja kysymys siitä, alkaako siellä sota. Yleisemmin sanoisin, että asenteet ovat muuttuneet jyrkästi, eivätkä suinkaan Venäjän eduksi. Siihen ovat vaikuttaneet sekä Zakajevin pidätyksen kaltaiset vakavat*

asiat että yksittäiset episodit, kuten Putinin harkitsemattomat sanat Brysselissä pidetyssä lehdistötilaisuudessa. Hänhän ehdotteli Tsetseniasta kyselleelle toimittajalle radikaalia ympärileikkausta.

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Joukossa oli myös tilanteita, joissa käännösten lukijoille oletetusti tuntemattommista henkilöistä oli kerrottu käännöksissä enemmän kuin alkuperäisessä tekstissä, kuten seuraavissa:

122) *Запутались... И тем самым заложили фундамент для мифотворчества, сродни тому, что уже много лет сопровождает смерть Дудаева.*

123) *In tripping over themselves, they laid the foundations for future myth-making, like that which for so many years now has surrounded the death of President Djohar Dudayev.*

124) *Tämä sekoilu tarjosi hyvän kasvualustan erilaisille myyteille samaan tapaan kuin presidentti Dzohar Dudajevin kuolema, josta on kiertänyt vuosikaudet monenlaisia tarinoita.*

(Basajev räjähtänyt kappaleiksi_13_07_2006)

125) *Что бы делал Лужков, будь он мэром сиднейским?*

126) *What would Moscow's Luzhkov find to do if he were Mayor of Sydney?*

127) *Mitä tekemistä Luzkov mahtaisi keksiä, jos hän olisikin pormestarina Sydneyssä eikä Moskovassa?*

(Maailman laidalla_07_2006)

Aineistosta löytyi myös useita esimerkkejä tapauksista, joissa tekstiin oli lisätty suoraa faktatietoa käsiteltävinä olevista tapahtumista, kuten seuraavissa:

128) *Еще большее число раз его упустили, казалось бы, из стопроцентных ловушек – как во время рейда на Дагестан в 1999 году, когда банда*

Басаева ушла колонной под недоуменными взглядами бойцов спецназа, смотревших на это шоу сквозь оптические прицелы.

129) *Even more often he has managed to slip out of what appeared to be totally inescapable situations, as during the raid on Dagestan in 1999 [suspected to have been orchestrated by the FSB, and used as a pretext to start the Second Chechen War]when his rabble marched out unscathed, in formation, under the puzzled gaze of special operations soldiers watching the procession through their telescopic sights.*

130) *Vieläkin useammin hän on onnistunut livahtamaan karkuun täysin toivottomalta vaikuttaneissa tilanteissa. Yksi esimerkki oli Dagestaniin vuonna 1999 tehty yllätyshyökkäys [iskua epäillään FSB: n junaimemaksi, ja sitä käytettiin tekosyynä toisen Tsetsenian sodan aloittamiseen], jonka jälkeen hänen rosvojoukkonsa marssi rivit ojennuksessa tiehensä erikoisjoukkojen sotilaiden seuratussa näytelmää ällistyneinä kiikaritähkäintensä läpi.*

(Basajev räjähtänyt kappaleiksi_13_07_2006)

131) *Но Ирак и Югославия — это не Россия. Ирак и Югославия — просто члены ООН, мы — постоянные в Совете Безопасности с правом вето. Решение по седьмой статье принимает Совбез.*

132) *But Iraq and Yugoslavia are not Russia. They are only members of the United Nations, while Russia is a permanent member of the Security Council and holds a veto. A decision under Article 7[which covers crimes against humanity] is taken by the Security Council,*

133) *Venäjä on kuitenkin eri asia kuin Irak ja Jugoslavia. Nuo kaksi ovat vain YK: n jäseniä, kun taas Venäjällä on turvallisuusneuvoston pysyvä jäsenenä veto-oikeus. Turvallisuusneuvosto on se, joka tekee seitsemättä artiklaa koskevat päätökset [7. artikla koskee rikoksia ihmisyyttä vastaan].*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Tässä tapauksessa saattaa olla, että Politkovskaja on kirjoittanut tästä artiklasta aikaisemminkin esimerkiksi Tšetšenian tapahtumia käsitellessään ja artiklan voi ajatella

muutenkin olevan tuttu Novaja Gazeta-lehden lukijoille. Sen sijaan ainakaan meillä Suomessa rikokset ihmisyyttä vastaan eivät ole niin arkipäiväisiä ja tuttuja, että jokainen tietäisi 7. artiklan koskevan juuri niitä.

Tarkennuksista löytyi myös tapauksia, joissa on kyseessä jokin venäläiseen kulttuuriin liittyvä asia, kuten tässä tietty moskovalainen urheilustadion, jonka pelkkä nimi ei kertoisi kaikille käännösten lukijoille mitään:

134) *У нас и в "Лужники" теперь въезжаешь с досмотром, даже если погулять, расслабиться, цветочки понюхать.*

135) *You even get checked nowadays if you want to drive into the Luzhniki Sports Complex in Moscow, just to relax and smell the flowers.*

136) *Moskovassa joutuu nykyään tutkituksi, vaikka ajaisi vain Luznikin urheilupuistoon haistelemaan kukkia ja rentoutumaan.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Tarkennukset toivat kohdekielisille lukijoille lisätietoa ja auttoivat ymmärtämään tekstiä. Tässäkin nähdään siis piirteitä kotouttavasta strategiasta.

Vain englanninkielisessä käännöksessä esiintyviä lisäyksiä löytyi 75. Eniten joukossa oli kääntäjän omia lisäyksiä, 33, ja rivien välissä sanotun selittämistä, eksplisiittisiä lisäyksiä, 35. Tarkennuksia oli 8 ja lisäksi muutama tapaus, joita oli vaikeampi sijoittaa tiettyyn ryhmään.

Pelkästään suomenkielisessä käännöksessä esiintyvistä lisäyksistä, kaikkiaan 89, löytyi pääasiassa rivien välissä sanotun selittämistä, eksplisiittisiä lisäyksiä 58, ja kääntäjän omia lisäyksiä, 21 kappaletta. Tarkennuksia oli 10.

Eksplisiittisistä lisäyksistä osa selittyy puhtaasti kielellisillä eroilla, kuten seuraavat. Ensimmäisessä tapauksessa lisäys on täytynyt tehdä, koska lauserakennetta on muutettu:

137) *Суть поведения — российская власть не желает никаких выяснений дела о массовом захоронении, полностью отрицая, что это дело рук военнослужащих.*

138) *In essence, the behavior of the Russian authorities proves that they wanted no investigation of the mass grave; they flatly denied it was anything to do with military personnel.*

139) *Pohjimmiltaan Venäjän viranomaisten menettely paljasti, etteivät he tahtoneet joukkohautaa tutkittavan. Heidän mukaansa sotilailla ei ollut haudan kanssa mitään tekemistä.*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Seuraavassa taas syy löytyy suomen kielen suvuttomuudesta:

140) *Едем к заводчице.*

141) *We went to see the breeder. She kept saying...*

142) *Menimme tapaamaan kasvattajaa, joka oli nainen. Hän sanoi...*

(Sairas koira_09_2005)

Muuten nämä lisäykset eivät poikenneet aiemmin käsitellyistä eksplisiittisistä lisäyksistä, vaan olivat samantyyliä, kuten esimerkiksi tämä tapaus:

143) *Итак, в чем же суть происходящего? Что ТВОРИТСЯ С ЧЕЧЕНСКИМИ ЖЕНЩИНАМИ ВРЕМЕН ЧЕТВЕРТОГО ГОДА ВТОРОЙ войны?*

144) *So, what is really going on? What is happening to Chechen women in this fourth year of the Second Chechen War?*

145) *Mistä siis on oikeasti kyse? Mitä on tapahtumassa tsetseenin naisille, kun meneillään on neljäs vuosi toista Tsetsenian sotaa?*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Kääntäjän omista lisäyksistä löytyi ilmauksen vahvistamista, kuten seuraava:

146) *Таким образом, цена после-бесланского усиления в южнороссийских регионах – по 71 антитеррористической единице.*

147) *In addition, the new senior anti-terrorist officers will each command a further 70 special operations troops.*

148) *Näin siis turvallisuutta vahvistetaan Beslanin jälkeen Etelä-Venäjällä lisäämällä vaivaiset 71 terrorisminvastaista toimijaa kullekin alueelle.*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Suurin osa niistä oli juuri pieniä sanoja, jotka toivat oman vivahteensa tekstiin, kuten myös seuraavassa esimerkissä olevat kaksi pientä lisäystä:

149) *Мечтой женщины стало умереть, но только не жить так, как сейчас, — не сумев защитить сыновей, братьев, мужей.*

150) *They chose to die rather than go on living, unable to defend their sons, brothers, or husbands.*

151) *He päättivät kuolla mieluummin kuin elää, jos eivät kerran pystyneet puolustamaan poikiaan, veljiään ja puolisoitaan.*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Seuraavaa lisäystä oli vaikeampi sijoittaa mihinkään aikaisemmista ryhmistä. Sillä pohjustetaan asiaa, kerrotaan taustoja tuleville artikkeleille:

152) *(Ei mitään)*

153) *[Anna Politkovskaya' s last articles continued her protest against the brutality unleashed by Yeltsin and Putin when they agreed to reignite the Chechen War. In' A Pact Between Killers' she passes on to a wider audience a report she believed important and illuminating.]*

154) [Viimeisissä artikkeleissaan Anna Politkovskaja jatkoi niiden julmuuksien arvostelua, jotka Jeltsin ja Putin päästivät valloilleen sytyttäessään yhteistuumin uudelleen Tsetsenian sodan. Otsikon "Sopimus tappajien kesken" alla hän välittää edelleen laajemmalle yleisölle selostuksen, jota piti tärkeänä ja valaisevana.]
(Sgovor_28_09_2006)

Tämä lisäys oli ennen viimeistä artikkelia. Se on mielestäni maininnan arvoinen, sillä se kuvastaa hyvin kaikkiaan lisäysten linjaa. Ne kuvastavat selvästi kotouttavaa käännöstapaa, sillä niillä autetaan kohdekielistä lukijaa ymmärtämään tekstiä ja sen sisältöä, myös laajemmin kertomalla mm. tapahtumien ja ilmiöiden taustoja.

4.2.3 Leksikaaliset muutokset

Leksikaalisia muutoksia oli englanninkielisissä artikkeleissa kaikkiaan 123 ja suomenkielisissä 153. Niistä omina ryhminään erottuivat tapaukset, joissa sana tai ilmaus on käännöksissä laimeampi kuin alkuperäisessä, sana tai ilmaus on korvattu käännöksessä selityksellä, korvaus on tehnyt sanasta tai ilmaisusta vahvemman käännöksessä kuin alkuperäisessä tekstissä sekä tapaukset, joita esiintyi vain joko englannin- tai suomenkielisessä käännöksessä.

Tapauksia, joissa käännös on alkuperäistä ilmausta laimeampi, oli kaikkiaan 19. Näissä alkuperäisen venäjänkielisen tekstin vahva ilmaus on saanut käännöksissä usein yksinkertaisemman ja laimeamman muodon, kuten seuraavassa:

155) *Плащи — восьмидесятых, ботинки — советской поры. Все ношеное и кем-то брошенное. На лицах пропечатан полнейший жизненный тупик. Атмосфера покинутости, какая бывает еще в суицидальных отделениях.*

156) *Their coats date from the 1980s, their boots from Soviet times. Everything is worn and looks like somebody's cast-offs. Hopelessness is in their faces and*

there is a sense such as you find in wards for people who have been abandoned and attempted suicide.

157) *Heidän takkinsa ovat 1980-luvulta, saappaansa neuvostovuosilta. Kaikki on kulunutta ja näyttää hylkytavaralta. Heidän kasvoiltaan paistaa toivottomuus, ja tunnelma on kuin hylättyjen ja itsemurhaa yrittäneiden ihmisten osastolla.*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Alkuperäisessä versiossa puhutaan täydellisestä umpikujasta elämässä, käänöksissä yksinkertaisesti toivottomuudesta, joka jättää mainitsematta osan alkuperäisestä ilmauksesta, sen totaalisuudesta. Sama tilanne on myös seuraavassa tapauksessa:

158) *В-четвертых, наконец, и это самое главное: мозг человека-мстителя работает в высшей степени виртуозно, и ты за ним не угонишься и никогда не предугадаешь, где то самое тонкое место, которое он избрал для обрыва.*

159) *In the fourth place, finally and most crucially, the mind of someone bent on retribution functions extremely efficiently. You will not keep up with it or be able to guess which weak point it has identified.*

160) *Neljäs ja viimeinen kohta on tärkein: Kosto hautovan ihmisen mieli toimii äärimmäisen tehokkaasti. Sen tahdissa on mahdotonta pysyä. Ei voi arvata, minkä heikon kohdan se on valinnut seuraavaksi iskukohteekseen.*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Näin myös seuraavassa, jossa alkuperäisessä tekstissä on käytetty sanontaa:

161) *А вот в Чечню взяла да и поехала – в Красном Кресте ее почему-то уверили, что не так страшен черт, как его малюют, и все будет в порядке.*

162) *Nevertheless, she made up her mind to go to Chechnya. The Red Cross assured her that conditions were not as bad as people were saying, and that everything would be fine.*

163) *Siitä huolimatta hän oli päättänyt lähteä Tsetseniaan. Punainen Risti vakuutti hänelle, etteivät olot siellä olleet niin vaikeat kuin sanottiin ja että kaikki sujuisi hyvin.*

(Vastuu sodasta Euroopassa_16_08_2001)

Suomalaiseen kulttuuriin ja suomen kieleen verrattuna venäläiset ilmaukset ovat usein vahvempia ja monisanaisempia. Suoraan suomeksi käännettyinä ne tuntuisivat usein jopa hassuilta, esimerkiksi erilaiset toivotukset. Jos tätä peilataan näihin muutoksiin käännöksissä, kyseessä olisi suomen kielen kannalta kotouttaminen.

Tapauksia, joissa leksikaalinen muutos on alkuperäisen tekstin ilmausta selittävä, löytyi 29. Joukosta löytyi tapauksia, joissa yksinkertaisesti selitetään mitä alkuperäisen tekstin ilmaus tarkoittaa, kuten seuraavassa:

164) *Если сумеет подвести чеченский кризис под седьмую статью, уверяли совбезовские дипломаты, то согласия "противоборствующих сторон" не потребуются.*

165) *If we could have the Chechen crisis considered in terms of peace enforcement, the Security Council diplomats assured me, there would be no need to obtain the consent of the parties to the conflict.*

166) *Mikäli Tsetsenian kriisiin sovellettaisiin rauhanpakottamisen ehtoja, turvallisuusneuvoston diplomaatit vakuuttivat minulle, ei toimiin vaadittaisi konfliktin osapuolten suostumusta.*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Venäjänkielisessä tekstissä puhutaan seitsemännestä pykälästä, joka on selitetty auki käännöksissä. Ryhmästä löytyi myös tapauksia, joissa alkuperäisessä tekstissä kirjoitettu on ilmaistu käännöksissä selväsanaistemmin, kuten tässä:

- 167) *список террориста басаева*
168) *The Career of Terrorist Basayev*
169) *Terroristi Basajevin ura*
(Basajev räjähtänyt kappaleiksi_13_07_2006)

Toisaalta mukana oli myös esimerkkejä kohdista, joissa käännösversiot poikkeavat toisistaan, sillä kyseessä on enemmänkin tapa, jolla asia sanotaan kussakin kielessä. Näin esimerkiksi tässä tapauksessa:

- 170) *В "стакане" сидит веселый загорелый офицер.*
171) *In the goldfish bowl sat a cheery, suntanned officer*
172) *Lasikopissa istui hyväntuulinen, ruskettunut vartiosotilas*
(Maailman laidalla_07_2006)

Ja näin myös seuraavassa:

- 173) *Они уже все сделали.*
174) *They have already done quite enough.*
175) *He ovat jo tehneet aivan tarpeeksi.*
(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Nämäkin muutokset ovat omalta osaltaan tehneet tekstistä kohdekieliselle lukijalle helpommin luettavan, eli ne kuuluvat kotouttavan käännösstrategian piiriin.

Tapauksia, joissa käännöksen ilmaus oli sen sijaan vahvempi kuin alkuperäisessä, löytyi 14. Näin esimerkiksi seuraavassa:

- 176) *Надо сказать, этого собственного застоя, превратившего профессию опять из журналистики в пропаганду в пользу имеющейся власти, коллеги особенно не стесняются, открыто признаваясь, что*

получают информацию о "не наших" прямо от сотрудников администрации президента, также о том, о чем следует писать, а о чем — нет.

177) – – *it has to be said that most of my fellow journalists are not greatly troubled by this reversion from journalism to propagandising on behalf of the powers that be. They openly admit that they are fed information about enemies by members of the Presidential Administration, and are told what to cover and what to steer clear of.*

178) *On myös sanottava, että useimpia toimittajakollegoitani tämä paluu journalismista vallanpitäjiä myötäilevään propagandaan ei edes erityisemmin häiritse. He myöntävät avoimesti, että presidentinhallinnon edustajat syöttävät heille tietoa vihollisista ja sanovat, mitä aiheita käsitellä, mitä ei.*

(Mihin olen syyllistynyt_26_10_2006)

Katkelmassa on kaksi korvausta, ja näistä ensimmäinen on vahvempi kuin alkuperäisen tekstin ilmaus. Siinä puhutaan tietojen *saamisesta*, kun taas käänöksessä journalisteja *ruokitaan* tiedoilla. Toinen kohta on osaltaan kulttuurisidonnainen, jossa puhutaan aikaisemminkin mainituista ”*meikäläisistä*” ja ”*ei-meikäläisistä*”, minkä voi tulkita kotoutetun *vihollisiksi*, *enemies*.

Myös seuraavassa tapauksessa käänöksissä on käytetty vahvempaa ja kuvailevampaa verbiä kuin alkuperäinen *myt, pestä*:

179) *Потому что чеченские семьи, даже если они очень плохо живут, обязательно получают поддержку своих родных — таковы нормы, и просто невозможно встретить 81-летнюю чеченскую старушку, которая бы мыла шестнадцать этажей.*

180) *It is because Chechen families, even if they themselves are living in poverty, will never fail to support their relatives. Such is the way they behave,*

and you simply will not find an 81-year-old Chechen lady scrubbing floors on 16 storeys.

181) *Siksi, että tsetseeniperheet auttavat aina sukulaisiaan, vaikka eläisivät itse millaisessa kurjuudessa. Se on heidän tapansa, eikä yksikään 81-vuotias tsetseenimummo kuuraa työkseen kerrostalon kuuttatoista kerrosta.*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Kaikki vahvistukset eivät olleet nimenomaan verbimuotoja, vaan mukana oli myös vahvempia leksikaalisia muutoksia substantiiveille, kuten tässä:

182) *Дни после трагедии продемонстрировали еще большее: власть и не собирается извлекать уроки из школьной трагедии.*

183) *The days since the tragedy have demonstrated, moreover, that they have no intention of learning any lessons from the school massacre.*

184) *Murhenäytelmän jälkeisistä päivistä päätellen he eivät myöskään aio oppia koulussa tapahtuneesta verilöylystä mitään.*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Alkuperäisessä versiossa sana *tragedija* on toistettu kahteen kertaan, käännöksissä tältä toistolta on välttytty ottamalla käyttöön voimakkaampi leksikaalinen muutos, joka erityisesti suomenkielisessä versiossa hieman hyppää tekstistä esiin. Jos ajatellaan, että kotouttamisella pyritään tuomaan tekstiä lähemmäksi kohdekielistä lukijaa ja yleisesti ottaen suomalainen ilmaus on venäläistä hillitympää, näiden muutosten voi nähdä edustavan, erityisesti venäjän- ja suomenkielisiä versioita tarkasteltaessa, vieraannuttavaa käännösstrategiaa.

Vain englanninkielisessä käännöksessä esiintyviä leksikaalisia muutoksia oli 46. Venäjänkielistä alkuperäistekstin ilmausta laimeampia oli kahdeksan. Selittäviä leksikaalisia muutoksia 25 ja alkuperäistä ilmausta vahvempia oli 13.

Vain suomenkielisestä käännöksestä löytyneitä leksikaalisia muutoksia oli kaikkiaan 71. Alkuperäistä laimeampia ilmauksia esiintyi 23. Näistä suurin osa oli pieniä muutoksia, jotka toivat käännökseen hieman eri sävyn. Näin esimerkiksi seuraavassa:

185) *Так что министр Иванов зря стрелял из пушек по английскому правительству, он этим только обидел англичан и сделал еще менее вероятным возвращение Закаева в Россию.*

186) *By delivering a completely unnecessary broadside at the British Government, Minister Ivanov merely caused offence and made it even less likely that Zakayev would be returned to Russia.*

187) *Ampumalla aivan syyttä täyslaidallisen Britannian hallitusta vastaan ministeri Ivanov aiheutti vain närkästystä ja vähensi entisestään todennäköisyyttä, että Zakajev palautetaan Venäjälle.*

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Tässä tapauksessa loukkaus on muuttunut suomenoksessa närkästykseksi, mikä kyllä ajaa saman asian, välittää viestin, mutta tekee ilmaisusta hieman laimeamman.

Selittäviä leksikaalisia muutoksia löytyi 26. Näillekin selityksille oli tunnusomaista sanotun korostaminen, merkityksen kaivaminen suurpiirteisemmän, ei niin suoran venäläisen ilmaisun takaa, kuten seuraavassa:

188) *Даже у врачей из госпиталя на языке – проклятущие "зверьки", и это уже сильнее: падение интеллигенции, а не пехотных майоров.*

189) *Even the hospital doctors have this wretched expression on the tip of their tongue. It is bad enough coming from sergeant majors, but a complete disgrace coming from the intelligentsija.*

190) *Jopa sairaaloissa työskentelevillä lääkäreillä on tämä inhottava sana kielen päällä. On aivan tarpeeksi paha, että sitä käyttävät sotilaat. Se että sivistyneistö alentuu samaan, on todellinen häpeä.*

(Tšetšenia kuuluu Venäjälle_31_01_2000)

Mukana oli myös tapauksia, joissa selitys tarkensi tilannetta, näin esimerkiksi tässä tapauksessa:

191) Но брат умершего мужа — тоже очень немолод. И у его родственников наконец возник вопрос: а почему все мы да мы? Ведь о бабушке обязано позаботиться государство?..

192) but he too is far from young. His family finally questioned why they had to go to such trouble. It was the state's responsibility to look after the old lady.

193) mutta häntäkin alkaa jo ikä painaa. Lopulta langon perhe alkoi kysellä, pitääkö heidän todella nähdä niin paljon vaivaa. Onhan valtion tehtävä huolehtia mummosta.

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Alkuperäistä ilmausta vahvempia leksikaalisia muutoksia oli kaikkiaan 16. Myös näissä oli useimmiten kyseessä pieni muutos, yksi tai kaksi sanaa, jotka kuitenkin toivat tekstiin jotain pientä lisää, mitä alkuperäisessä ei välttämättä ollut. Näin esimerkiksi seuraavassa, alkuperäisessä tekstissä istutaan vankilassa, kun taas suomeksi on luontevaa puhua vankilassa virumisesta:

194) Сидит в тюрьме Андрей Деревянкин, о котором все забыли, но этот человек пришел в своем родном городе Энгельсе Саратовской области к военной базе и поднял плакат: "Хватит войны в Чечне!".

195) Andrey Derevyankin is in prison and has been forgotten, but this man went to the military base in his native town of Engels in Saratov Province and held up a placard reading 'End the War in Chechnya!'

196) Andrei Derevjankin viruu nyt unohdettuna vankilassa, mutta siinä on mies, joka meni Saratovin alueeseen kuuluvan Engelsin, kotikaupunkinsa, sotilastukikohtaan mukanaan kyltti, jossa sanottiin: "Lopettakaa sota Tsetseniassa!"

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Lisäksi oli muutamia tapauksia, joita oli vaikeampi luokitella mihinkään näistä ryhmistä, kuten seuraava tapaus, jossa suomenkielinen käännös on erittäin onnistunut ja värikäs:

197) *Однако обо всем по порядку. Сначала — главные положения доклада правозащитников, который представляет собой очень детализированный, почти прокурорский текст о массовом захоронении, обнаруженном в январе—феврале этого года недалеко от Грозного и через дорогу от Ханкалы, главной российской военной базы в Чечне.*

198) *Let us look at the main points of the report, a highly detailed, almost forensic document about a mass grave discovered in January–February this year not far from Grozny and just across the road from Khankala, the main Russian military base in Chechnya.*

199) *Mutta aloitetaan alusta ja tarkastellaan hieman raportin pääkohtia. Varsin seikkaperäinen ja miltei oikeuslääketieteellinen esitys käsittelee joukkohautaa, joka löytyi tämän vuoden tammi-helmikuussa Groznyin läheltä. Heti tien toisella puolella sijaitsee Hankala, Venäjän armeijan päätukikohta Tsetseniassa.*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Vaihtoehtoisena sanavalintana esimerkiksi *yksityiskohtainen* ei olisi ollenkaan niin kuvaileva ilmaus.

Leksikaalisten muutosten joukosta löytyi siis sekä kotouttavaan että vieraannuttavaan käännösstrategiaan viittaavia ryhmiä.

4.2.4 Rakenteen muutokset

Rakenteen muutoksia oli englanninkielisissä artikkeleissa 266 ja suomenkielisissä 323. Suurin osa näistä muutoksista oli joko lauseiden yksinkertaistumista tai ilmaisun selittämistä. Lisäksi omina ryhminään erottuivat sanonnat ja tapaukset, jotka ilmenevät vain joko englannin- tai suomenkielisessä versiossa.

Tapauksia, joissa lauserakennetta oli yksinkertaistettu tai rakenne oli muuttunut selityksen takia, löytyi kaikkiaan 153. Yksinkertaistetuissa lauserakenteissa alkuperäisen lauseen sisältö oli usein muokattu tiiviimpään, helpommin luettavaan muotoon, kuten seuraavassa:

- 200) *Консьержки на ночь уходят домой, а Таусия Иосифовна остается: естественно, консьержки продолжают получать за полные сутки.*
- 201) *The women are paid to be there for 24 hours, but instead go home at night, leaving the room free for Taisiya.*
- 202) *Ovenvartijana toimiville naisille kylläkin maksetaan 24 tunnista, mutta he menevät kotiin nukkumaan ja jättävät tilan Taisijan haltuun.*
(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Seuraavassakin tapauksessa yksinkertaistettaessa on tiivistetty huomattavasti, minkä lisäksi käännöksistä on myös poistettu tekstiä (alleviivattu):

- 203) *А во-вторых, ужесточение внешних мер ни к какому положительному эффекту не приведет — эффектом же считаю только прекращение терактов с женским участием.*
- 204) *In the second place, imposing even more severe restrictions will not stop women participating in terrorist attacks.*
- 205) *Toiseksi, määräysten tiukentaminen ei estä naisia osallistumasta terroristisiin.*
(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

Tämä on kuvaava esimerkki kaikkein eniten yksinkertaistuneista lauseista.

Ryhmästä löytyi myös tekstejä, joissa rytmi on muuttunut kun pieniä osia alkuperäisestä tekstistä on poistettu (*И теперь, понятное дело*) ja lauserakennetta muutettu. Tämä ei varmasti estä tiedon ja sisällön välittymistä, mutta muuttaa tunnelmaa ja tekee tekstistä yksinkertaisempaa. Näin esimerkiksi seuraavassa:

206) *Часовня на военно-морской базе устроена, конечно же, не для зевак, а для тех, кто уходит в море, и время от времени — навсегда.*

207) *A chapel in a naval base is built not for open-mouthed tourists, of course, but for those putting out to sea, and sometimes never returning.*

208) *Laivastotukikohtaan ei tietenkään rakenneta kappelia turistien töllisteltäväksi vaan niitä varten, jotka lähtevät merelle eivätkä ehkä koskaan palaa.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Yksinkertaistamista ja tiivistämistä on havaittavissa myös seuraavassa tapauksessa, jossa ilmausta on tiivistetty huomattavasti ja rakenne on yksinkertaistunut. Suomenkielisessä versiossa asia sanotaan usein hyvin tiiviissä ja yksinkertaisessa muodossa verrattuna alkuperäiseen venäjänkieliseen. Tämä ei tietenkään ole väärin ja asia tulee ilmaistua. Kuitenkin alkuperäisestä ilmaisusta katoaa jotain. Tässä esimerkissä voi myös havaita asteittaisen yksinkertaistumisen näiden kolmen version välillä, englanniksi käännetty versio poikkeaa hieman alkuperäisestä ja suomenkielisessä versiossa on yksinkertaistettu jo radikaalimmin.

209) *Результат — 92 простреленных сердца ингушей. При полной дезорганизации сопротивления захватчикам.*

210) *The result of that night was the loss of many lives in Ingushetia, attributable to a total lack of organised resistance to the invaders.*

211) *Järjestäytyneen vastarinnan täydellinen puuttuminen johti tuona yönä Ingusiassa lukuisiin hengenmenetyksiin.*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Mutta aineistossa on myös toisenlaisia tapauksia, joissa suomenkielinen versio on hyvinkin eläväinen, kuten:

212) *Где в ту ночь были другие путинские фавориты — Алу Алханов и Рамзан Кадыров? Обожающие чесать языками с телеэкрана, как они всех бандитов вот-вот переловят?*

213) *Where were Putin's favourites that night, Alu Alkhanov and Ramzan Kadyrov, who so often tell us on television that they have all but caught the last of the outlaws?*

214) *Missä olivat sinä yönä Putinin suosikit Alu Alhanov ja Ramzan Kadyrov, jotka julistavat tavan takaa televisiossa saavansa tuota pikaa satimeen viimeisetkin bandiitit?*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Yksinkertaistetut lauserakenteet siis helpottivat lukemista, jolloin niitä voidaan pitää kotouttavan käännösstrategian tuotoksina, vaikkakin näissä muutoksissa saattoi havaita alkuperäisen ilmauksen latistumista.

Tapauksiin, joissa rakenteen muutos selittää alkuperäistä ilmausta, on laskettu niin alkuperäisten katkonaisten lauseiden muokkaaminen sulavampaan muotoon, ehjemmäksi kokonaisuudeksi, kuin alkuperäisen ilmauksen esille tuominen selityksen muodossa. Ehjemmän kokonaisuuden luomisesta on kyse seuraavissa esimerkeissä:

215) *Таким образом, весь ее бурян — внутри. Но вот навсегда ли?*

216) *All her turbulent emotions are bottled up. But can that last for ever?*

217) *Kaikki hänen sisällään myllertävät tunteet on tukahdutettu. Mutta voiko niin jatkaa loputtomiin?*

(Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003)

218) *Таисия Иосифовна утратила право иметь законную работу: нет статуса — нет регистрации — нет работы — нет ничего.*

219) *she has lost the legal right to work. She has no status, and without registration you can't have a job or any other rights.*

220) *hän on menettänyt laillisen oikeutensa työhön. Ellei ihmisellä ole virallista statusta eikä häntä ole rekisteröity, hänellä ei voi olla työtä eikä muitakaan oikeuksia.*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Kuten lisäyksiksi luokitelluissa selityksissä, myös selittävässä rakenteen muutoksissa Politkovskajan tekstiin jättämät niin sanotut aukot pyrittiin täyttämään, lauseen sisältö selittämään auki lukijalle helpommassa muodossa. Näin seuraavassa:

221) *К Зязикову еще вернемся. А пока – 21 августа. Грозный. Захват города боевиками - один в один по ингушскому сценарию.*

222) *Let us look, then, at 21 August 2004 and the seizure of Grozny by resistance fighters in an exact replay of the Ingushetian scenario.*

223) *Muistellaan seuraavaksi elokuun 21. päivää vuonna 2004, kun vastarintataistelijat valtasivat Groznyin täsmälleen samoin kuin Ingusiassa aiemmin.*

(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Seuraavassa esimerkissä kaikki versiot ainakin ulkoisesti poikkeavat toisistaan huomattavasti:

224) *И это было преступное злоупотребление историческим примером. Манипуляция.*

225) *...a criminal abuse of that historical example. News management.*

226) *Hysteriaa lietsottiin rinnastamalla tilanne holokaustiin, mikä oli törkeää historian väärinkäyttöä. Suurta yleisöä vedettiin nenästä.*

(Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003)

Käännöksiä voidaan pitää selityksinä alkuperäiselle ilmaukselle, sitä on muutettu vastaamaan kohdekielen ja -kulttuurin vastaavaa ilmausta.

Seuraavassa alkuperäistä ilmausta on selitetty, kirjoitettu auki, käännösten lukijoille mitä oikein tarkoitetaan ihmisoikeusaktivistien reseptillä:

227) *Суть поведения — российская власть не желает никаких выяснений дела о массовом захоронении, полностью отрицая, что это дело рук военнослужащих. Но правозащитники "выписывают рецепт" и международному сообществу — оно также оказалось глухо к трагедии Дачного.*

228) *In essence, the behaviour of the Russian authorities proved that they wanted no investigation of the mass grave; they flatly denied it was anything to do with military personnel. But the human rights activists have also put the international community on notice for turning a blind eye to the Dachnoye scandal.*

229) *Pohjimmiltaan Venäjän viranomaisten menettely paljasti, ett-eivät he tahtoneet joukkohautaa tutkittavan. Heidän mukaansa sotilailla ei ollut haudan kanssa mitään tekemistä. Ihmisoikeusaktivistit kritisoivat myös kansainvälistä yhteisöä siitä, että se on sulkenut silmänsä Datsnojen skandaalilta.*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Selitykset edustavat siis myös kotouttavaa käännösstrategiaa, sillä niillä on myös tässä ryhmässä pyritty lisäämään tekstin luettavuutta.

Rakenteen muutoksista löytyi sanontoja 40. Seuraava on esimerkki tyypillisestä tapauksesta, jossa jokaisessa versiossa on käytetty kunkin kielen omaa sanontaa. Asia on ilmaistu kullakin kielellä sille tyypillisellä tavalla:

230) *Зотто уступал ей во всем — родился сыном актера-любителя, и у него не было за плечами популярности.*

231) *Zotto was her inferior in every respect. He was born the son of an amateur actor and had no popular following.*

232) *Zotto oli joka suhteessa hänen alapuolellaan. Zotton isä oli harrastelijanäyttelijä, eikä hän itse ollut niittänyt mainetta ja kunniaa.*
(Intohimoa varpaisillaan_30_03_2000)

Myös seuraavissa tapauksissa on kyseessä ilmaus, jolle löytyy oma muotonsa jokaisessa kielessä:

233) *Первым — почетные дипломы получить можно по адресу: Назрань, ул. Муталиева, 52, бесплатная годовая подписка на газету "Чеченское общество" (очень хорошая аналитика, рекомендуем) и, главное, полностью оплаченный трехдневный тур по местам боевых действий в Чечне.*

234) *The winners of the first prize, however, receive certificates which they can collect from 52 Mutaliev Street, Nazran; a year's subscription to Chechenskoye obshchestvo (very good analysis, we recommend it); and, most importantly, an all-expenses-paid three-day tour of the war zone in Chechnya.*

235) *Sen sijaan ensimmäiselle sijalle yltäneet saavat kunniakirjan (noudettavissa osoitteesta ulitsa Mutalijeva 52, Nazran), Tsetsenskoje obstsestvon vuosikerran (terävää analyysia, suosittelimme) ja – mikä parasta – kolmen päivän kiertomatkan Tsetsenian sota-alueelle (täysi ylläpito).*
(Palkinnonsaajat Jeltsin ja Dudajev_05_07_2004)

236) *Каждое время имеет свои родимые пятна. Эпоха Брежнева – циничный маразм. Ельцинство – кидай дальше, бери больше.*

237) *Every age has its own characteristics. The Brezhnev era was typified by cynical dementia. Under Yeltsin it was think big, take big.*

238) *Jokaisella ajalla on omat tunnuspiirteensä. Breznevinkin kautta luonnehti kyyninen dementia. Jeltsinin aikana periaatteena oli ”uskalla, niin menestyt”.*
(Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004)

Mukana oli kuitenkin myös tapauksia, joissa venäjänkielinen sanonta on avattu käännöksissä, sillä vastaavaa ei ehkä ole käännösten kohdekielillä:

239) *Именно молчаливое согласие международного сообщества с "показательным Чернокозовом", следственным изолятором в Чечне, постепенно превращенным в потемкинскую деревню с целью приема высоких международных гостей, их вполне устраивавшим, спровоцировало дальнейший разгул: когда люди десятками, а потом и сотнями стали не в тюрьму попадать, а попросту исчезать, после чего их тела и находили лишь случайно, захороненными так, что и комар носу не подточит...*

240) *It was the tacit willingness of the international community not to challenge the authenticity of the Chernokozovo 'model' pre-trial detention facility in Chechnya, which gradually acquired the status of a sham Potemkin Village for receiving international VIPs, that led to later disgraceful developments. By the dozen, and later in their hundreds, people began not to be imprisoned but simply to disappear, after which their bodies might be found only by chance, buried in unspeakable circumstances.*

241) *Tarkoitoin Tsernokozovon "mallikelpoista" tutkintavankilaa, jonka Potemkinin kulisseissa alettiin kierrättää Tsetseniaan saapuvia kansainvälisiä arvovieraita. Juuri kansainvälisen yhteisön hiljainen hyväksyntä mahdollisti ne kauheudet, joita tuossa laitoksessa sittemmin tapahtui: kymmenet ja myöhemmin jopa sadat ihmiset yksinkertaisesti katosivat sen sijaan, että olisivat joutuneet vankilaan. Myöhemmin joidenkin ruumiit löytyivät sattuman kautta, hyvin huolellisesti haudattuina.*

(Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001)

Tämän joukon tapaukset edustavat myös kotouttavaa strategiaa, teksti on tuotu lähemmäs kohdekielistä lukijaa.

Toisaalta yksinkertaistusten, selitysten ja sanontojen joukosta aineistosta löytyi myös kohtia, joissa lauserakenne on hyvinkin erilainen, mutta käänнос kuitenkin kuvaileva ja eläväinen, kuten seuraavassa:

242) *Часовня эта — любой веры. Для всех и каждого. И это правильно, потому что волнам совершенно все равно, кого принимать. Рыженьких, желтеньких, курчавых, крючконосых — Тихий всеяден.*

243) *This is a chapel which discriminates between faiths no more than the waves, which are wholly indifferent to the religious affiliation of those they swallow. Red-headed, fair-haired, curly-haired, hook-nosed, the Pacific engulfs them all impartially.*

244) *Tämä rukoushuone ei tee eroa eri uskontojen välillä sen enempää kuin aallot, jotka eivät valikoi uhrejaan. Meren kitaan kelpaavat yhtä lailla punapäät, vaaleatukkaiset, käkkäräpäät kuin kyömynenäisetkin.*

(Maailman laidalla_07_2006)

Vain englanninkielisessä käänöksessä esiintyviä rakenteen muutoksia löytyi 55. Yksinkertaistamisia ja selityksiä oli 41 ja sanontoja 14.

Vain suomenkielisessä käänöksessä rakenteen muutoksia oli yhteensä 112. Yksinkertaistettuja lauserakenteita ja selityksiä löytyi 90 ja sanontoja 22. Myös tässä ryhmässä yksinkertaistukset ja selitykset olivat suurin joukko. Tapaukset olivat hyvin samanlaisia kuin molemmissakin käänöksissä esiintyneet. Yksinkertaistukset tekivät suomenkielisistä lauseista hyvinkin yksinkertaisia alkuperäiseen verrattuna, kuten seuraavassa:

245) *Но постепенно все стало складываться странно, не по-людски: мало того, что жизнь Ингеборг оборвалась, у Сигрид не оказалось права из-за всего творящегося в Чечне и России узнать, кто же конкретный виноват в преждевременной трагической гибели дочери.*

246) *As if it was not enough that Ingeborg's life had been cut short, Sigrid found she had no way, because of everything going on in Chechnya and Russia, to find out who exactly was responsible for her daughter's untimely death.*

247) *Vähitellen hänelle kuitenkin valkeni käsittämätön ja julma totuus: Ei siinä kyllin, että hän oli menettänyt tyttärensä. Tsetseniassa ja Venäjällä vallitsevan tilanteen vuoksi hän ei saisi tietää, kuka surmatyön takana oli.*

(Vastuu sodasta Euroopassa_16_08_2001)

Seuraavassa lausetta on myös yksinkertaistettu, mutta ei siinä määrin kuin edellistä:

248) *Открытое общение тако-го оппозиционного сборщика информации, как я или другой журналист "Новой газеты", и официального чиновника, "нашего", смерти подобно обоим.*

249) *Open fraternisation between an opposition-inclined gatherer of information like me or another of my Novaya gazeta colleagues and an on-side government official would spell disaster for both of us.*

250) *Novaja Gazeta –lehden toimittajan tapainen oppositiohenkinen tiedonkerääjä ei vain voi veljeillä avoimesti valtion virkamiehen, "meikäläisen", kanssa. Se olisi tuhoisaa molemmille.*

(Mihin olen syylistynyt_26_10_2006)

Pätkän lopussa on myös selitetty viimeistä ilmausta, pehmenetty alkuperäistä ilmausta.

Suurimmassa osassa selityksiä kyseessä oli pieni lisä, joka muutti lauserakennetta ja teki ilmauksen selkeämmäksi alkuperäiseen verrattuna, kuten seuraavassa:

251) *А туалет? Прошусть к кому-нибудь.*

252) *"And the toilet?" 'I have to ask somebody to let me in.'*

253) *"Entä wc?" "Pyydän, että pääsen jonkun asuntoon."*

(Kodittomat mummot_11_10_2004)

Rakenteen muutoksilla pyrittiin pääasiassa helpottamaan kohdekielisen tekstin lukemista, tuomaan tekstiä lähemmäs kohdekielistä lukijaa. Näin ollen niitä voidaan pitää kotouttavan käännösstrategian tuloksina.

5 PÄÄTELMIÄ

Seuraavaan taulukkoon on kerätty aineiston kaikki poistot, lisäykset, leksikaaliset muutokset ja rakenteen muutokset:

Muutos	Kaikkiaan (kpl)	Vain englannin -kielisessä	Vain suomen-kielisessä	Kotouttamista	Vieraannuttamista
Poisto	156	9	20		
Otsikko	12	-	-	x	
Nimi	6	-	-	x	
Vahvistus	37	3	9	x	
Tarkennus/lisäys	62	6	11	x	
Lisäys	355	75	89		
Kääntäjän oma lisäys	52	33	21	x	
Eksplisiittinen lisäys	77	35	58	x	
Tarkennus	45	8	10	x	
Muu		3			
Leksikaalinen muutos	199	46	71		
Laimeampi	19	8	23	x	
Selitys	29	25	26	x	
Vahvempi	14	13	16		x
Rakenteen muutos	377	55	112		
Yksinkertaistus/selitys	153	41	90	x	
Sanonta	40	14	22	x	

Taulukko 2. Käännettäessä tapahtuneet muutokset ja käytetyt käänösstrategiat.

Tutkimuksen aineistona käytetyistä käänöksistä löytyi paljon muutoksia. Aineisto kasvoi jopa niinkin suureksi, että tähän tutkimukseen otettiin mukaan vain ne tapaukset,

jotka sopivat nimenomaan näihin neljään pääryhmään ja niiden alaryhmiin. Muutosten suuri määrä ei itsessään vielä kerro siitä, onko tekstin viesti välittynyt hyvin vai ei. Käännettäessä tekstissä tapahtuu nimittäin aina muutoksia. Kuten taulukostakin voi havaita, näistä käännöksistä löytyi huomattavasti enemmän kotouttavaan käännösstrategiaan viittaavia kääntämisen keinoja. Näin ollen voisi siis ajatella, että alkuperäisen tekstin viesti on välittynyt hyvin. Toisaalta aineistosta kuitenkin löytyi useita keinoja, joilla tekstistä oli tehty yksinkertaisempaa tai alkuperäiseen ilmaisuun verrattuna laimeampaa. Rakenteen muutoksissa huomattava osa muutoksista oli yksinkertaistavia ja/tai selittäviä, leksikaalisista muutoksista ja lisäyksistä löytyi myös selittäviä keinoja (selitykset, laimeampi ilmaus; tarkennus, eksplisiittinen lisäys), jotka omalta osaltaan vievät tekstistä jännitettä: se, mitä halutaan sanoa, tehdään hyvin selväsanaiseksi, eikä jätetä mitään kohdekielisen lukijan oman ajattelun ja päättelyn varaan. Poistoja oli huomattavasti vähemmän kuin muita muutoksia, mikä tukeekin vanhaa kääntämisen periaatetta, ettei alkuperäisestä tekstistä tulisi hävitä mitään käännösprosessin aikana. Kaikkiaan näiden seikkojen perusteella voidaan todeta, että tekstit ovat helppolukuisia kohdekielisellet lukijalle ja tästä näkökulmasta tarkasteltuna viesti välittyy hyvin. Kuitenkin käännösprosessin aikana teksti on muuttunut laimeammaksi, eli viesti ei kuitenkaan ole siirtynyt käännöksiin aivan alkuperäisen kaltaisena. Erityisesti suomenkielistä käännöstä lukiessa huomasi, että teksti on hyvinkin helppolukuista. Nyt kun venäjänkielistä lähdetekstiäkin on tarkasteltu lähemmin voidaan havaita, että esimerkiksi lähdetekstille tyypillinen lyhyiden ja pitkien, välillä todella lyhyiden ja todella pitkien, virkkeiden vaihtelu jäi kokonaan puuttumaan suomenkielisestä versiosta. Lyhyet lauseet, omanlainen tauotuksensa on oiva tekstin tehokeino, joka häviää kun ne yhdistetään sulavaksi yhdeksi virkkeeksi.

Aineistosta löytyi myös useita esimerkkejä siitä, kuinka ensin englanninkielisessä ja kenties sitä myöten myös suomenkielisessä käännöksessä on pyritty tietynlaiseen neutraaliuteen, niin kielessä kuin paikoin sisällössäkkin, tästä esimerkkinä aineistosta löytynyt kokonaisen, tiukkasanaanaisen kappaleen poisto. Sinänsä käännösten ja alkuperäisten artikkeleiden tarkoitus voidaan nähdä erilaisena: Anna Politkovskajan tarkoitus on ollut tarttua venäläisen yhteiskunnan, ja laajemminkin maailman vallitseviin

ongelmiin ja epäkohtiin, tuoda ne huomion keskipisteeksi. Käännöksillä ei sen sijaan ole välttämättä ollut näin vahvaa totuuden julkituomisen tarvetta ja päämäärää tuoda esimerkiksi sotarikollisia oikeuden eteen, vaikka niillä informatiivinen tehtävä onkin.

Lisäksi on oleellista huomioida myös se seikka, että tämän aineiston tapauksessa kyseessä ei ole puhdas välikielen kautta kääntäminen. Tutkimukseni alkuvaiheessa otin yhteyttä teoksen suomentajaan, joka varmisti suomenkielisen teoksen alkulehdiltäkin selviävän tiedon, että teos on suomennettu käyttäen lähdetekstinä sekä englanninkielistä käännöstä että alkuperäistä venäjänkielistä teosta. Ei siis ole täyttä varmuutta missä kohdissa kääntäjä on käyttänyt englanninkielistä ja missä venäjänkielistä tekstiä lähdetekstinä, ja missä molempia. Kuitenkin pääasialliseksi lähdetekstiksi kääntäjä ilmoitti englanninkielisen käännöksen. Aineiston teki mielenkiintoiseksi myös muutokset, joita löytyi ainoastaan joko englanninkielisestä tai suomenkielisestä käännöksestä. Kun jokin muutos oli tehty englanninkieliseen välikäännökseen, se ei kuitenkaan välttämättä toistunut, joskin usein näin tapahtui, samanlaisena suomenkielisessä käännöksessä. Jokainen käännös on siis tämänkin tutkimuksen perusteella kääntäjensä näköinen, eikä välikielen kautta käännettäessä pelkkää välikäännöstä tutkimalla voida vielä sanoa mitään varmaan lopullisesta käännöksestä.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi tietenkin kääntäjien näkökulman esiintuominen, miten välikielen kautta kääntämiseen suhtaudutaan, tietääkö kääntäjä tekevänsä välikäännöstä, pidetäänkö sitä normaalina toimintatapana, vaikuttaako se käännökseen ja voiko lopullisen käännöksen vastaanottajia tai kohdekieltä tai kulttuuria ottaa huomioon entä olisiko se tarpeellista, millainen on käsitys käännöksen luotettavuudesta lähtötekstinä, kuinka usein kääntäjät törmäävät moiseen, onko jotain kielikohtaisia eroja; mistä kielistä suomennettaessa harjoitetaan eniten välikielen kautta kääntämistä. Myös tarkempi tutkimus suomen ja venäjän välillä kääntämisestä, paljonko niiden välillä tapahtuu välikielen, kenties englannin, kautta kääntämistä ja miksi niin. Painavatko tässäkin aika ja raha, tehokkuuden vaatimukset? Suomessa voi ajatella olevan tarpeeksi päteviä venäjän kääntäjiä, koulutustakin on useammassa korkeakoulussa, ammattitaidon puute voi tuskin olla syynä toisen kielen kautta kääntämiseen. Toisaalta

mahdollinen tutkimuskohde voisi myös olla ne kohdat, joissa ei tapahdu muutoksia. Mitä yhteisiä tekijöitä niillä on, mikä on niille tyypillistä?

On sanottu, ettei ole olemassa absoluuttista käännoätapaa tai käännoästä (Reiss & Vermeer 1986: 58). Käännoäset ovat aina aikansa ja paikkansa tuotteita. Yksi teksti toimii loistavasti yhdessä tilanteessa, kun taas johonkin toiseen kontekstiin sitä tulisi muokata huomattavasti. Varmaa on kuitenkin se, että käännoäksiä tarvitaan jatkuvasti ja mitä erilaisimpiin tarkoituksiin jatkuvassa monikulttuurisessa kanssakäymisessä, pysyvää on vain tutkimuksen ja käytännön kautta muokkaantuva käsitys kussakin tilanteessa parhaiten toimivasta tekstistä. Näissä kulttuurien yhteentörmäyksissä viimeisen pisteen kirjoittavat kääntäjät.

6 LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Politkovskaja, Anna 2007 = Политковская Анна 2007. *За что?* Новая Газета, Москва.

Politkovskaja, Anna 2010. *Mitään salaamatta*. Like Kustannus Oy, Helsinki.
Kääntäjä Kirsi Luoma.

Politkovskaya, Anna 2011. *Nothing But the Truth, Selected Dispatches*. Vintage, London. Kääntäjä Arch Tait.

Painetut lähteet

Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline 2007: *Audiovisual Translation: Subtitling*. St. Jerome, Manchester.

Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen, johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Juva.

Jänis, Marja 2006. *Venäjistä suomeksi ja suomesta venäjäksi*. Aleksanteri-sarja 1:2006. Gummerus, Vaajakoski.

Kääntäminen ja monikielisyys. Euroopan unioni 2012. Belgia.

Komissarov, V. N. 2011 = Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение*. «Р. Валент» Москва.

Lewin, Moshe 2008. *Neuvostoliiton vuosisata*. Toinen painos. Like Kustannus, Helsinki.

Mauranen, Anna & Jarmo H. Jantunen (toim.) 2005. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere University Press, Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1986. *Mitä kääntäminen on*. Gaudeamus, Helsinki.

Riikonen H. K, Kovala Urpo, Kujamäki Pekka, Outi Paloposki (toim.) 2007. *Suomennoskirjallisuuden historia 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Venuti, Lawrence 2008. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*.
Second edition. Routledge, Oxford.

Yang, Wenfen. Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation,
artikkeli. Journal of Language Teaching and Research, Vol. 1, No. 1, pp.
77–80, January 2010
<<http://ojs.academypublisher.com/index.php/jltr/article/view/01017780>>

Verkkolähteet

Анна Степановна Политковская <<http://politkovskaya.novayagazeta.ru/>> www-
sivu. Luettu 5.3.2012

Горкий вкус свободы

<<http://www.film.ru/afisha/movie.asp?code=VKUSSVBD>> www-sivu.
Luettu 7.3.2012

Завершено расследование в отношении пятерых обвиняемых по уголовному
делу об убийстве Анны Политковской

<<http://sledcom.ru/actual/293183/>>

Hyung-jin, Lee. Survival through Indirect Translation: Pablo Neruda's *Veinte
poemas de amor y una cancion desesperada* into Korean, artikkeli.

<www.unish.org/upload/word/924.pdf> Luettu 13.2.2013

Oulun yliopiston kirjaston Oula-kokoelmatietokanta <<https://oula.linneanet.fi>>
Luettu 22.5.2013

Ringmar, Martin. "Roundabout Routes" Some remarks on indirect translations,

Abstract. <<http://www2.arts.kuleuven.be/info/bestanden-div/RINGMAR.pdf>>

Luettu 21.3.2012

7 LIITTEET

Liite 1: Kuka Anna Politkovskaja

Anna Politkovskaja oli Venäjän tunnetuimpia toimittajia muualla maailmassa sekä arvostettu ihmisoikeuksien puolustaja. Hänet tunnetaan ennen kaikkea raportoinnistaan Tšetšenian sodista ja viimeistään hänen murhansa 7.10.2006 nosti tämän rohkean toimittajan koko maailman tietoisuuteen.

Anna Stepanovna Politkovskaja syntyi vuonna 1958 New Yorkissa neuvostodiplomaattien perheeseen. Vuonna 1980 hän valmistui Moskovan valtiollisesta yliopistosta journalismin tiedekunnasta, minkä jälkeen hän työskenteli useissa eri lehdissä, kuten *Izvestija* (*Известия*), *Vozdušnyj transport* (*Воздушный транспорт*) ja *Megapolis-Ekspress* (*Мегаполис-Экспресс*). Vuodesta 1999 lähtien hän toimi *Novaja Gazetan* (*Новая Газета*), yhden viimeisistä Venäjän riippumattomista lehdistä, kolumnistina ja erityiskirjeenvaihtajana, matkustaen useita kertoja taistelualueille ja pakolaisleireille Čečeniaan, Dagestaniin ja Ingušetiaan. (<http://politkovskaya.novayagazeta.ru/bio.shtml>) Sodista raportoinnin lisäksi Anna Politkovskaja kirjoitti myös muista ihmisoikeusloukkauksista ja kritisoi Venäjän valtaapitäviä sekä länsimaita niiden piittaamattomuudesta. Nostaessaan esille useita kotimaansa epäkohtia hän epäilemättä sai runsaasti vihamiehiä.

Lokakuussa 2002 hän osallistui neuvotteluihin Moskovan teatterikaappaajien kanssa ja syksyn 2004 koulukaappaustilanteeseen Beslanissa hän oli jo matkalla kun joutui myrkytysriityksen kohteeksi. Anna Politkovskaja kirjoitti työssään näkemästään ja kokemastaan kaksi kirjaa: *Toinen Tšetšenian sota* (*Вторая чеченская*) ja *Putinin Venäjä* (*Putin's Russia, Путинская Россия*) ja *Venäläinen päiväkirja* (*A Russian Diary*).

Anna Politkovskaja sai työstään useita palkintoja, kuten venäläisen Zolotoe pero Rossii (Золотое перо России) –palkinnon, joka on Venäjän kansallinen kirjallisuuspalkinto, ja Venäjän federaation toimittajaliiton Dobryj postupok – dobroe serdce (Добрый

поступок - доброе сердце) –palkinnon, joka on erityinen palkinto toimittajille ja venäläisen lehdistön ystäville (<http://ruj.ru/legacy/itogi-2000.html>). Toimittajaliitto palkitsi hänet myös korruptionvastaisista kirjoituksista. (<http://lenta.ru/lib/14161170/>)

Anna Politkovskajasta ja hänen työstään on tehty vuonna 2011 elokuva *Gor'kij vkus svobody* (*Горький вкус свободы, A Bitter Taste of Freedom*), jonka esittäminen on kuitenkin kielletty monissa kaupungeissa Venäjällä. (<http://www.film.ru/afisha/movie.asp?code=VKUSSVBD>)

Anna Politkovskajan murha oli pitkään ratkaisematta, vaikka niin venäläiset kuin muidenkin maiden toimijat, kansalaisjärjestöistä virallisiin tahoihin, vaativat sen selvittämistä ja syyllisten asettamista vastuuseen. Kuitenkin 19.4.2013 Venäjän Federaation tutkintakomitea ilmoitti, että Politkovskajan murhan esitutkinta on saatu päätökseen ja viisi henkilöä on asetettu vastuuseen (<http://sledcom.ru/actual/293183/>).

Lisää Anna Politkovskajasta:

suomeksi <http://www.like.fi/kirjailija/politkovskaja-anna>,
<http://www.uusisuomi.fi/asiasanat/anna-politkovskaja> (5.3.2012)

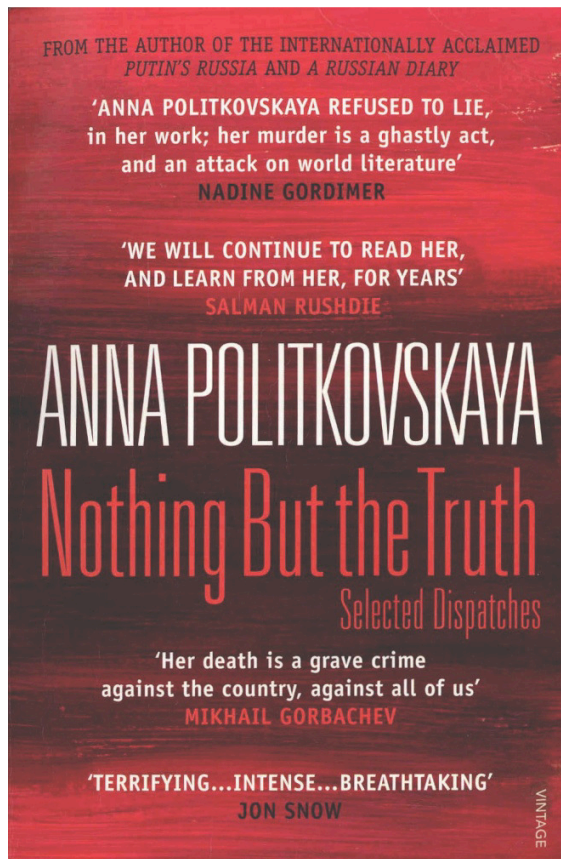
englanniksi <http://www.notablebiographies.com/supp/Supplement-Mi-So/Politkovskaya-Anna.html>, http://www.opendemocracy.net/globalization-institutions_government/politkovskaya_3979.jsp (5.3.2012)

venäjäksi <http://lenta.ru/lib/14161170/>, <http://politkovskaya.novayagazeta.ru/> (5.3.2012)

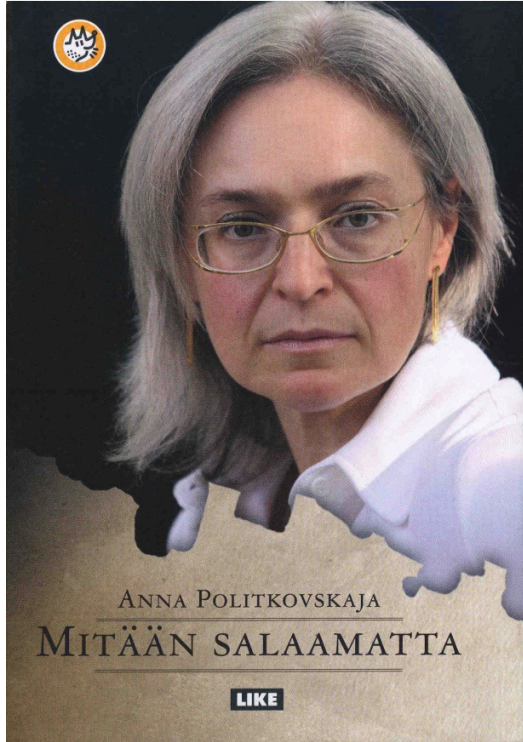
Liite 2: Venäjänkielisen alkuperäisteoksen kansikuva

Liite 3: Englanninkielisen teoksen kansikuva

Liite 4: Suomenkielisen teoksen kansikuva

Liite 5: Tutkimuksen materiaalina käytetyt artikkelit

Tutkittavat artikkelit	Lyhenne
Teema 1: Tšetšenia & sota	
<p>1. •Как сколотить женскую бригаду одноразового значения. Опять – теракт... Опять – многочисленные жертвы... Опять – камикадзе s.242–245</p> <p>•How to recruit a disposable women's brigade s.44–48</p> <p>•Miten värvätä kertakäyttöinen naisosasto s.57–61</p>	Kertakäyttöinen naisosasto_09_06_2003
<p>2. •Ельцин и Дудаев поделили гран-при. "Серебро" – Путин, Басаев, Леонтьев s. 260–261</p> <p>•Yeltsin and Dudayev share first prize. The silver goes to Putin, Basayev and Leontiev s.53–54</p> <p>•Jeltsin ja Dudajev jakavat ensimmäisen palkinnon. Hopea menee Putinille, Basajeville ja Leontjevälle s.66–67</p>	Palkinnonsaajat Jeltsin ja Dudajev_05_07_2004
<p>3. •Свобода или смерть? Это оказалось одно и то же... s.37–43</p> <p>•Liberty or death? Sometimes they are the same thing s.27–36</p> <p>•Vapaus vai kuolema? Joskus ne ovat yksi ja sama s.39–48</p>	Vapaus vai kuolema_27_03_2000
<p>4. •Он перевоспитывал шахидок. Официальной чечне остро не хватает противоречивых люлей. Погиб один из последних – Бувади Дахийев s.280–284</p> <p>•The man who re-educated female suicide bombers s.72–78</p> <p>•Mies, joka uudelleen koulutti naispuolisia itsemurhapommittajia s.87–93</p>	Naispuolisten itsemurhapommittajien kouluttaja_21_09_2006
<p>5. •Мир нужен хижинам, а война – дворцам. Чтобы остановить теракты, необходимо отказаться от силовых методов решения чеченской проблемы. Кто и как способен это сделать s. 227–233</p> <p>•The huts need peace, the palaces need war s. 253–261</p> <p>•Mökit kaipaavat rauhaa, palatsit sotaa s.277–285</p>	Mökit rauhan, palatsin sodan perässä_13_09_2004
<p>6. •Карательный сговор. Большинство кадировцев, ямадаевцев и какиевцев воюют на стороне федеральных сил, чтобы уйти от кровной мести или отомстить s.277–280</p> <p>•A pact between killers s.377–381</p> <p>•Sopimus tappajien kesken s.407–411</p>	Sopimus tappajien kesken_28_09_2006
<p>7. •Измельченный Басаев. Чечня без террориста № 1 s. 274–276</p> <p>•Basayev blown to bits: Chechnya without terrorist no. 1 s.274–277</p> <p>•Basajev räjähtänyt kappaleiksi. Tšetšenian ykkösrikollista ei enää ole s.299–302</p>	Basajev räjähtänyt kappaleiksi_13_07_2006
Teema 2: Venäjän ja muun maailman kritisointi	
<p>1. •Чечня – часть России, а чеченцы – нет. Россияне, более всего пострадавшие от террористов, более всего страдают от федеральных войск s.32–37</p> <p>•Chechnya belongs to Russia, but we don't want the Chechens s.36–43</p> <p>•Tšetšenia kuuluu Venäjälle, mutta tšetšenejä emme huoli s.48–56</p>	Tšetšenia kuuluu Venäjälle_31_01_2000
<p>2. •Бомжки одуванчики. Десять лет без своей крыши над головой: русские бабушки, бежавшие из Чечни, живут в Москве как изгой s.446–450</p> <p>•Homeless old ladies s.281–286</p>	Kodittomat mummot_11_10_2004

•Kodittomat mummot s.305–310	
3. •Цена кресла генсека ООН – Чечня. Москве дали шанс построить еще одну потемкинскую деревню и продолжать войну в том же духе s.234–238 •Chechnya is the price you pay to be secretary-general of the UN s.79–84 •Tšetšenia on hinta, jonka joutuu maksamaan YK:n pääsihteerin paikasta s.95–100	Hinta YK:n pääsihteerin paikasta_21_05_2001
4. •Так что же я такого, подлая, делала? s.9–12 •So what am I guilty of? s.3–6 •Mihin siis olenkaan syylistynyt? s.11–15	Mihin olen syylistynyt_26_10_2006
5. •Кто в Европе ответит за войну в Европе? s.819–823 •Who in Europe will take responsibility for a war in Europe? s.307–313 •Kuka Euroopassa ottaa vastuun Euroopassa käytävästä sodasta? s.333–340	Vastuu sodasta Euroopassa_16_08_2001
6. •Заложник Российской Федерации. Адам Читаев, преподаватель английского языка в Страсбургский суд s.450–453 •A hostage of the Russian federation s.286–291 •Venäjän federaation panttivanki s.311–315	Venäjän federaation panttivanki_08_09_2005
7. •Политика черного нала. Именно ею определяется отношение кремля к Грузии. Для проведения такой политики нужно поддерживать хаос s.847–852 •Hot money underlies the Kremlin's support for chaos in Georgia s.334–341 •Pimeä raha saa Kremlin ruokkimaan kaaosta Georgiassa s.363–370	Pimeä raha luo kaaosta Georgiassa_20_09_2004
Teema 3: muu aihe	
1. •И страсть на цыпочках вдруг переходит в дрожь. Движение – форма существования любви s.916–920 •Passion on tiptoe that makes you quiver: movement as an allotrope of love s.349–354 •Intohimoo varpaisillaan: liike rakkauden olomuotona s.377–382	Intohimoo varpaisillaan_30_03_2000
2. •Ван Гог и мы s.911–915 •A sick dog in the big city s.364–369 •Sairas koira suuressa kaupungissa s.393–398	Sairas koira_09_2005
3. •Что видно на краю света. В Австралии какаду любят оперу, а вход на военно-морскую базу открыт для всех s.930–935 •What you see at the end of the world s.369–375 •Näkymiä maailman laidalta s.398–405	Maailman laidalla_07_2006
4. •Принцип датский. Тюрма, где не бьют и уважают заключенных s.826–831 •The principle of Denmark: A prison where they don't beat but respect their prisoners s.297–304 •Tanskan malli: vankila, jossa vankeja ei hakata vaan kunnioitetaan s. 323–330	Tanskan malli_01_02_2001
5. •Пролетая над "гнездом". Сравнительный анализ волн русской политической эмиграции s.838–847 •The 'waves' of political emigration from Russia s.319–326 •Venäjän uudet poliittiset pakolaiset s.346–354?	Uudet poliittiset pakolaiset_20_01_2003

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

«Как не прямой перевод влияет на передачу информации, исследование с точки зрения доместикации и форенизации»

Халонен, Катарина
Тамперский университет
Институт современных языков, переводоведения и литературы
Перевод русского языка
Май 2013 г.

---

1 Введение

В данной дипломной работе рассматривается процесс непрямого перевода, то есть такой процесс, в котором уже исходный текст является переводом. Материал исследования – статьи журналиста Анны Политковской. Эти статьи собраны из сборника статей Политковской, изданного после ее смерти ее коллегами и близкими. Этот сборник частично переведен на английский и с английского на финский, хотя при переводе на фински использовалась оригинальная русская версия.

Из текстов некоторых статей Политковской и их английских и финских переводов был составлен небольшой параллельный корпус текстов. Этот корпус сохранен на сервере университета и используется только в исследовательских целях.

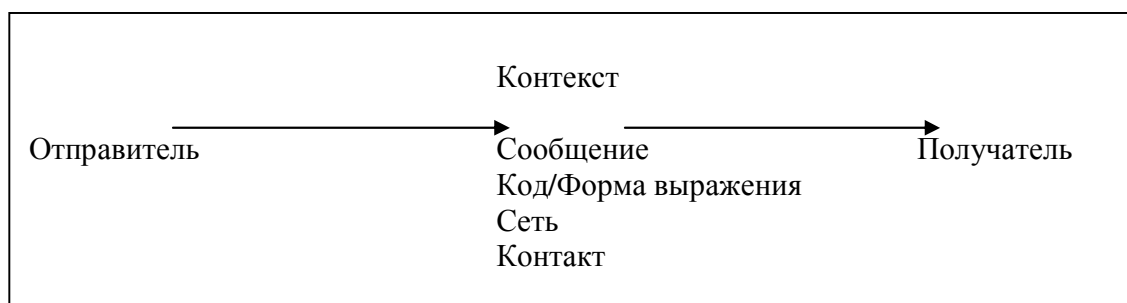
Цель настоящей работы – выяснить как текст меняется в процессе непрямого перевода. Что происходит с текстом, написанным для одной культуры, а затем адаптирован для другой, после чего еще и для третьей? Можно ли таких условиях передать мысли и нюансы языка оригинального текста? Видна ли изначательная идея в тексте, являющимся результатом непрямого перевода? Существует четыре вида изменений при переводе: пропуск, добавление, лексическая замена и

грамматическое изменение. Насколько часто наблюдаются такие изменения и как они влияют на передачу информации оригинального, в этом случае русскоязычного, текста. Это исследуется с точки зрения двух стратегий перевода: доместикации и форенизации.

2 Теоретическая часть работы: процесс коммуникации и процесс перевода

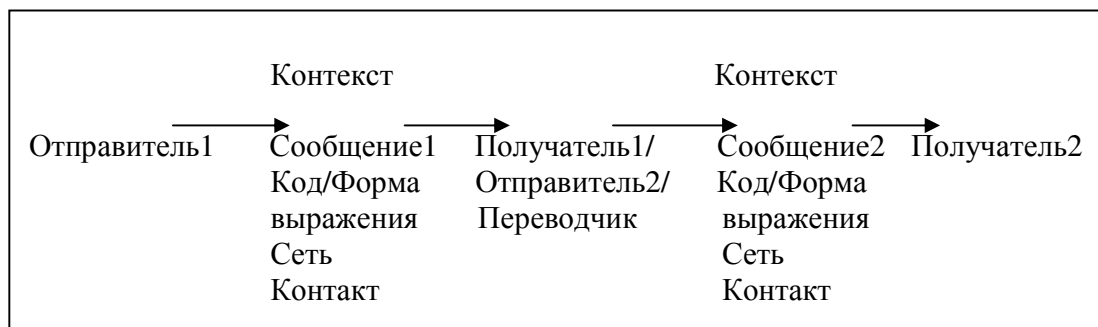
2.1 Процесс перевода как процесс коммуникации

Перевод – это коммуникация. Целью является передача сообщения, созданного на одном языке, в другую культуру на другом языке. (Янис 2006: 11–12) Марья Янис описала коммуникацию через модель Романа Якобсона:

Схема 1. Основная модель коммуникации.

В обычном процессе перевода Отправитель 1 составляет Сообщение 1, которое сделано только для читателей, знающих язык Отправителя, или уже для перевода. Переводчик является не только Получателем 1, но Отправителем 2, поскольку он получает сообщение и переводит его на другой язык, то есть делает Сообщение 2. Читатели Сообщения 2 – Получатель 2. Значит процесс в этом случае сложнее:

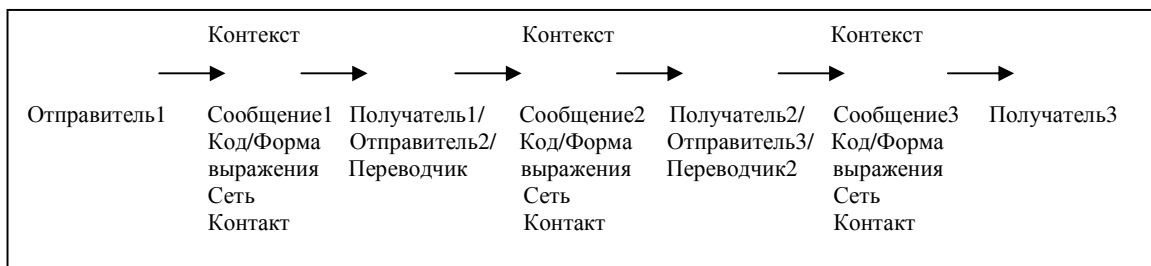
Схема 2. Процесс коммуникации обычного процесса перевода.

Обединяя процессы коммуникации и обычного перевода, мы получаем ситуацию, когда Сообщение1 и исходный текст, так же, как и Сообщение2 и текст перевода соответствуют друг другу. Так тоже цель коммуникации и *скопос* теории перевода. *Скопос* – это назначение действия, в этом случае перевода. Основная идея теории скопоса в том, что назначение перевода определяет то, какой перевод хороший и удачный в определенной ситуации.

Еще, при коммуникации предполагается, что Сообщение1 = Сообщение2 в такой мере в какой это нужно и возможно. Это близко к понятию *эквивалентности* в теории перевода. По Райс и Фермееру эквивалентность есть связь между исходным текстом (или его частями) и текстом перевода (или его частями).

Непрямой перевод и процесс коммуникации

В процессе непрямого перевода процесс коммуникации сложнее, чем при обычном процессе обмена информацией между двумя языками и культурами. Процесс непрямого перевода выглядит так:

Таблица 3. Процесс коммуникации в процессе непрямого перевода.

При переводе перевода, текст уже два раза принят, переведен и послан до того, когда окончательный получатель прочитает его. Сообщение2 – первый перевод, а Сообщение3 результат непрямого перевода, окончательный перевод. Содержание сообщения передано несколько раз и можно предполагать, что оно изменилось по пути.

2.1.1 Доместикация и форенизация с точки зрения коммуникации

Переводчики, как и другие специалисты в области коммуникации, пользуются разными стратегиями в работе. Выбранная стратегия влияет на то, какими способами передается сообщение получателям.

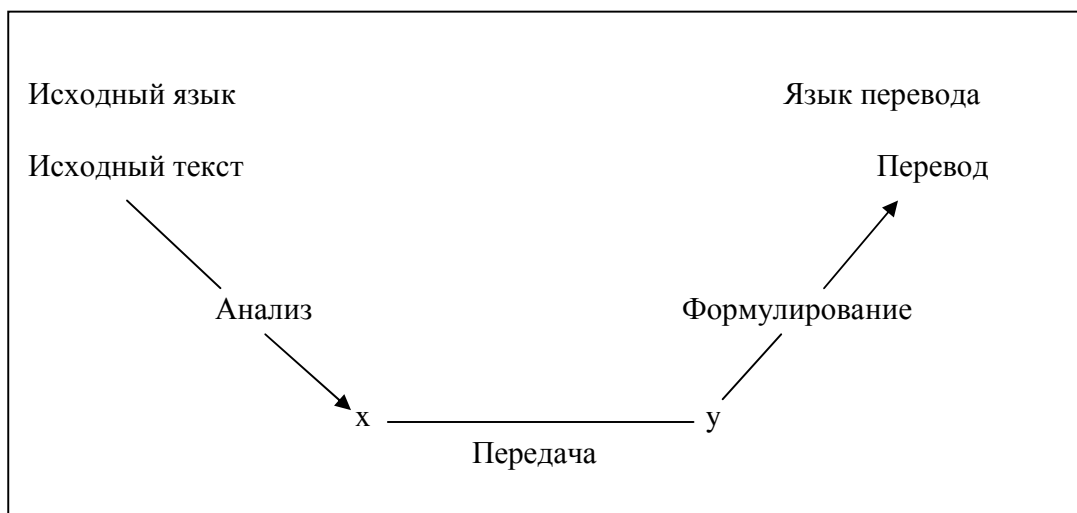
Доместикация – стратегия, с помощью которой перевод делают как можно знакомее и читабельнее, прозрачнее для получателя. Это значит, что черты чужой культуры и чужого языка (исходной культуры и исходного языка) в тексте сглаживаются и, когда возможно, заменяются на понятные для читателей на языке перевода. Доместикация нужна, чтобы получить удачный перевод. (Венути 2008: 14–16)

Форенизация – стратегия, с помощью которой выражаются различия культур и языков, причем на различиях делается акцент, как будто отправляют читателя за границу, дают ему возможность познакомиться с новыми явлениями. Цель: создать чужое переживание чтения. (Венути 2008: 15–16)

Думая о коммуникации, доместикации и форенизации, можно сказать, упрощая, что доместикация помогает получателю, читателю текста, понять сообщение. Ему легче читать и понимать текст, который согласован с его языком и культурой. Перевод, прежде всего, - многоязычная коммуникация. Переводчику необходимо хорошо знать и языки и культуры, с которым он работает. В следующей части работы более подробно рассматривается процесс перевода, его разные этапы и, наконец, процесс непрямого перевода.

2.2 Этапы процесса перевода

По Руне Инго в процессе перевода три этапа: анализ, передача и формулирование. Графически процесс можно показать так:

Схема 4. Процесс перевода (Инго 1990: 108)

Как пишет Инго, это упрощенная модель процесса перевода. Часто анализ, передача и формулирование касается коротких частей текста, например фразы или предложения, и хотя переводчик уже на этапе формулирования, он часто возвращается к результатам анализа, чтобы уточнить, например, окончательное значение версии языка перевода. Процесс может тогда выглядеть так: анализ-передача-формулирование-анализ(-передача)- формулирование.

Анализ

Анализ – этап, на котором переводчик читает текст особенно внимательно и рассматривает его с разных точек зрения. Этот этап включает в себя, по крайней мере, пять видов анализа: предварительный текстовый анализ, грамматический анализ, семантический анализ, анализ стиля и прагматический анализ.

Передача

Этап передачи исключительно важен для процесса перевода. Это происходит в голове переводчика и поэтому его не легко изучать. На этом этапе точно проанализированный текстовый материал (х на схеме 4) передают на язык перевода. Текст, как будто, идет в голове переводчика и возможно, что он пока ничего не пишет. Передача происходит на уровне ядерных синтаксических структур, когда разные языки ближе друг к другу. Смысл текста тогда в ясной и несложной форме и это упрощает передачу: смысл передают точно и без ошибок. Переводчик ищет соответствия в языке перевода с помощью аккуратного анализа и это отличная база для удачного перевода. Результат передачи (у на схеме 4) является семантически точным, но ему еще нужно формулирование. (Инго 1990: 195–196)

Формулирование

На третьем, и последнем, этапе процесса перевода текст получает свою конкретную и окончательную форму. Он станет свободным текстом на языке перевода, который и по своему стилю соответствует исходному тексту. После анализа и передачи у переводчика в голове сохраняется информация исходного текста и это является отправным пунктом перевода. Переводчику необходимо обратить внимание на структуры языков и их различия и его целью является свободный и точный текст на языке перевода. (Инго 1990: 250–256)

Процесс перевода – сложный и многоэтапный. Далее мы выясним как выглядит процесс непрямого перевода.

Процесс непрямого перевода

В этом исследовании рассматривается процесс непрямого перевода. Используя схему Инго для процесса обычного перевода, получаем следующую модель непрямого перевода:

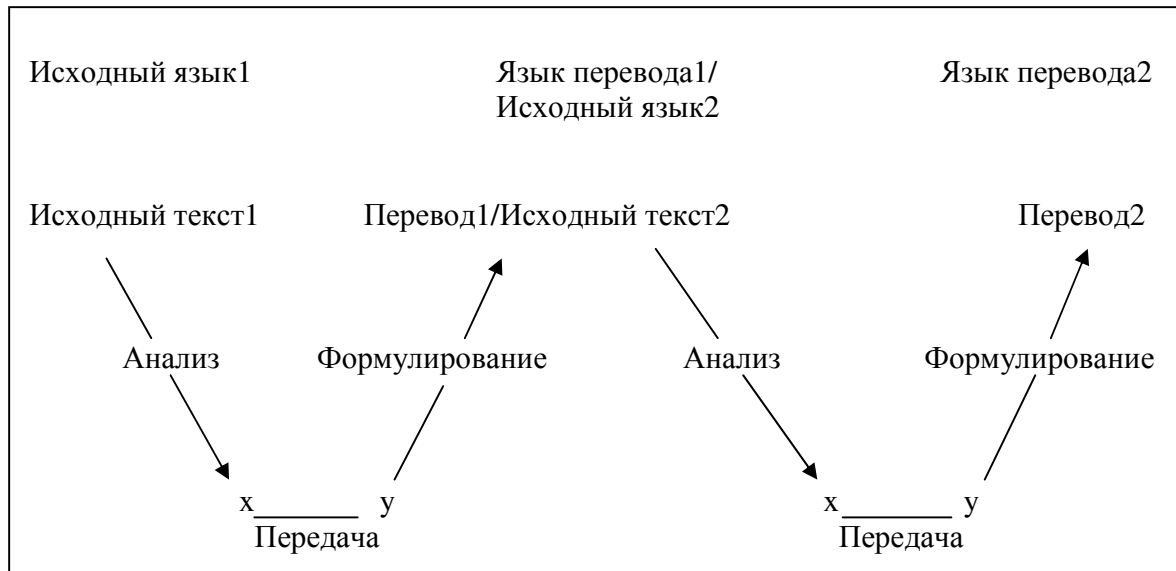

Схема 5. Процесс непрямого перевода.

Как видно на схеме, оригинальный исходный текст (Исходный текст1) и окончательный перевод в случае непрямого перевода (Перевод2) находятся уже в модели далеко друг от друга. При непрямом переводе перевод (Перевод1) станет исходным текстом (Исходный текст2) а язык перевода (Язык перевода1) станет исходным текстом перевода2.

В следующей главе рассматривается материал работы, то есть переводы, результаты непрямого перевода. Передача сообщения исследуется через четыре способа перевода: пропуск, добавление, лексические замены и грамматические изменения.

4 Исследовательская часть работы: боль, критика, и надежда – 19 статей

Материал исследования – статьи Анны Политковской и их переводы на английский и финский. Были выбраны статьи, связанные со всеми главными темами, обсуждаемыми Анной Политковской. Темы следующие: 1 Чечня и война, 2 Критика России и остального мира, 3 другие темы. Статьи выбраны так, что три группы образуют субкорпусы примерно одинакового размера.

С начала эти выбранные статьи были переведены в электронный вид и аннотированы. Размечались пропуски, добавления, лексические замены и грамматические изменения. В этом исследовании *пропуски* – элементы исходного текста, которые ни в каком виде не выражены в переводе. *Добавления* включают в себя и семантические и ясные добавления. *Лексические замены* – слова или выражения языка перевода, использованные в качестве соответствий для слов или выражений исходного текста, но сильно отличающиеся от последних по значению. *Грамматические замены* в этом исследовании, прежде всего, изменения структуры предложений, изменения порядка слов и в порядке следования предложений.

Каждое изменение рассматривается еще с такой точки зрения, отражает ли оно доместикацию или форенизацию. То, какая стратегия перевода используются, всегда связано с парой языков. Предмет этого исследования не прямой перевод и поэтому стратегии перевода оцениваются между финским и русским языком и культурой.

Пропуск

Пропусков в английских переводах всего 144, а в переводах на финский 162. Пропуски делятся на следующие категории: пропуски в заголовках, пропуски имени, пропуски подтверждающих выражений, пропуски уточнений и добавлений. Еще свои категории составляют пропуски, существующие только в английском или финском переводе.

Больше всех в материале было найдено пропусков уточнений и добавлений, всего 62. В группу входят маленькие, неважные пропуски, которые не повлияли на передачу информации. Но бывало и так, что пропуски наоборот сделали язык перевода проще, более нейтральным. Тогда не все, что в тексте написано автором исходного текста, видно получателям перевода. Хорошие примеры этого вида - пропуски понятий, тесно связанные с русской культурой.

Пропуски - типичный метод доместикации. Если в тексте получателям встретятся чужие элементы, легко их пропустить. Все-таки сравнивая их количество с другими изменениями, очевидно, что их не очень много. Это понятно, потому что в принципе переводчику нужно перевести все, что есть в исходном тексте.

Добавление

Добавлений в переводах на английский 264, а на финский 272. Выделяются следующие группы: добавления переводчика, объяснения, уточнения и добавления, находящиеся только в английском или в финском переводе.

Больше всех в материале было найдено объяснений, 77. Это добавления, объясняющие то, что написано между строк. В оригинальном тексте язык часто точный и позволяет получателю самому решить, что это все значит. В переводах часто уже все написано, как будто переводчик не верит читателю и тому, что он может сам понять, о чем идет речь.

Среди добавлений доминирующая стратегия перевода – доместикация.

Добавления, как и пропуски, типичные методы доместикации. Они делают текст ближе к читателю, помогают понять смысл текста.

Лексические замены

Лексические замены в английских переводах всего 123, а в переводах на финский - 153. Они делятся на пять групп: изменения с ослаблением оригинала; объяснения; изменения с усилением оригинала и изменения только в английском или в финском переводе.

Самую большую группу составили объяснения, всего 29. В группу входили и изменения, которые только объясняют, что оригинальное выражение значит, и случаи, когда в переводе объяснили точнее то, что было написано в оригинальном тексте. Еще были найдены примеры, когда выражение получило свою форму на каждом языке. В языках переводы искали свои виды как принято сказать эти мысли.

В группе лексических замен в большинстве случаев было видно использование доместикации. Только группа изменений, с усилением оригинала можно считать представителем стратегии форенизации. Это касается именно языковую и культурную пару русский-финский. В русском языке чаще встречаются сильные выражения чем в финском. Все же и среди этих изменений доминирующая стратегия перевода – доместикация.

Замена структуры

Грамматических замен встречается 266 раз в переводах на английский и 323 в переводах на финский. Большая часть этих изменений – упрощение предложений или объяснение выражения. Еще свои группы составили пословицы и случаи, которые только в английском или в финском переводе.

Упрощения предложений или объяснения выражения в материале всего 153. В упрощенных предложениях содержимое оригинального предложения было часто обработано в более компактный, и легче читаемый вид. Однако, когда структура предложения изменяется, ритм текста тоже становится другим. Тогда вся информация там, но атмосфера другая в переводе и выражение слабее.

Объяснения выражения включают в себя случаи, в которых короткие оригинальные предложения стали полными, плавными совокупностями, а также случаи, когда оригинальное выражение объясняли в переводе. Как в объяснении, которые считали в категории добавлений, тоже этими изменениями структуры хотели наполнять так называемые пробелы в оригинальном тексте Анны Политковской. Содержания предложений объяснились читателю в упрощенном виде.

Среди замены структуры доминирующая стратегия перевода – доместикация. Основная цель этих изменений – принести текст ближе к читателя и помочь понять его.

5 Заключение

В материале исследования много изменений, но это еще не значит, что сообщение хорошо или плохо передано. В процессе перевода происходят всегда изменения. В этих статьях было найдено гораздо больше признаков доместикации, чем форенизации. Тогда можно подумать, что оригинальный текст хорошо передан в переводах. С другой стороны, в материале много методов перевода, с которыми текст стал проще или слабее, по сравнению с оригинальным текстом. Среди изменений структуры значительная часть изменений упрощающие и/или объясняющие, среди лексических изменений и добавлений были найдены способы объяснений (объяснения, более слабые выражения, уточнения), которые вывели напряжение из текста: то, что оригинальный автор хотел сказать, очень ясно переведено и получателю перевода не осталось место сам придумать значения.

Пропусков в материале гораздо меньше, чем других изменений. Это поддерживает старый принцип перевода, что при процессе перевода ничего не должно исчезать из оригинального текста. В основе всех этих обстоятельств можно сказать, что эти переводы легко читаемые для получателей и с этой точки зрения сообщение хорошо передано. Все же при входе процесса перевода тексты стали слабее, проще и это значит, что оригинальный текст не передан в совсем оригинальном виде. Особенно читая перевод на финский можно было заметить, что текст даже слишком простой.

В этих переводах были много примеров того, что в переводе на английский и может быть именно через него тоже в переводе на финский стремление к нейтральности. Это именно в языке, но тоже иногда в содержании. Об этом хорошим примером пропуск целого длинного и, критикующего абзаца. Значение переводов и оригинального текста можно видеть по-разному: цель Анны Политковской – разоблачить проблемы и недостатки русского общества и мира. В

переводах неизбежно такого сильного стремления к рассказу правды и привести, например, военных преступников в суд, хотя они тоже несут информационное значение.

Далее было бы интересно исследовать, например, точку зрения переводчика: как они относятся к непрямому переводу, знают ли они когда они часть такого процесса, часто ли так действуют, влияет ли это на перевод. Если перевод является позднее исходным текстом другого перевода, как происходит в непрямом переводе, может ли переводчик уже думать о получателях окончательного перевода, его языке или культуре, это вообще нужно? Перевод – достоверный исходный текст? Еще было бы интересно знать, существует ли разница между языками, с каких языков чаще всего переводят «непрямо» на финский. Было бы интересно выполнить более подробное исследование финско-русского перевода часто ли встречается непрямой перевод, возможно через английский, и почему.